

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ADAMINE GERBER

FREDERIKSBERG BY

med Sideveje til Porten

MED FORORD OG NOTER AF
NIELS MAARE

UDGIVET AF
HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR FREDERIKSBERG

1955

ADAMINE GERBER FØDT ENGEL
1825-1906

ADAMINE GERBER

FREDERIKSBERG BY

med Sideveje til Porten

MED FORORD OG NOTER AF
NIELS MAARE

UDGIVET AF
HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR FREDERIKSBERG
I Kommission hos Gyldendal
1955

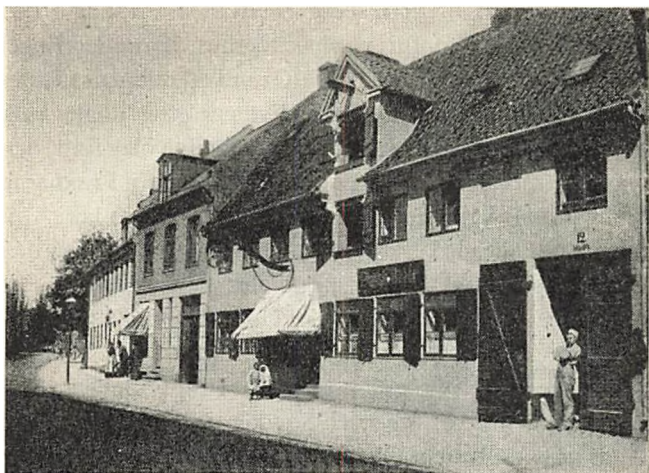
I FORAARET 1900 udkom et lille Skrift: »Hvad jeg gennemlevede, nedskreven efter Hukommelse, af Adamine Gerber, f. Engel.« Den »lille Pjece«, som Fru Gerber betegnede det i Bogens Forord, var beregnet for Slægt og Venner og indeholder en hyggelig og fornøjelig Skildring af Fru Gerbers Barndomshjem i Bredegade, Ungdomsaarene i den lille Frederiksbergby, der samtidig i korte Træk beskrives i Aarene mellem 1830'erne og 1850'erne. Endvidere fortæller Fru Gerber om sit Ægteskab med Skibslæge H. G. Gerber, om sin Enkestand og spredte Træk fra Bernstorff Slot, som Fætter, Kammerraad P. H. F. Kalko ejede fra 1839 til 42, om Krigsaarene 1848-50 og om Sundtoldsaaene. Bogen slutter med nogle Lejlighedsdigte.

Da det lille – nu sjældne – Skrift maa have vakt Interesse, gav Fru Gerber faa Aar senere efter for Opfordringen til mere indgaaende at nedskrive sine Erindringer om Frederiksberg By i Slutningen af 1830'erne. Født paa Frederiksberg og Livet igennem bosat dels her, dels i Byens nærmeste Omegn, kommer Fru Gerber i disse Erindringer, som hun nedskrev i 1902, ofte ind paa Byens Udvikling indtil Aarhundredskiftet og omtaler derved en hel Del mere eller mindre kendte Beboere i dette Tidsrum, hvor Byen gennemgik en overvældende Udvikling, hvorunder dens Indbyggerantal fordobledes 50 Gange. De nedskrevne Erindringer: »Fredriksberg By med Sideveje, Falkoner-

allé, Pileallé, Valby o. s. v. til Porten« (3: Vesterport) findes nu i Københavns Raadhusbibliotek, der har erhvervet dem paa en Auktion, naar og hvor kan ikke angives. Forfatteren Carl C. Christensen har i »Frederiksberg, Vejen gaar, min Tro, over Vesterbro,« 1937, citeret og kommenteret nogle faa af Fru Gerbers Udtalelser om Allégade, Lars Mathiesen og »Aahuset« ved Falkonerallé.

Fru Gerbers Erindringer kan selvsagt ikke staa Maal med saa øvede Skribenter og Fortællere som W. M. Henriques (»Frederiksbergske Tilstande« 1866) og Jacob Davidsen (»Gamle Minder fra Frederiksberg og Vesterbro« 1866) begge genudgivet af Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg, men det maa erindres, at Fru Gerber har nedskrevet sine Minder efter Hukommelsen, der har været særdeles god og kun faa Steder har svigtet, hvortil kommer, at der formentlig ikke har været tænkt paa en Udgivelse af Erindringerne. Det er ogsaa tydeligt, at Alderen i de Aar, der er forløbet siden Fru Gerber nedskrev »Hvad jeg gennemlevede« i 1898, er begyndt at gøre sig gældende. Den gamle Dame nærmede sig nu de 80 Aar, var blevet mere snaksom og kommer ofte med ikke helt nødvendige Digressioner.

Historisk-topografisk Selskab har imidlertid ment, at Fru Gerbers Erindringer, trods det foran anførte, vel kunde slutte sig til de tidligere af Selskabet udgivne Publikationer, ikke alene fordi der jævnlig hviler et ejendommeligt Liv over Skildringen, men ogsaa fordi der meddeles saa mange, til Dels ukendte, Træk, opbevaret i en tro Hukommelse, til Belysning af et forlængst forsvundet Frederiksberg. Den gamle Bydel i stort og smaat genopstaar til nyt Liv for vor Bevidsthed. Selskabet har dog anset det for formaalstjenligt at knytte Noter til Erindringerne, i hvilke der samtidig er foretaget enkelte Ret-

Parti fra Bredegade o. 1895 (Fot. Barby). Til venstre Nr. 16, Fru Gerbers Fødested, Stueetagen fra o. 1800, 1. Sal fra 1846, midterste Ejendom fra o. 1890, den gamle Bagergaard til højre, Nr. 12, fra o. 1800.

telser af Navne og Tilføjelser i Tegnsætningen samt Inddeling i Underafsnit.

Adamine Gerber var født 1825. Faderen, Heinrich Engel (1767-1846), var Tilsynshavende i Frederiksberg Have og Kontrollør i Det kgl. Teater, Moderen, Johanne Dorothea (1778-1861), var født Høffner; hun var, efter hvad Fru Gerber oplyser i »Hvad jeg gennemlevede«, blevet konfirmeret sammen med Adam Oehlenschläger i 1795 i Frederiksberg Kirke, hvor Adam læste Pontoppidans lille Forklaring, Moderen hans store. Fru Gerber mener, det var M. F. Liebenberg, der konfirmerede dem, det var imidlertid Johannes Bruun. Overhofmarskal A. W. Hauch havde skaffet Engel, der havde været Tjener hos Overhofmarskalinden, et lille Embede som en Slags Inspektør (Folketællingslisterne for 1834 og 45 angiver dog: Op-

synsmand) ved Frederiksberg Have med Fribolig i den ene Fløj i det nyopførte Schweitzerhus, hvorefter Engel blev i Stand til at gifte sig. Paa Grund af Boligens afsides Beliggenhed flyttede det unge Ægtepar efter nogle Aars Forløb til Bredegade Nr. 16, hvor Adamine blev født, den yngste af 10 Børn. Da hun kom til at gaa i Frøknerne Smiths Skole i Krystalgade, kom hun til nøje at lære Vejene fra Bredegade til Hovedstaden at kende; thi paa den Tid fandtes ingen Befordringsmidler til Storstaden. Fra Barndommen mindes hun bl. a. Gudstjenesten i Slotskirken, hvor »Mynster, Martensen som yngre, Münter, Schiødte som Hofpræst, prædikede i Slotskapellet. Det var dejligt, dér var jeg hver Søndag og fik altid en god Plads af Kirkebetjent Olsen, fordi han kjendte Fader. Dér sad Dronningen med Turban og Fjedre, hun kunde ikke høre, men lod som hun var med. Noblesse oblige. Dér saas Fruerne Heiberg, Gyllembourg, Oehlenschläger o. s. v.« Desuden nævner hun senere Samtalerne i »Teatervognen« med den noget ældre Benedichte Arnesen-Kall, der da boede i Allégade, Samtaler hun fandt meget belærende og udviklende.

Efter Konfirmationen begyndte hun at give Undervisning til Børn og fik snart saa mange Elever, at hun maatte antage Hjælpe lærere til Religion, Historie og Geografi. Ved sit Giftermaal i 1857 med Skibslæge Gerber flyttede de Nygifte ind i Falkonerallé Nr. 12, hvor Fru Gerber fortsætter at undervise. Dette ophører hun med, da Ægteparret i 1865 flytter til Gasvej (nu Gasværksvej) Nr. 9, fra 1873 til Nr. 11, hvor Fru Gerber blev boende efter Gerbers Død i 1879. I »Hvad jeg gennemlevede« fortæller Fru Gerber, hvorledes hun maatte begynde en ny Virksomhed for at kunne supplere de utilstrækkelige Indtægter, hun fik ved Gerbers Død. Fhv. Hofmedikus, Læge

V. A. Fenger, Sekretær i den alm. danske Lægeforening, har i Tilslutning til Meddelelse om nedenanførte Legat oplyst, at der imellem Legataakterne bl.a. findes et Brev, hvoraf fremgaar, at Fru Gerber ved Mandens Død ejede 16.000 Kr., »som jeg maatte sulte ihjel af, men ved en frygtelig Flid har jeg erhvervet en Kapital igennem en Vinhandel, som jeg satte i Gang efter hans Død. Han bragte Vin hjem til Venner uden Vederlag. Jeg har faaet Procenter, har gjort Alt selv, klareret, tappet, lakket, mærket, skyllet Flasker o. s. v. Nu (Marts 1905) er der ingen Handel, jeg er gammel, den yngste af 10 Børn. Det er ikke let. Den eneste tilbage, ikke et Barn, skal ganske gaa op i fremmede Interesser. Aa Ja!«

Allerede i 1898 skriver hun, at som Aarene gik blev »Handelen dog lig Nul, mange døde og mange blev kjede af mig. Nu er jeg gammel og trænger til Hvile.« I 1899 flyttede Fru Gerber til Madvigs Allé Nr. 14, her afgang hun, som de Efterladte meddeler i Berlingske Tidende og Nationaltidende den 5. November 1906, ved en blid og rolig Død den 2. November og blev den 9. November begravet fra Frederiksberg Kirke, hvorfra Underofficerer i Marinen bar hende til det sidste Hvilested.

Ved sin Død havde Fru Gerber oprettet 2 Legater, det ene: »Skibslæge H. G. Gerbers og Hustrus Legat for Enker efter Underofficerer i den danske Marine«, det andet »Skibslæge H. G. Gerber og Hustrus Legat for trængende Enker efter Læger i Jylland.« Begge Legater var paa 5000 Kr., førstnævnte er nu paa 5.600 Kr. og udbetales hvert Aar efter Ansøgning i December Maaned, sidstnævnte Legat er nu paa 7.000 Kr. og udbetales hvert Aar paa afdøde Læge Gerbers Fødselsdag den 26. Maj i 3 Portioner à 80 Kr., fortrinsberettigede er Enker efter Læger i Holstebro og Viborg.

Teaterhistorikeren, Museumsdirektør Robert Neiiendam har ved denne Bogs Udsendelse givet følgende smukke og interessante Karakteristik af Fru Gerber:

»Skønt det er næsten halvtreds aar, siden jeg fulgte *Adamine Gerber* til graven paa Frederiksberg Kirkegaard, mindes jeg hende, som om jeg havde set hende i gaar. Hun var en lille, væver dame med livfulde øjne, typisk for de mange »forhenværende«, der tilbragte deres sidste aar i pensionisternes daværende eldorado, kvarteret omkring Frederiksberg Have, som gemte mange barndoms minder for dem. Hun var beslægtet med min allerede dengang afdøde far, og i deres enkestand kom mor og fru Gerber meget sammen; de havde mange fælles erindringer om den forgrenede familie, de tilhørte; de huskede fortræffeligt og var begge udmærkede fortællere. Fru Gerbers erindring gik længst tilbage, helt til Frederik den Sjettes senere aar, og hendes verden var Frederiksberg By, særlig Allégade, Brede- og Smallegade og Falkonerallé. Her kendte hun bogstavelig talt hvert eneste hus og vidste, hvem der havde boet der, ogsaa før hendes tid, og hun blev derved paa et begrænset omraade en livfuld topograf. Opfattelsen af det, hun havde set og oplevet, var meget personlig; hun faldt ikke hen i beundring for de »go'e gamle dage«, men anlagde nye synspunkter paa personer og forhold og syntes i mange tilfælde, at verden var gaaet frem. Men naturligvis beklagede hun det tiltagende udendørsliv paa bekostning af hjemmenes intimitet og samlende værdier.

Køn var fru Gerber ikke, men hun havde en klar forstand og udmærkede kundskaber, som hun i mange tilfælde havde erhvervet ved selvstudium. Hun tilraadte alle unge at skaffe sig viden, fordi den, hvordan tilværelsen end maatte forme sig, altid var et udmærket vaaben i

livskampen. Skønt lærerindens væsen prægede hende, forstod hun med beskedne midler at gøre hverdagen festlig. Hendes smaa thesammenkomster havde en egen charme, fordi fortiden forenede sig med øjeblikket gennem hendes person og tale. Det var hende en stor glæde for venner og bekendte at skrive sine livserindringer »Hvad jeg gennemlevede«; bogen udkom i privattryk i aaret 1900. Hendes stil er slet ikke kunstnerisk beregnet; hun skrev, som hun talte. Indholdet er livfuldt, selv om det kan virke noget springende. Hvad der giver den nu sjældne bog særlig værdi, er dens realistiske ærlighed. Hun saa ikke traditionelt paa den lille bys fortid, men med friske øjne og vovede at kalde den »en røverrede« sammenlignet med en senere tids fordringer. »Det ene lille lave Hus laa ved Siden af det andet, saa lave var de, at man godt kunde naa op til Tagskjægget.« Saadan en lille hytte i Bredegade kostede 800 rigsdaler med have til. Man faar det indtryk, at Frederiksberg nærmest var uddød om vinteren, men genopstod til liv, naar foraaret kom, og herskabet atter forlagde residensen til slottet. Derfor skrev Lars Mathiesen i transparent over indgangen til sin beværtningshave: »Vi Frederiksbergere gjerne saa, at Kongeparret her om Vinteren laa.« Men med al respekt for de forandringer, som tidernes vekslen bragte, kunne fru Gerber dog ikke undlade med vemod, da hun i 1900 saa de nye elektriske sporvogne fare forbi, at tænke paa barndomshjemmet, forældrenes gamle have i Bredegade med køernes vænge mod Smallegade, spraglede blomster og fuglesang. Barnemindet rækker langt.

Man savnede Adamine Gerber, da hun var gaet bort. Et stykke frederiksbergsk kultur blev med hende lagt i graven. Nøjsomt havde hun levet, siden hun af sine beskedne indtægter kunne testamentere marinens folk en

lille kapital. Ved denne handling gik hendes tanke tilbage til hendes forlængst afdøde mand, skibslæge Gerber. Hun havde elsket ham højt i deres barnløse samliv, og erindrungen om ham var hendes kæreste minde.

Den glæde, hun under private former fik af sin bog, førte til, at hun skrev endnu et bind »Frederiksbergiana«, som blev henlagt i Raadhusarkivet og først nu udgives mere end halvtreds aar efter nedskrivningen. Hun fulgte dermed paany biskop Monrads ord: »Det er enhver alvorlig Mands og Kvindes Pligt at leve i sine Minder; thi kun ved at leve i dine Minder kommer du til Klarhed over dig selv.«

Paa Frederiksberg Kirkegaard, Øst for Kirken ud mod Frederiksberg Allé, er paa Ægteparrets Grav, der ogsaa rummer Fru Gerbers Forældre og to Søstre, rejst en Sten, der forneden bærer følgende Indskrift:

»Saa bliver da Tro, Haab, Kærlighed disse tre, men størst iblandt disse er Kærligheden.«

NIELS MAARE

Fredriksberg By

med Sideveje Falkonerallé, Pileallé,
Valby o. s. v. til »Porten«

Han har anmodet mig om
at skrive noget om Frederik
1891, og da jeg er født død og har
indvalmindelig god Hukom-
melse og holdet meget af at
skrive, saa var det vel ikke
umuligt, dog jeg har maaske
opsat det for længe. Jeg hedder
Adamine Gerber fødte Engel,
Enke fra 1879 efter Skibslæge
Hans. Gottlieb Gerber, yngste
Barn af en hadertlig Forælder
som levede og døde paa Fred-
riksberg, hvor de ejede et lille
Sted i Bredgade der med en
meget stor Grund, der gik

MAN HAR ANMODET MIG OM at skrive noget om Fredriksberg, og da jeg er født der og har en ualmindelig god Hukommelse og holder meget af at skrive, saa var det vel ikke umuligt, dog jeg har maaske opsat det for længe.

Jeg hedder Adamine Gerber, født Engel, Enke fra 1879 efter Skibslæge Hans Gottlieb Gerber, yngste Barn af hæderlige Forældre, som levede og døde paa Fredriksberg, hvor de ejede et lille Sted i Bredgade dér med en meget stor Grund, der gik ud til Smallegade. Den vilde i vore Dage være bleven indbringende. Man havde intet Mod dengang, for selv om det drejede sig om nogle faa hundrede Daler, som de kunde have kjøbt et Hus for, der stødte op til deres, og vilde været indbringende, saa sagde de Nej, de turde ikke, der var jo heller ingen Penge i Omløb, og slet ingen Ideer eller Foretagender.

Nej, man levede som man kunde, lod sig nøje med det Bestaaende, saa ikke opefter, hvad Slægten havde kommet igjennem med, det nøjedes de med, selv om Familjen, som hos dem, talte 10 Børn. Fordringerne vare meget smaa, for selv om man, som hos os, havde det meget godt og særdeles hyggeligt inden Døre, saa brugtes Intet til Fornøjelser som nu ud af Huset. Man havde Hverdage, og kun Søndagen var Hviledag, og hos os en hel Festdag. Forældrene vare meget gjæstfri; saa kom ikke alene deres gifte Børn med Familie dér til Middag, men stor Mængde Bekjendte, som

Alle kom gjerne og tilbragte en fornøjelig Dag, om Sommeren i Haven, om Vinteren i Værelserne. Vi havde ikke Plads nok til den Trafik; men hvor der er Hjerterum er altid Rum, det mente man i det mindste dengang, ikke nu, Tiderne skifte. Men da havde man hverken Gas eller Elektrisk.

I min Barndom Tællelys, som blev til Voksllys paa de store Helligdage, senere, som man ansaa for overordentligt, Astral Lamper, saa Moderatører. Altsammen Maaneskins Belysning. Saa kom endelig Petroleum; men det var Alt primitivt, for Brænderne vare flade, og de gave ikke megen Lysning fra sig, og saa havde vi i Dagligstuen en Lysekroner af Krystal med Voksllys i. Det var rigtignok Stads, naar de bleve tændte.

Værelserne vare meget tarvelige; men usigelig hyggelige og meget i Stil, for det var Alt fra Forældrenes Bryllup; men det er fra min spædste Barndom, jeg her taler om, dog husker jeg uagtet Tidens Tarvelighed og smaa Begreber, at de i min Tid havde en Spisestue. Senere fik vi det meget pent. Naar min Søster og jeg ønskede en Forbedring, fik vi den altid, omend stundom med lidt Kamp og Strid; men saa smagte den jo dobbelt godt, og i Ungdomstiden tager man let paa Alt, selv om man har et alvorligt Sind. Skulde jeg nu leve det igjennem, gik det ikke.

Se, det er nu skrevet om den primitive Tid, som en lille Indledning til og Forstaaelse af Fredriksberg i Slutningen af 30erne. Vi havde en suverain Konge, som kaldte Slottet sin Sommerresidens, morede sig selv, antager jeg, med at ro i Kanalen, han selv styrede Fartøjet. Dronningen gik aldrig, hun kjørte til Baaden i stiv Stads. Turban paa Hovedet, Prindsesserne fulgte naturligvis med og Prinds Ferdinand, kan kjedede sig vist lumsk, og Hoffets Damer og Herrer. Men Fredriksberg Have var overfyldt

med glade, jublende Mennesker, ellevilde af Glæde over at se den kongelige Familje paa saa nært Hold og styrtede som Besatte for atter og atter at se dem fra den ene fri Udsigt til Kanalen til den anden. Saa oven paa det blev der musiceret af Gardens Musikcorps uden for Slottet til Haven, og der viste Kongen sig hyppig ved Vinduet i Havesalen, Dronningen ikke. Man følte ikke meget til en Landets Moder dér, men Tiden var jo en anden, Kvinden tog ikke Mandsgjærningen som nu, og en Dronning tog sig vist ikke af andet end at sidde og virre med Hovedet for at lade Diamanterne funkke og Strudsfjedrene veje. Mine 3 ældste Søstre vare smukke, godt klædte og med Smag, Fader var altid med dem, og de 3 morede sig vist udmærket. De bleve kurtiserede af Garderofficererne, som Fader kjendte, og det tror jeg nok, de syntes om, de vare jo ogsaa unge. Naar der saa slet ikke var mere, Musikken ophørt, Kongen usynlig, saa ilede Skarerne ned i Haven for at lejre sig i Græsset om Madkurvene, de maatte være blevne sultne, og Fader med Døttre gik til Hjemmet, hvor en hyggelig The ventede dem med Kobbermaskinen paa Bordet (the hissing urn) som Englænderne sige, og det kunde de takke den søde Moder for, som ikke var af de Spadserende; men blev hjemme i sin Rede. Døttrene glædede sig vel til næste Gang, og det var Onsdag. For den Komædie foregik Søndag og Onsdag. Man vilde altsaa ogsaa mere sig dengang.

Men Haven, for nu at blive ved den, var rigtignok ikke nær saa kjøn som nu. Der var vist gjort et ganske lille Forsøg paa engelsk Forskjønnelse; men da den blev anlagt, var det fransk Stil, med lige stive Alleer; de Træer, som staa i Baggrunden af Haven lige for Indgangen, og alle de Alleer, som nu findes i den, sagde Fader, vare Rester fra den franske Stil. Jeg kan erindre Hovedgangen til Slottet, det var

en hel Mur paa Siderne bag et Stakit, tæt klippet af med store Havesakse, og det gjordes altid før Kongefamiljen kom ud om Sommeren. Men saa gjordes store Forskjønelser af Rothe og Flindt, hvor Træerne fortyndedes, fritstaaende Træer kom frem, Perspektivet kom til sin Ret paa alle Omraader. De 3 Lysthuse, Schweitzerhus, det største, der boede mine Forældre den første Tid af Ægteskabet, da han havde Opsynet med Haven; Templet, nu Indgangen til zoologisk Have og det kinesiske Lysthus, meget pragtfuldt og i Stilen, dér drak Herskaberne The i et eller andet, naar det behagede dem. Alt var aflukket og maatte ikke betrædes af profane Fødder. Nu menes jo, at det kinesiske Hus skal være aabent formodentlig til Beværtning, det skulde Frederik den 6te have set, han vilde korse sig; men han døde 39 – og nu skriver vi 1902. Og vi der nu ere gamle have seet mærkelige Ting. Jeg synes forresten, at det stille aflukkede kinesiske Hus saa godt ud og mindede om den Tid, da en Konge ansaa Fredriksberg for egnet til Sommerophold.

Jeg sagde Forældrene boede i Schweitzerhuset; men det var kun den ene Ende deraf ved Indgangslaagen, Havesalen med de 9 Muser var til Afbenyttelse for Herskaberne, dertil stødte et Kabinet. Men naar man sammenligner vor Tids Oppynten af Værelser hos ganske borgerlige Folk og tænker sig som det saa ud, kun en lang Sopha indunder Muserne med Apollo i Midten. De vare malede paa Væggen, og deres Navne stod under hver især. Salen var rund og der fandtes Intet uden den Sopha. I Kabinettet Stole og et Bord til Theen. Den var vel nok god og fin, antager jeg. De kongelige Ganer vidste vel nok ogsaa den Gang, hvad der smagte. Indgangen til Haven fra Runddelen var meget smal og simpel, ligesaa de runde Bænke, som altid vare fulde, for Tilstrømningen til Haven har altid været stor.

Jeg husker Gangen forbi de runde Bænke og op igjennem Haven paa en Søndagformiddag, naar man gik til Gudstjeneste paa Slottet. Da saa man søndagsklædte Mennesker, som enten spadserede eller deltog i Gudstjenesten, og den var dejlig, for det var jo kun de første Prædikanter og en lille hyggelig Bedesal i Kjælderetagen, med en dejlig høj Stue lagt til. Der var den underjordiske Gang, der førte til Kongens Kjøkken, hvor Maden blev lavet i Sølvkasseroller, og hvor man meget beredvillig fik Vand at drikke af de propre hvidklædte Kokke, naar man bad derom. Der var dejligt Vand i en Kilde, og jeg syntes det smagte bedre, fordi det var Sølv, man drak af. Igjennem den underjordiske Gang blev Maden transporteret op til Slottet; det har maattet være besværligt, det var en temmelig lang Vej, men der var vel nok om det.

Da Prindsesse Wilhelmine skulde formæles med Prinds Frederik, blev Slottet udvidet, har man fortalt mig, det var dog før min Tid, for at faa Plads til Ægteparret, og det var vist ingen god Idé, at de skulde leve i Centrum af Forældrene, hvor saa let det mindste Ord og Misstemning kunde rapporteres, og det glemtes vist heller ikke. Resultatet blev da daarligt. Man skulde tro, at kongelige Personer kunde gaa afvejen for hinanden, desværre, det skete ikke. —

Jeg kan erindre, der var en Bager paa Slottet under Landopholdet, hvor man fik nogle dejlige Kardemomme Tvebakker, som man købte. Forresten boede der jo mange Folk paa Slottet, deriblandt Slotsforvalteren Bon-sach med smukke Døttre, om han afløste Oehlenschlægers Fader, ved jeg ikke. Efter nogen Tids Forløb med 48 som Friheds og Ligheds Begyndelse, kom der ganske private Folk, deriblandt Digteren Hauch, da han kom fra Kiel her-til. Bygningsinspektøren, Arkitekt Christian Hansen, der

kom hjem fra Grækenland og fik en Øjenbetændelse, blev ogsaa indrømmet Bolig dér i nogen Tid. Det var dejligt for os, vi saa ham hver Dag enten hos os eller hos ham. Hans Omgang var behagelig og belærende, han fortalte meget og godt om Grækenland og alt, hvad han havde oplevet.

Senere er jo Slottet profaneret til jævnt Brug, nu er det vel de Militaire, der oplæres der; der er god Plads, og det er rimeligt, at alt benyttes fornuftigt; men hvis Frederik den 6te vidste det, vilde han næppe synes om det – dog, levede han nu, vilde han ogsaa være en anden. Og det er det gode ved vor Tid, Fyrsterne ere bleven Mennesker, som vist kunde gaa ind paa Alt. Dér er ikke denne staaen udenfor Partierne hævet over Undersaatterne, som i den svundne Tid. Man har mange Goder, og godt man indser det, ellers blev man altfor ensidig. Nej, man skal have Blik for Goderne, sige Tak for dem og sky alt det onde og stygge, som vel altid har eksisteret; nu tales der altfor meget derom, og der er Mange som desværre lærer deraf. En Ting var vist, Alt blev lukket af, jeg kan huske den Forbauselse, der greb Alle, da Haven blev given til Pris til Grundlovsfester. Men det misbrugtes, og varede kun faa Aar.

Det er en ganske mærkelig Gave, der er givet Konditor Josty med fri Afbenyttelse af Pavillonon, som nu er bygget ny op og indrettet efter Tidens Fordringer, og de ere ikke billige. Den er naturligvis i Stil. Et har generet mig de faa Gange, jeg har været der. De ramler alt for meget med Porcelain, Glas og Sølv, det er ikke hyggeligt; men Varerne ere gode.

Ligesaa snart Kongen kom derud, var der Schweitzere ved Indgangen til Haven, klædt i højrød Frakke med trekantet Hat paa Hovedet og en stor Sølvknappet Stok i

Haanden, som vel var et Tegn paa hans Værdighed, og dengang tillodes ikke Hunde Adgang til Haven, de bleve lukkede i et Hus, der var til det samme og bleve saa givet Friheden, naar Ejerne havde promeneret derinde og skulde hjem. Hvis man nu vilde indespærre alle løse Hunde, det taaltes ikke, og dengang skulde ikke løses Hundetegn, der var vel ikke saa mange som nu; thi uagtet Udgiften med Tegnet vrimler der af Hunde. Der er visselig mange, der ikke have Raad til den Luksus, saa mangles der vist paa andre Omraader. Jeg er ikke med paa den Sport, med Hunde i Stuen. Nej, dem skal der Plads til udenom.

FREDRIKSBERG BY

Det er fra Slutningen af Trediverne, jeg vil forsøge paa at beskrive den. Da blev jeg næmlig sat i Skole i København, Frøknerne Smiths i Krystalgade, lige ved Siden af Regent- sen, Gaarden staar uforandret endnu, da ejedes den af Instrumentmager Richter. Fra den Tid skriver sig mine Observationer, og den lange Vej til og fra Skolen gav Anledning til Overvejelser. Da jeg har en god Hukommelse, kunde jeg angive hvert Hus i Bredegade; men da det vilde føre for vidt, vil jeg indskrænke mig til Totalindtrykket, jeg fik af den Gade.

Den Gang var det Hovedgaden og bestod hovedsagelig af Smaahytter, hvoraf nogle faldefærdige. Jeg er født i Nr. 16, gammel Nr. 9, dengang et lille, lavt Hus, som Moder satte en Etage paa efter Faders Død 1846; men det var en daarlig Bygmester; hun saa paa Billigheden, Resultatet daarligt. Nej, min yngste Broder August havde henvendt sig til en Arkitekt; men det blev kuldcastet af de andre

Brødre, han blev vred, rejste strax tilbage til Helsingør, hvor han var paa en Skibsprovieringsforretning. De andre tænkte ikke paa Følgerne; men da det var daarligt Arbejde, kostede det meget i Reparationer. Moder fortrød meget, hun ikke havde fulgt Augusts Raad. Der var intet at gjøre ved, finde sig i det med Taalmodighed.

Dengang var Fredriksberg Landet, hun havde gjort det for at leje noget ud af det, og jeg erindrer blandt mange, som boede der om Sommerne, Oberstlieutnant La Cour, som var i Felten 1848, 49, 50, og han tog Stuen til Hustruen og 3 Sønner, elskværdige Mennesker, som jeg kom nær, da jeg læste med den yngste Victor, en lille Fyr paa 6 Aar. Hun lod sig altsaa nøje med det Landophold. Men vi havde ogsaa en pen Have, godt holdt, med mange Siddepladser, der opholdt vi os om Eftermiddagen. Haven gik ud til Smallegade; blev solgt fra efter 69, men paa en uheldig [Tid], hvor de fik saa lidt for den.

I Bredgade vare meget faa penere Huse, men iblandt dem vil jeg nævne Etatsraad Schleyers, et Sted med Stue og 1ste Sal, en meget lille Have foran, en Dør paa Midten, der førte ned ad en temmelig bred Trappe til Haven, der ved Siden af Kammerraad Knophs, et lille hyggeligt Hus med ganske lave Vinduer, 2 Ruder høje, Lindetrær udenfor Huset, en Græsplaine, Fliser fra Laagen til Indgangen. Det saa ret fornemt ud; de havde Indgang til Fredriksberg-have. Der ved Siden af kom en pen Gaard, som Minister Bang købte og ombyggede, og hvor han boede adskillige Aar. Ved Siden deraf var en meget smuk Gaard med en stor Have, der boede Rantzau Breitenburg senere Bardenfleths, hvem der ejede veed jeg ikke, jeg syntes at have hørt Navnet Moyel; saa i min Ungdom købtes det af en Mourier, som nok havde været i Vestindien, han ejede det længe. Saa købtes det efter hans Død af en Pastor emeritus

Hassager, og Hustruen, der overlevede ham, testamenterede det til Universitetet, hvor nu Prof. Gertz og en Del Studenter bo. Det var en stor Gave og en smuk Bestemmelse; vi ville haabe, der kunne gaa dygtige Folk, der kunne gavne Staten og gjøre Kollegiet Ære.

Vort Land er saa lille, Partierne saa mange – Stemningen usand og lidet dansk. Det er Energi og Enighed, der skal til for at højne Niveauet og slaa Vagt om Dannebrog. Gid det maa bestaa, og aldrig forgaa. Jeg kan ikke forstaa den Lunkenhed for Fædrelandet, der hvor man er født og opdraget. Men det kommer vel af, der tales ikke nok om det i Hjemmene til Børnene. Det hedder altid nu, det er saa lille, og alle de smaa Nationer i Verden maa finde sig i at tilintetgjøres af de store Lande. Det er haardt. Man kan dog se, Alle ville bevare sin Selvstændighed, hvad har Boerne ikke lidt og kæmpet. Naa, det var langt fra Fredriksberg.

Efter Hassager kom Berthelsens, han var Vognmand, og havde Penge. Huset var meget ringe, det havde stor Plads, som vist senere blev indbringende. Det stødte lige op til Casses, som blev ganske pent og hyggeligt i hans Tid, det gik lige ud til Gadekæret, som i min Barndom var forfærdeligt, der kjørtes Sne og al Uhumskhed ud om Vinteren, Hestene vandedes der om Sommerne. Nu ligger paa Casses Ejendom en smuk rød, stor Bygning som Berthelsen har bygget. Kæret er bleven pent med et Springvand i, og der gaar Vejen »Andebakstien« ind til Fredriksberg-have, som jo er af stor Betydning og Behagelighed for alle de mange Mennesker, der bo oppe ad den Kant. Nu tælles der over 70,000 Mennesker, hvor den lille Flække, som den hed dengang, kun var 2000.

Det var altsaa den venstre Side af Bredgade, hvor nu de ulige Numre er. Vort Hus laa paa højre Side, nu 16. Jeg begynder altsaa fra Gadekæret ved Andebakkestien, og

jeg kan kun sige, den var slem. Den begyndte med et Plankeværk for Fru Stouds Have. Ejendommen laa i Smallegade, efter den, kom Kønigs, en faldefærdig Hytte, saa Mouritzen, Spekhøker og Urtekræmmer, vist Folk der havde Penge, en Datter blev først gift med Peter (?) og senere med Vognmand Bohn. Han havde hele Omnibustrafikken til Frederiksberg fra Amagertorv og udfyldte den Plads med megen Paalidelighed og Værdighed. Saa kom Mægler Eskildsens, en stor Gaard, hvordan den var indvendig véd jeg ikke; men en Ting véd jeg bestemt, alle Ejendommene paa den Side vare skjæve, der havde visselig været Plads nok til at begynde med for at gjøre Værelserne lige, men det var nu ingen Nødvendighed dengang, det gik som det bedst kunde, der var en 1ste Sal og saa en Kvist paa, Taget gik op i en Spids. Derefter et Hus med Port paa Midten. Af den Port strømede en forfærdelig Lugt En imøde af en stinkende Rendesten. I det Hele var der ikke en Ejendom uden den Ubehagelighed, for Rendestene og Grøfter var der over alt. Ja, Hygiejne var det Intet af, og desuagtet var Sundhedstilstanden god. Ved Siden dér boede nogle Jfruer Aller, som holdt Skole for tarvelige Børn, meget agtværdige. Saa tror jeg kom Bredbergs Ejendom, de fleste for ikke at sige alle havde Udgang igjennem Haver til Smallegade, saa kom et de kaldte Blaagaard, og som vist tilhørte Garver Suhr, som senere blev bygget om ret pent, og Garveriet gik ud til Smallegade. — Saa kom Organist Wiuffs, som laa lige ved Siden af vort, et ganske pent Sted med en lille Have til Bredgade med Lindetræs Lysthuse. Efter hans Død blev det ombygget med en høj 1ste Sal hvor Baronesse Løvenskjold kom til at bo, og hende besøgte Enkedronning Caroline Amalie flere Gange aarlig. Man skulde ogsaa dér ind ad en Port med forfærdelig Brolægning og hen ad en Gaard, hvori de, der

havde ømme Fødder, maatte lide antageligt. Saa kom man til Opgangen, ja, i den Tid satte man intetsteds paa den. Trinene vare saa smalle, at det var et Kunststykke at ændre op deraf. Der ovenpaa var Kvist, og den bestod af 4 Værelser, som vi næsten vare ved at leje, da vi skulde giftes, men saa syntes jeg, det var for nær op ad Hjemmet og foretrak Nr. 12 i Falkonerallé.

Efter vort kom den lille Rønne, som Bager Langhoff og Moder kunde kjøbt for 800 Rbdl.; men de turde ikke og havde ikke Pengene. Derefter Bagergaarden som staar ganske som dengang Bager Langhoff ejede den, han er død, og hans Søstersøn Bager Müller er ogsaa død for længe siden (1879), nu ejes den af hans Enke. Ja, Tiderne skifte, der er visselig meget Faa af de gamle Fredriksbergere tilbage fra min Tid, da vidste man, hvem man mødte, nu næppe. Efter Bagergaarden kom en Kneipe, der ejedes af en Spekhøker Thostrup, bekjendt for sin Klukflaske, hvoraf han udskjænkede Brændevinen, han solgte; saa Politibetjent Lassens, Konen Fødselshjælperke, dygtig og anset, men en hel Bonde, derefter Glarmester Knudsens og saa Fandrups, en Værtshusholder paa Hjørnet af Allégade, hvor den store smukke Gaard ligger, som gaar fra Bredegade til Smallegade, hvor dengang laa elendige Hytter; med stor Plads for der laa det gamle Fattighus, inden det blev flyttet til Allégade i Bager Tottenbergs Baggaard, hvor der ogsaa var stor Plads. Ja, Plads var der nok af i de Tider men slet anvendt. Husene havde saa Haver udenfor; saa nogen Regelmæssighed var der Intet af.

Der, hvor nu den smukke Statue af Oehlenschläger er, var ogsaa et Kjær, som egentlig ikke brugtes til noget, jo maaske lidt Skøjteløben i Vintertiden, i det mindste gled de derpaa, og jeg kan huske en Kancelliraad Payngk, som boede derved i Kochs Ejendom, Hjørnet af Smallegade,

hvor senere Birkekontoret var, arrangerede Fyrværkeri derpaa, som Byen forargede sig meget over, da de var bange for Ildebrand, naar Raketterne susede op over Byen i Aftens Stilhed og Mørke. Nu er Bredegade bygget med nye høje tarvelige Huse, som ligge ved Siden af hinanden og trukket lidt længere frem.

Naar man nu staar og ser ned ad den fra Allégade, er den saa smal, at den ligner en Gyde. I min Barndom maatte man kjøre ad Fortovet, saa ufremkommelig var Gaden, at de kunde vælte i Hullerne. 48, 49, 50 gjorde jo en Forandring i Alt, og da blev den brolagt, saa Omnibusserne til stor Behag og Bekvemmelighed for Byen kunde kjøre derned ad og hente og bringe Theatergjæsterne fra og til Hjemmet. Det var næsten som at have egen Vogn. Den var hver Aften fuld og saa holdt den ved Theatret, kjørte ikke før Alle var kommen ind. Det var ikke den Omstigning som nu, den ligefremme Kamp for Tilværelsen at komme med. Menneskene vare ikke saa mange, Forlystelsessygen ikke saa stor. Det kongl. Theater i mange Aar det eneste, der eksisterede, og saa tænk en Guldalder de bød paa. Det var morsomt at træffe Folk i Omnibussen, som man lærte at kjende i Vinterens Løb, og saa var der en ivrig Meddelelse om, hvordan man havde moret sig, og det var altid godt, dels vare Skuespillerne udmærkede, og man var ung. Saa ventede der et hyggeligt Aftensbord med Kobbermaskinen paa Bordet. Moder holdt B Pladser hver Ugedag til sig og os i den bageste Del af Pladslogen. 3 Rækker skiftedes der paa, dengang i 1ste Etage, nuværende Balkon. Vi havde det godt og en stor Glæde for os, at Moder havde Lyst at deltage i den Fornøjelse, og hun morede sig saa udmærket.

Det var altsaa Bredegade, nu vil jeg tage Smallegade, som laa paa højre Side og begyndte med et stort Planke-

værk for en Gaard, hvor der var Stald og Vognremiser, der hørte til en smuk Gaard, hvor Minister Møsting boede om Sommeren, naar Kongen var her. Den staar forresten endnu, men Gaarden har vejet Pladsen for en mægtig stor Gaard ud til Falkoneralleen. Saa kom Smedemester Hillestrøms lille tarvelige Ejendom med Port paa Midten ind til Smedien.

Dér ved Siden af en lidt penere som tilhørte en gammel Frøken, den blev senere kjøbt af Lægen Prieme, som døde som en rig Mand og som stiftede Legater til Trængende paa Fredriksberg, og sine mange Meerskums Piber til Lægerne, og dem var der bleven mange af i Tidernes Løb. I min Barndom kun Grupp, en lille halt Mand, som var meget stærk i Husraad, vist ganske flink, saa Haugsted og Mansa, der Begge boede paa Vesterbro, 3, siger og skriver 3; nu talløse.

Der ved Siden af en lille beskeden Hytte, der ejedes af en Harboe, senere ombygget af Grosserer Wandel, en pen Gaard staar der endnu, saa Tobaksfabrikant Kastrups, en lignende lille Hytte, men de benyttede den kun til Sommerbolig, og den egnede sig dertil, for lige ved Siden var Fru Stouds store Vænge, med bugnende Græs, mange Markblomster, Fuglesang, Nattergal, Gjøg og hyggelig brølen-de Køer, naar de til de respective Tider ventede Pigen, der skulde malke dem. Alle Haver paa den Side, vendte ud til Lampevejen. Paa det Vænge rejste sig senere Snedker Holdes Hus og Murmester Tullins Gaard, som Prieme købte og døde der. Saa Schønheyders smukke Sted med en dejlig Have, jeg erindrer, der var saa mange fritstaaende Træer paa Plainen, som tiltalte mig. Birketræer, som jeg altid har holdt af. Dér ved Siden af blev i Aarenes Løb Hospitals Vej, som den kaldes. Hospitaler have været Stedbørn i den store Kommune, dengang vare de jo ikke

nødvendige, da der var faa Folk og ingen Specialister, nu mange af dem og en stor Lyst til at lade sig undersøge.

Ved Siden af var et lille Hus, der tilhørte en Lausen, saa Eskildsens i min Barndom, en Bondegaard med Avling, de boede der kun om Sommeren, senere kjøbtes den af Vognmand Blyt, som drev sin Forretning derfra, den ligger lige over for Andebaksstien og Kjæret med Springvandet. Et lille Hus op til Blyts kom saa, det brugtes til Asyl, saa Schythes; ved Siden af Nedgang til igjennem en Port, der ved en lang Gang førte til Lampevejen, saa en stor Gaard med Have, hvor Neergaard, en Mand, der var bekjendt for at ride paa en Kæmpe af en Hest, han var selv meget høj og en ren Bulderbasse, saa kom noget der hed Kroen, saa en Hytte, der tilhørte Tranerup, endelig Kjærs, som Eriksen kjøbte og ombyggede med en dejlig velvedligeholdt Have. Jeg har glemt hele Omnibustrafikken, der laa før den, en storartet Indretning for Fredriksberg, da det voksede til. Efter Eriksens kom Smaahuse, nu forandret til Kaserne, og saa afsluttede Gaden med Diakonissestiftelsens Begyndelse ved Hjørnet af Fasanvejen.

Saa Nordrefasanvej, dengang Marker, nu Peter Bangs Vej, hvor Sarepta, et Hjem hvor gamle svage Mennesker kunne ende deres Dage, naar de have nok til at optages – det er nok dyrt, og saa Frøken Regitze Barners, Vesterled, hvor Damer finde et hyggeligt og godt Hjem under smukke Omgivelser for en billig Betaling. Der hersker en god Tone, da de alle høre til det bedre Selskab. Der er Central Varme, og for 40 Øre kan de 4 Gange ugentlig faa en meget god Middag. Bestyrerinden Frøken Formann, der har med Alt, saavel det oeconomicke, som det hyggeligt samlende, at gjøre, forstaar sin Stilling, og hævder sin Plads ved sin Elskværdighed og den Bestemthed, en saadan Plads fordrer. Det er en god Tanke, Frk. Barner

dér har ladet se Lyset. Vor Tid har gjort store Fremskridt paa mange Omraader, og man skal sige Frk. Barner Tak for Alt, hvad hun har udrettet, og ikke mindst for Vesterled, hvor hun har tænkt paa de Ældre, som mangengang ved Alderen ikke kunne pleje sig selv. Og saa huske man, det er for enligstillede Kvinder.

Naar man derfra sér ud over Landet, er det Huse og atter Huse, man sér, hvor før kun var Marken, de svinde ind, Agerbruget synes mig maa gaa tilgrunde, og lutter Huse kunne Folk da ikke leve af.

Ved at vende os ned ad Frederiksberg ad Peter Bangs Vej, komme vi først til Diakonissestiftelsen med Hospital, en velsignelsesrig Virksomhed, hvor Prof. Paulli virker og gavner og helbreder mange imellem Aar og Dag. Saa Kirken, der hørte dertil, hvor i sin Tid Pastor Stein forkyndte Ordet, til han i 80 blev kaldet til Sognepræst for Markus Menighed paa Vesterbro, hvor han virkede gavnende, indtil han 9 Aar derefter blev Biskop over Fyens Stift. En stor Sorg, at en saa sjælden Personlighed skulde dø saa tidligt. Vi er altsaa nu naaede til Søndre Fasanvej til højre, hvor Vejen gaar til Kirkegaarden, forbi Fredriksberg Have. Nu er den elektriske Drift dér, og den har afsat Sideveje, som vil foreløbig bestaa af Villaer, men det varer vist ikke længe.

Hjørnet af S. Fasanvej og Smallegade hvor en Helsdingen boede i min Barndom med en dejlig stor Have. Der boede nu i mange Aar Etatsraad Schou, som har stor Fortjeneste af vort smukke nationale Porcellain, der alle vegne vinder Paaskjønnelse, ja jeg bilder mig det da ind. Alluminia Fabrikken udfolder jo ogsaa en stor Virksomhed, og drives med Kyndighed og Skjønhedssands. Jeg er altid saa glad, naar vort lille Land har noget at rose sig af. Enigheden er ikke rosværdig her hjemme, det er vist.

Den hele venstre Side var i min Barndom Marker med dybe Grøfter, nu afsætter Smallegade Tværveje, som løber op til Fredriksberg Have med Villaer, et Hvilehjem for Lærerinder, adskillige Børnehjem, og ned til Smallegade enten Kaserne eller smaa Huse, og saa ere vi komne til Andebakstien igjen. Paa Fru Stouds Hus og Have har rejst sig en stor Kaserne, der vender ud til Kjæret. Smallegade afveksler med høje Huse og de gamle lave Hytter. Dér er bibeholdt en hel Del af Vor Have lige over for Vænget, nu Holdes Hytte, som er solgt det halve af, og dér ligger en tarvelig Bygning med daarlig Opgang, saa kom Kochs store Have lige op til vor, og dér har i mange Aar været de samme Bygninger som nu, ud og ind bygget med og uden Melleumrum, for Regelmæssighed eksisterer ikke meget af paa Fredriksberg, men Smallegade afsluttes kjønt af Slagtermester Mathisens smukke, store Ejendom, hvor Kochs laa, der i mange Aar var Birkekontoir. Men Kommunen har Æren af gode velholdte Veje, Vanding o. s. v. Jeg erindrer Kochs Have. Den 1ste Del ved Gaarden var helliget Blomster, og denne blev dreven af Søstrene Petersen, Døttre af Slotsgartner Petersen, med megen Dygtighed og Interesse. Kochs Hustru var en Petersen. Der var de dejligste Aurikler, Lysthus med Clematis. Hun havde i sit Hjørnevindu en Samling dejlige Pelargonier, der bagved sad hun og spandt, og sang med en nydelig Stemme, Udtog af, hvad der gik paa Theatret: Høstgildet o. s. v. Søsteren var gift med Kancelliraad Payngk og boede paa 1ste Sal.

Smallegade betragtedes egentlig som Landevej i min Barndom, naar de ikke i glat Føre turde kjøre ned ad Slotsbakken, saa kjørtes der om ad. Den var naturligvis dengang ikke brolagt, men var dog aldrig saa ufarbar som Bredegade. Jeg mindes, da den blev brolagt og fik et smalt

Fortoug med en meget beskeden Flise og aaben Rendesten, hvor syntes man det Fremskridt var stort. Kloaker var det Intet af, saa ilde Lugt var det fremtrædende. Hygiejnen tænktes ikke paa, og dog levede man; men man kjendte ikke noget bedre.

Nu begynde vi paa Allégade, som lige til Iaar, 1902, har staaet uforandret. Vi begynde med Urtekræmmer Larsens Hytte, hvor Handelen drives paa Hjørnet. Larsen, den Gamle, havde været Sølvpop hos Frederik den 6te og fik nok hele Terrainet for Spotpris, der hørte et større Hus til ud til Bredegade med en god Have bag et tjæret Plankeværk, der gik ned til Jfr. Viertel, og i det Hus boede i mange Aar Enkemadame Larsen, da Sønnen, Urtekræmmer Larsen, overtog Forretningen. Der var en smal Strimmel Have udenfor Vinduerne, og der udenfor igjen en Have, som ikke hørte til dem, men til Naboejendommen i Allégade og tilhørte en Blikkenslager Schrøder, en gruopvækkende Hytte som har staaet dér til nu. Iaar er man begyndt at ombygge Larsens, saa nu følger vel de Andre. De have nu Lov at bebygge Haverne, saa det gaar vel med rivende Fart at bygge Kaserne ud til Allégade og sløjfe Haverne, hvor ret Knejper og Varietéer har trivedes. De Varietéer gjøre megen Skade.

Lige op til den grulige Rønne laa en pen Ejendom, som tilhørte en Fru Thalbitzer, ved Siden deraf Sognefoged Hansens, der havde fælleds Indgang igjennem en lille Allé med Overpræsident Kjærulffs, en pen Ejendom særlig i den Tid, hvor nu i mange Aar Sporvognstrafikken var og hvor Direktøren Torp havde Bolig. Han gjorde meget for Haven, og der landede et dejligt Lysthus fra Agenten Christiansen, (Flensborg). Fru Bauditz arvede det, hun boede dér, og var Familie af Torps og Datter af Agenten.

Dér ved Siden af et ganske net Hus med en pen Have

foran, der tilhørte en Fabrikant Plockross, der gjorde en hel Del for Fattighuset. Nu ejes det af en Bolt, som har ladet sætte »Ribios de Hansa« over Porten, det forstod jeg ikke, men jeg var spurgt derom, maatte svare benægtende; og det kunde jeg ikke staa for. Jeg gik lige til Manden og igjennem Kamp og Strid lykkedes det mig at erfare, at det betød »Overskud fra Hansa«, en Fabrik han, nemlig Faderen, havde ejet i Amerika, altsaa Udbyttet havde sat ham istand til at købe Ejendommen. Ja, saadan gaar det, selv om man er gammel, kan man være videbegjærlig; men det er jo altid forbunden med Arbejde, og jeg havde mange Trin at gaa, inden jeg naaede Løsningen. Selv *den* pene Have bliver brugt til Beværtning. I min Tid saas kun Plockross Børn, og han havde mange, gaa artigt og stilfærdigt deri, for at gaa til et Lindelysthus, som stod ved Allégade. Det var de første nejende Børn, jeg havde set, jeg var selv et Barn. Jeg blev konfirmeret med en af dem. Saa kom Lysestøber Olsens, ganske pent, hvor Fuldmægtig Juhlers boede med et Utal af støjende Børn, saa en Hytte hvor Lægen Grupp boede i mange Aar, og gjorde særdeles meget for en Have, han havde uden for sine Vinduer, hvor der fra tidligt Foraar var en dejlig Flora, og da Natur og Blomster altid har haft en stor Interesse for mig, saa gik Intet af den Slags forbi mig, selv i min Barndom, uden at jeg glædede mig derover.

Saa kom Kalls, der beboedes af en Broder og Søster. De havde taget en Datter af Professor Arnesen til dem. Hende fik jeg lidt at gjøre med, fordi vi paa vor fælleds Theateraften traf sammen i Omnibussen. Jeg var yngre end hun, og saa mærkeligt det synes, morede det hende at høre mine Anskuelser, hvorfor hun bad mig til sit Jomfrubur, hvor hun interesserede mig ved sin livlige, belærende Samtale. Hun var meget klog og usigelig godmodig, ellers

havde hun jo ikke taget tiltakke med mit Snakkeri. Hun maatte fortælle hele Stykket, naar hun kom hjem til de Gamle, hun blev overanstrængt. Det var den bekjendte Benedikte Arnesen Kall, som har udgivet sine Livs Erindringer; jeg har haft megen Fornøjelse af at læse dem. Personalhistorie holder jeg meget af.

Dér ved Siden af et Beværtningssted som ganske lignede det bekjendte Lars Mathisenske, der stødte op dertil. Hvor Lars Mathisen enten stod i Porten og med sin underlig skingrende Røst formaaede de Forbigaaende at komme indenfor og deltage i hans Vittigheder, eller han agerede halvt som Nar. Hos ham boede Adam Oehlen-schlæger i en Del Aar i Sommerlejlighed. Et lille Hus, der laa inde i Gaarden men med Indgang til Fredriksberghave, var hans nøjsomme Domaine. Jeg tror altid, han gik igjennem Beværtningshaven, naar han kom hjem om Middagen fra Kbhvn. Han undgik ikke en lugtende Rendesten igjennem en Port. Der kom mange Gjæster hos Mathisen og af meget forskjellige Samfundslag, men dog vil jeg sige, at der dengang var meget Forskjæl paa Hverdag og Søndag. Helligdagene var der næppe Plads til Publikum. Nu er alle Forlystelser benyttede om Hverdagene; og dengang bødes der Intet at se eller Børn, hvorimod nu. Saa er vi ved et Sted, som jeg tror hørte til Slottet, og hvor i mange Aar Etatsraad Andersen boede, der nok havde et Embede ved Chatolskassen. Nu er vi altsaa paa Runddelen.

Saa begynde vi paa den anden Side med Sommerlyst, dengang Ratzeburg, som Fader kunde kjøbt for 1000 Rbdl; men turde ikke Han havde altsaa haft Udsigt til at blive rig, hvis han havde vovet det, dog Aaret efter 1813 kom Statsbankerotten, hvor 1 Rbdl. blev 1 Mark. Hvor det saa ud, dette Ratzeburg, Lysthus paa Lysthus ud til Alleen bag et tjæret Plankeværk med den mindst mulige Rude

meget højt oppe og Lægtebænke *smalle* at sidde paa, ja der blev ikke gjort Stads af Publikum, men det var vel ens over hele Verden. Ved Siden af Ratzeburg laa et lille lavt Hus, som senere blev ombygget til et ganske pent Sted, hvor Instruktør Holst boede i mange Aar. Saa det Wærnske Institut, en stor Gaard, hvor Skolen var i Forhuset i min Barndom. Senere blev det ombygget og forandret til store Lejligheder til Udleje. Der boede Kammerraad Kranold som ung gift Mand, da han efter Krigen 48, 49, 50 kom tilbage hertil og ansat i det tydske Kancelli. Skolen eller Instituttet blev flyttet til en stor og pen Bygning, der laa inde i Gaarden ud til en meget lang Have, ikke bred, alle Haverne næsten gik ud til Amicisvej, og fra den kunde man købe dejlige Æbler, særlig Flaskeæbler, hvor fik man mange for 1 Mark. Men hvor var de kolde, taget lige op af Kjælderen, dog det generede ikke, Ungdommen taaler godt den Slags Ting. Gaardmand Adam Andersen der ved Siden, en Gaard med stor Avling, hvor Moderen og den ene Datter sled sig op i Haven med at passe den, plukke Frugt og sende dette til Torvet i Kbhvn. Den anden Datter styrede Huset. Faderen, Adam Andersen, var halv sindssyg. Men han døde som en formuende Mand og Søsterne, 2 Nielsen, som Moderen var 1ste Gang gift med, og de 2 Andersen, boede senere sammen paa Gl. Kongevej i Kaufmanns Sted. Saa Halleby, et Beværtningssted, en Kneipe, som Sletting ombyggede, der blev gift med en Datter af Halleby, saa en Hytte hvor mine Søstres Modehandlerinde Frk. Poulsen boede. Jeg kan huske, hvor jeg var glad, naar jeg Pintsemorgen blev sendt op efter Henriettes Hat. Jeg fandt hende altid saa smuk, naar hun kom i en ny Hat, det glædede mig saa meget.

Nu er vi ved Tottenbergs Bagergaarden, en lille lav Hytte med megen Grund, der er nu bygget en kjøn Gaard,

og Hollændervej er anlagt der paa Sognefoged Hansens Bondegaard med megen Avling. Der boede Folk paa Sommerlejlighed. Jeg erindrer Klædehandler Schmidts fra Vimmelskafte. Saa en Ejendom, der havde været flot og tilhørte en Juvelér Frontin, der laa inde i Gaarden, hvor Luksus og Velvære havde været drevet i stor Stil; men det holdt ikke, og nogle gamle Mennesker i min Tid maatte lade sig nøje med en Sidehytte ud til Allégade. Imidlertid, der taltes kun Fransk og Tydsk, man vilde nødigt give Afkald paa fordums Storhed. De holdt en mægtig stor Hund, som ikke var behagelig i de smaa Stuer. Saa Frosts, ogsaa en Avlsgaard, med Hovedbygningen inde i Gaarden, til Gaden vist Lader, det er nuværende Nr. 20 A og B, hvor der for mange Aar siden blev bygget de 2 Huse, der staa der endnu. Saa Uldall, i min Barndom ogsaa med Avling, senere købt af en Reeberg, ganske anselig med en Lund foran med store Træer, og saa Konferentsraad Gedes, senere købt af Rathsack, med en meget stor Have, hvori han drev Gartneri; men han ejede det saalænge, at han fik noget ud af det.

Alle disse Ejendomme havde dybe Grøfter ud til Allégade og det paa begge Sider. Som sagt Grøfter og Rende-stene florerede. Kloaker var der intet af. En siger og skriver i Politibetjent; men der var heller ikke megen Brug for ham, og han var aldrig at finde, naar der var Anvendelse for ham; men Opfindsomhed med Hensyn til Forbrydelser var der ikke. Nej, Fredriksberg svarte til sit Navn, det var en fredelig Flække.

Der var en Vægter, som i Vintertiden begyndte Kl. 9. Da han var ene, kunde han ikke være meget betryggende; men han raabte »Brand«, naar det en enkelt Gang brændte, og det fik gjerne Lov at skjytte sig selv, for Borgerne, som havde Hest og Vogn, fandt altid paa en Undskyldning, de

havde næmlich aldrig det i Orden, der skulde bruges. Men de fik heller ikke Mulcter for Udeblivelsen. Gader og Fortouge vare rædsomme. Jeg erindrer Bager Langhoffs Fortoug, det eneste brolagte, formedelst Sæden der skulde hej ses op paa Loftet, var saadan brolagt, at det var mærkeligt, man ikke brækkede Benene. Det var en Mærkelighed, at der efter saa mange Aars Forløb staa Huse fra den Tid, Slutningen af 30erne. Det er jo ogsaa kun Byen, jeg mener, for alle de Sideveje, der er kommen til, og som har gjort det til den mægtige Kommune, ere jo bebyggede med store Huse.

FALKONERALLÉ

Naar jeg tænker mig den Vej i 58, da vi bleve gifte og nu, ja saa maa man udbryde: har Du levet al den Tid, at den umaadelige Forandring er foregaaet. Vi begynder med Smedemester Bechs Hytte paa Hjørnet af Gl. Kongevej ligeoverfor Rathsacks Have. Den var saa lav, at Fortouget var i Højde med Tagskæget, der ved Siden af laa et Havehus, hvor Caspar Johannes Boyes Enke boede i en Del Aar, saa kom et, hvor Pastor C. L. Nielsen boede, saa Sporemager Ottos, ogsaa et ganske pent Hus; og saa et, der var bygget til Restauration; men det gik ikke, saa det blev lejet ud til privat Brug, og dér boede Malermester Johansen i en Del Aar. Han blev senere Graver ved Fasan kirkegaarden.

Endelig vort Hus, dengang 12, ganske pent med Have foran og 5 Værelser, hvoraf Havestuen meget stor, Spisestuen ret god, de andre mindre; men det laa saa frit og smukt ligeoverfor Møstings Vænge med Fuglesang og vippende Ax, der saa dejligt ud, naar Solen ilede hen af

det. Ja Naturen har altid frydet mig, og saa havde vi det Hele for 200 Rdl. aarlig. Det var billigt; men man huske, Falkonerallé var jo næsten et Forvisningssted. Der var koldt, højt til Loftet, slette Kakkelovne, slet bygget. Og dog boede vi der i 7 Aar; men saa blev Gerber træt af den lange Vej til Holmen, hvor han var ansat, og saa flyttede vi til Gasvej 11, hvor jeg boede 34 Aar. Ja det er Aaremaal at se tilbage paa; mærkeligt man kan huske Noget af det. Ja jeg forsikrer Belysning, Blomster, Stemning staar for mig som Igaar. Ved Siden af vor var Tømmermester Tegners, der havde en Dreng paa en 8-10 Aar, der var Noget af det mest plastiske, jeg har set. Jeg kunde more mig over at se hans smukke Bevægelser, og han havde Intet lært af Waldemar Price.

Saa afsluttedes den bebyggede Del af Falkonerallé med Sognefoged Hansens Lade, hvor han opbevarede Sæden, og havde anlagt en Planteskole, med Udgang til Bylows Vej. Igjennem den dristede man sig til at skyde Gjenvej, naar man skulde til Nørrebro. Saa var der en Fortsættelse af Marker, til man kom til Landlyst og Salicaths idylliske, Hus ved Ladegaards Aen, hyggeligt fint med hollandske Vinduer, og laa lige ved Aen, hvor man ad en meget smal Marksti gik bag om Sygehjemmet til Bangerts Bro. Nu er det forfærdeligt; men staar dog endnu og bliver brugt til Varieté, Gyng, Musik, Alt til sit Publikum. Hus og Have gjenlyder vist ikke af dannet Tale. Kaffen serveres ikke som i hin Tid til en destingueret Kreds af Herrer og Damer, som efter Middagen nød den dér. Da var der Fuglesang, Stilhed, Idyl, nu Knejper. Formedelst den megen Støj, høres aldrig Gjøg og Nattergal, og vi leve dog, ja vi maa.

Efter Ladegaardsaaen kun Marker. Ja der var jo Falkonérgaarden, og saa kom man til Assistenskirkegaard, hvorhen Fader med min Søster og mig gik imellem vor

Eftermiddagstur, og der fortalte han os Mangt og Meget om de mange store og bekendte Mænd, Digttere, Skuespillere, Rigmænd o.s.v. Han fortalte godt og livligt, havde en ualmindelig Hukommelse, og det er igjennem den Fortællen, at han har givet mig Interesse for Personalia, Viden og meget Godt. Jeg husker, oven paa en saadan Tur takkede vi ham, fordi vi havde moret os saa udmærket. Mon egentlig slige Ture og Samtaler mellem Forældre og Børn forekommer. Jeg tror det ikke, der er altfor meget, der lægger Beslag paa Tiden, baade Forældre og Børn gaa sine egne Veje!

Ja det var den venstre Side af Falkonérellé i min Barn-dom og Ungdom. Nu er det en Gade fra Fredriksberg til Nørrebros Runddel med taarnhøje Huse, som alle ere beboede, hvor er dog alle de Mennesker kommet fra? Ja jeg vil svare: Kjøbenhavn med Forstæder er jo Danmark. Nu ses ingen Grøfter, Marker eller slette Veje, nej, nu har vi Beton, Asfalt, Gas, Elektriske Vogne, der beforder 1000-sinder af Mennesker derigjennem.

Tænk i 58 maatte den eneste Vægter, der var, ogsaa gaa ned ad Falkonérellé til Knæet, som det hed, til Nyelands Ejendom, fordi der efterhaanden flyttede Folk der ned ad. J. Møstings store Stald, Gaard og Have har givet Plads for en meget pen Ejendom, der gaar til Lampevej. Paa den anden Side ligger Birkekontoret, det er hans dejlige Vænge lige over for, hvor vi boede, og der rejste sig Kommuneskolen, ellers blev det parcelleret ud til Villaer; den kom til at hedde Monrads Vej, efter Generalpostdirektøren, som boede i Minister Møstings Ejendom efter hans Død.

Hvad Lampevejen angik, saa er der ogsaa rejst Huse, høje, tarvelige. I 58 havde Professor Stein bygget en net Ejendom dér, som han tænkte sig til Klinik; men det var for tidligt, det gik ikke. Men vi havde jo ingen Specialister,

som der nu vrimler af, og saa var der ingen Undersøgelser, nej man nøjedes med at blive set paa og saa en løselig Spørgen. Der ligger ogsaa Fredriksberg Hospital, som nu er meget forældet. Man har i min Tid bygget faa Hospitaler: Kommune-, Børne-, Blegdams- og Øresundshospitaler, derfor etableres vel ogsaa alle de Klinikker. Jo St. Josephs glemte jeg. Prof. Howitz har bygget et Fødehjem paa Lampevej, og da nu al Lægevæsen gaar efter Forskrift og Timeinddeling, saa er det vist meget godt. Børnene maa kun faa Føde til en bestemt Tid, det gjør ingen Ting, de skriger. Ja Lampevej var noget Andet i min Barndom og Ungdom, da var der Idyl, hvor glædede vi os, naar vor Søndagskaravane gik til Bellahøj og saa Solen gaa ned, det var dejligt. Nu gennemskjærer Jernbanen Falkonérallé, og der lige ved ligger Lucaskirken. Nylands Ejendom lige i Knæet af Alléen var en meget stor Avlsgaard.

Saa kom det smukke Sindshvile med en dejlig og stor Have, som ejedes af en Fohrmann, senere af Oliemøller Schyde, nu solgt og bebygget med taarnhøje Huse. Josephsen, Justitsraad, købte Mariendal, paa hvilken Ejendom der er opført Villaer, han selv ejer en dejlig Bolig dér. Han har vist tjent kolossalt der; men han har været meget rund til at uddele i velgjørende Øjemed, og han har intet taget af nogle og meget nøjsomme Summer af Andre for Kvadratalen. Det er ikke alene Falkonérallé ud til Nørrebros Runddel, der er en Gade, hvor elektriske Vogne suse frem og tilbage, men en Uendelighed af Veje have rejst sig paa venstre Side ud imod Frbg. til Nordre Fasanvej, og vil naturligvis med Tiden gaa længere ud. N. Fasanvej havde for faa Aar siden kun meget faa Villaer, nu høje Huse, mange Folk; et stort Amtssygehus paa Bergers Vej og Krematoriet, en lillebitte Kasse. Der brændes dog ikke saa Faa. Men det udvides vel. For Lysten dertil er allerede stor.

GL. KONGEVEJ

I Slutningen af 30erne var der næsten Intet uden Marker og Grøfter. De vare baade dybe og ilde lugtende. Vi begynde med højre Side, altsaa Rathsacks Have, lang, smal med et grimt Plankeværk, deruden for stod en Række gamle høje Popler, som hvidskede mystisk naar Vinden bevægede dem, Haven gik til nuværende Enighedsvej og den er anlagt paa Frontins Territorium, som havde store Marker ud til Gl. Kongevej fra Allégade. Sanssouci, som ejedes af Isenkræmmer Egholm, dominerede med sine Marker og sin store Have omkring Vaaningshuset ud til Alleen, den midterste Del af Gl. Kongevej. Der græssede Køer, der hørtes Fuglesang, og Marken var fuld af dejlige Blomster, men man maatte ikke gaa derind, den var lukket med et faldefærdigt Led, som havde været meget let at aabne, men dengang var der Ejendomsret, og den respekteredes. Han kunde nok have sat et nyt, havde han villet; ja han beholdt den længe nok til at faa noget ud af den. Min Svoger, Fuldmægtig Jensen, kunde have kjøbt den for 15,000 Rdl. i 30erne, turde ikke. Han (Jensen) var i Finanshovedkassen og gift med en Søster til mig. Nu er vi igjennem Marker naaet til Mynsters Vej, hvor Maleren Simonsen byggede sig en Villa med Atelier, den kjøbte den rige Isberg – og ejede den i mange Aar. I den Villa blev min Moder malet af Portraitmaler Storch i 1853 (Koleraaaret). Han var kommen hjem efter et langt Ophold i Udlandet lige i den sørgelige Tid, og boede netop i Nyhavn, et Arnested for den slemme Gjæst, da Vennen Simonsen tilbød ham og Familje en beskeden Bolig i Ejendommen. Han var glad derfor, vi ligesaa, da vi saa blev fri for at komme til det pestbefængte Kjøbenhavn. Moder er malet i Simonsens Atelier altsaa.

Foruden Sanssouci's Marker var der et umaadelig stort Areal ud til Gl. Kongevej, som tilhørte Gerson i Fredriksberg Allé Nr. 4. Men den var anderledes holdt ud til Vejen, en stor Mark eller Vænge med smukke grusbelagte Gange, og der paraderede de dejligste Kastanier, Sirener og Guldregn. O hvor var det dejligt, og hvor glædede jeg mig, naar jeg paa Frem- og Tilbagevejen fra Skolen skulde dér forbi, og hvor duftede det.

Nu ere vi komne til Værnedamsvej, Hjørnet af Gl. Kongevej, hvor et pent Hus laa med en rund Altan, Stue og 1ste Sal indrettet til en Familje og det tilhørte en Fru Branth, Enke efter Møntmester Branth i Altona, dertil hørte en nydelig Have. Det saa i det Hele ud efter noget, og har staaet til for faa Aar siden, da det solgtes af Ejeren, Materialist Herskind, og der har rejst sig en vældig Kaserne baade til Værnedams- og Gl. Kongevej. Derimod Hjørnet lige over for, Urtekræmmer Kryger, staaer ganske som i min Skoletid. Det er et lille, meget lavt, Hus som dengang ejedes af en Fru Magens, Moder til Fru Schønberg, der var bekendt for sin Skjønhed, gift med Hofintendant Schønberg. De 2 Ejendomme stødte sammen og var omgivet med en udpræget Nimbus. Hos Magens var der tykke Jernkjæder fastgjort ved spidse Granitsten, der havde Form af en Sukkertop; og Schønbergs Have var omgivet af et smukt og malet Plankeværk, bag hvilket var en dejlig Have med mange Rariteter, iblandt andet 2 smaa Skilderhuse uden for Havestuen, i dem befandt 2 Soldater i Uniformer sig med røde Overkapper og de var anskaffet til den ene Datters Sønner, hun var gift med en Kammerjunker Moltke. Der var ogsaa en Datter dér, som blev gift med en Grev Luckner. Vielsen fandt Sted i Fredriksberg Kirke, og som Barn saa jeg det. Det imponerede mig. Det var om Formiddagen, han var Tydsker, og de skulde

rejse henad Aften. Den anden af Schönbergs Døtre blev gift med Falbe, hun, der havde en Datter, Clara, der udmærkede sig ved en sjælden Skjønhed, saaledes at Christian den 8de sagde, da hun rejste til Vestindien med Manden Rothe, der var bleven Guvernør dér: »Nu mister mine Sale en Pryd og mine Øjne en Fryd.« Ja det var Skjønheder. Den anden Datter af det Falbeske Ægteskab hed Ida og blev gift med Trepka, døde forresten paa Havet. Hun skulde til Vestindien formedelst Brystsye, døde undervejs, og ligger i al sin Skjønhed begravet paa Havsens Bund. Nanina Falbe, som ogsaa var smuk, blev aldrig gift, og lever endnu. Den 3die Datter af Schönbergs blev gift med en Næser, hun var ikke saa smuk, men det er hendes Datter, der er gift med Professor Emil Poulsen, som har de 2 lovende og dygtige Sønner Adam og Johannes Poulsen.

Denne Fru Schönberg var en Original, saaledes sagde hun ud af Vinduet til en Slavesergeant, der var med Slaver, der udrettede Arbejde paa Marken ligeoverfor, der hvor Schönbergs og Danmarksgade nu ligge: »Lille Slavesergeant, udret mig et Ærinde, saa skal jeg herfra Vinduet passe paa Slaverne.« Det lyder utroligt men det er dog sandt, jeg hørte det, idet jeg gik forbi. Det var er dejligt Hjem med tæppebelagte Trapper, hun havde, Alt i Hofsets Stil. Jeg kan erindre et Oliemaleri af en Kirke, der var paa Gangen, og deri var indsat et Ur i Taarnet paa den, som slog og altsaa angav Tiden; jeg fandt det storartet, og det tiltalte mig.

Ved Siden af al denne Skjønhed, Hygge og Smag, kom et Hus, der ejedes af 3 Frøkner, som Fredrik den 6te kaldte Storm, Blæst og Uvej, saa grimme vare de; men Huset var ret anseligt og stod i mange Aar. Der var Altan og det regnedes for noget, senere købte Dr. Haugsted det, og man paastod, der spøjte, det var saadan omkring Tullins

Gade. Der ved Siden af laa en rædsom Rønne, som i mange Aar stod til Skræk og ejedes af en Rebslager eller 2 Brødre, og derop til stødte den græsselige Ejendom, der tilhørte Pricerne. En lille bitte lav Bygning, som laa i Højde med Grøften, med lave Vinduer, i Enden af Huset var en Pavillon Bygning paa 1 højt Tag; og der sad de smukke Søstre Lewin, Rosa (Columbine) og Flora, Moder til Juliette og Sophie Price. Begge Søstre bleve gift, Pierrot, A. Price, med Flora og Harlequin med Rosa. Der er altsaa de nydelige Danserinder opdraget: Juliette, Solodanserinde, var baade yndig og gratiøs, Sophie, kun Dandsesinde, gik tidlig fra det for Helbredets Skyld. Amalie Price, Rosas Datter, gik senere til det reciterende Fag, og havde mange Sejre paa Casino. Hun blev gift med en Dr. Hagen, der var ansat i Søetaten, begge døde.

Nu ere vi ved Bagerstræde, og endnu er den samme Hytte paa Hjørnet, hvor en Bødker boer. Paa Hjørnet ligeover for det laa et Garveri, hvor nu den store Ejendom Jørgenslund er bygget, som nok egentlig aldrig har betalt sig. Saa kom Messerschmidts, hvor der nu er bygget 2 store Ejendomme lige over for St. Jørgens Sø. Kammersanger Hansen boede i den største nærmest hertil i Stuen, og Fru Sødning i den anden inden hun døde. Fabrikant Augustinus har sin Fabrik der ved Siden. Saa et stort Hus og endelig Jernbanen indtager den øvrige Plads.

Men man huske, at i min Barndom var der dybe Grøfter hele Vejen, og ingen Fodsti, saa man kunde kun gaa dér om Sommeren i tørt Føre; saa anlagde man et Fortoug og plantede en Allé af Lindetræer, som i Aarenes Løb blev meget smukke, men saa maatte den vige, for at give mere Plads til Kjørevej, da det hele udvidede sig saa meget.

Den højre Side af Gl. Kongevej begyndte dernede fra med Westrups Ejendom, hvortil der hørte en stor Have,

hvor han byggede sig en Villa, der laa ligeved St. Jørgenssø, jeg tror ganske vist, den tilhørte Etatsraad Bugge før ham. Nu er det jo alt Jernbanetrafik.

St. Jørgenssø, som jo altid havde forsynet Kbhvn. med Vand, var i min Skoletid forfærdelig. Intet Under at Koleræ og smitsomme Sygdomme hjemsøgte Kbhvn. Efter denne Sø, som paa Midten havde tjæret Sluse, hvorigjennem Vandet gik til Rosenaaen og havde Udløb til Kallebodstrand, mindes jeg en gyselig Smedie ved Begyndelsen af Wodroffsvej, saa kom Hørspinderiet, hvor der nu foran er anlagt Jernstøberi, saa Bryggeriet Svanholm, som uagtet Ølforbruget har været saa kolossalt, dog aldrig paa nogen Maade kom til at konkurrere med Carlsberg.

Den Side af Gl. Kongevej var næsten udelukkende Marker, hvor nu dette Utaal af Veje ere, og hvor de taarnhøje Huse ere byggede. Det første Hus der blev bygget paa den Side, var Bianco Lunos i en meget stor Have og begrænsedes af Wilhelmine Lyst; op til den Allé byggede Bibow en pen Ejendom, det var Alt Villaer, ja det var dengang. Jeg erindrer Malermester Haslund havde en lille Villa begrænset af Forhaabningsholms Allé, og saa glemmer jeg Gartner Frisenette drev i mange Aar Gartneri, der hvor nu Schönbergs- og Danmarksgade ligge. Forresten, den første Vej, der anlagdes, var Bylows Vej, som Forbindelsesled til Nørrebro, man havde ikke andet end Falkonéallé, og det var en stor Omvej.

Efter Bylowsvej kom til at ligge smaa pene velvedligeholdte Villaer op til Fredriksberg. Deriblandt Raphaels, Dahlerups o. s. v., og saa sluttede Gl. Kongevej med Smedemester Bechs græsselige Hytte. Ja Tiderne skifter, Barnebarnet derfra beboer en stor og smuk Villa paa Rathsacks Vej – med mange Værelser og store Fornødenheder.

I det Hele er det jo egentlig mærkværdigt, hvad jeg har

oplevet med Forandringer her paa Fredriksberg, og deriblandt staar Gl. Kongevej i første Række. For naar jeg nu ser det Utal af smukke Veje til begge Sider, velvedligeholdte, som Alt, hvad Fredriksberg Kommune har med at gjøre, saa forbauses jeg. Man kan vist regne Gl. Kongevej for en meget smuk Forstad til Kjøbenhavn. Den hele Vej har nu næsten udelukkende store taarnhøje Bygninger med smukke tidssvarende Lejligheder, man maa regne den til et velhavende Kvarter, og da der ingen Baghuse er, saa er den, hvad Børn angaar, en fredelig Vej. Men naturligvis er den jo, hvad Trafikken angaar, saa ufredelig og støjende som muligt.

Ja, nu behøver Børn ikke at gaa hjemmefra i Mulm og Mørke for at naa Skolen i rette Tid. Nu er der flere gode Skoler baade for Drengene og Pigerne paa Fredriksberg og i Omegnen. I min Tid var der kun Frøken Blochs og det Wærnske Institut, som kun var en Pensionsanstalt for bestemte Klasser af Samfundet. Dette bedre Skolevæsen er vel en medvirkende Aarsag til, at Folk flytter saa meget herud. Ja for naar jeg nu tænker mig Schneekloths – Otterstrøm og Hjorths som Drengeskoler. Frk. Kruse, Frk. Rousing som Pigeskole foruden mange Andre, de kunne nok tage Kampen op med Kbhvn. Saa er der jo den dygtige Fru Lundings Forberedelsesskole for Drengene og endelig Langstedts Nutidsskole, hvor Tidens pulserende Liv udvikler sig i frodig Vækst.

Alle Sidevejene ere bebyggede med skønne fredelige, landlige Villaer. Og dog ere Ejerne ikke fornøjede med det; Nej, de skulle Alle paa Landet, egentlig for at døje Ondt. Jeg indrømmer, vi mangle Vand, og det er jo godt baade for Gamle og Unge. Og saa er det godt, naar Pengepun-gen er i Orden, saa Livet kan nydes paa den behageligste Maade. I min Barndom lod man sig nøje med Haven og

var glad ved den i Ferien. Man vil sige: Det var dengang, nu gaar det ikke.

Alle Markerne paa Gl. Kongevej vare indhegnede med gamle, sletholdte Tjørnebuske, og dog vare de dejlige i Foraarstiden; men det er jo saa sandt, hvad der staar:

»Ja om end Stammen er 100 Aar, Dog skjønt er Løvet fra sidste Vaar«. Ja det er den store naadige Gud, der gjør alle disse Undere, som vi stakkels Dødelige ikke formaade med al vor indbildte Dygtighed.

At Alt er gaaet frem kan ikke nægtes; det ses bedst paa, hvad jeg har omtalt om Fredriksberg. Egentlig mindst hvad selve den gamle By angaar. For selv om der er bygget mange ny Huse, saa har den dog beholdt det gamle traditionelle Præg. Om Allégade vil forandre Fysiognomi, naar Haverne blive nedlagte, og der bliver ny Bygninger rejste paa de Grunde, lader jeg staa hen; men den kan vel aldrig blive saa smal som Bredegade, og nogle ville vel ogsaa beholde Haverne; men det er jo denne fæle Fordel som gjør sig gjældende paa alle Punkter, og for dens Skyld opgives Skjønhedssandsen, naar kun Pungen fyldes godt.

FREDRIKSBERG ALLÉ

Ja naar jeg tænker mig den Vej i 30erne, da var det en dejlig skyggefuld Allé med høje, smukke, gamle Lindetræer, som udbredte en dejlig Duft, naar de blomstrede, det gjøre de jo den Dag idag; men nu er der saa mange af dem gaaet ud, formodentlig af Gassen, den nu er oplyst af. I min Barndom var der slet intet Lys; man ravede i Mørke, Vind og Storm, for det har altid været Pib i Trætoppene, meget uhyggeligt. Adgang med Vogn var ikke tilladt der-

igjennem efter Solnedgang. En Jernport lukkede den for Vesterbro og en Trælaage for Frederiksberg Runddel. Men man kunde opnaa en Nøgle, og vi havde en. Den blev ikke tidt benyttet, for man var mest hjemme, men jeg kan dog erindre, den var til Gavn, naar Vejret var for slemt om Søndagen, da saa Gjæsterne bleve kjørte til Porten, som det hed, da Kjøbenhavn jo ogsaa var lukket hermetisk til. Dog 48, 49, 50 gjorde Forandring paa det hele, da blev baade Byen og Alléen aabnede for Trafikken. Da kom Omnibusserne til og fra Theatret, en enkelt Tranlampe hist og her som man fandt brillante. Man var nøjsom; men særdeles glade ved det Bestaaende.

Man maatte kjøre ad Alléen, hvor Føret var bedre. Gl. Kongevej var om Vinteren ufremkommelig, om Somren næsten umulig for Støv. Og dog gik jeg altid ad Gl. Kongevej til og fra Skolen, fordi det var lidt kortere. Den var saamænd lang nok. Naa, det er altsaa Fredriksberg Allé jeg nu skal omtale.

Jeg vil begynde med Sommerlyst, som det nu hedder, Ratzeburg dengang, som Fader kunde købe for 7000 Rdl. men havde ikke Pengene, der skulle udbetales, og den lille Ejendom, han kjøbte i Bredegade, fik han paa Afbetaling i Chatolskassen, som det hed. Ja, naar jeg tænker mig det gamle faldefærdige, tjærede Plankeværk, der var saa tidt tjæret, at der var Blas paa Blas af altid at blive tjæret vist med slet Tjære; og temmelig højt oppe paa det en lille fir-kantet Rude med Udsigt til Alléen i hvert Lysthus, som der var mange af, og hvor man kunde indtage et saadant, bringe Mad med selv, og saa faa Vand paa Maskine. Ja, det var primitivt. Nu maa man ikke paa de store Restauranter tage fint Brød med til Kaffen selv. Der gjøres store Fordringer til Pengepungen nu, og det gaar dog –.

Der var slet ingen Forlystelser dengang. At gaa ud i

Haven og indtage et Lysthus var en stor Adspredelse; men det gik kun paa en Gang om Sommeren, for Maaltiderne bleve altid indtaget i Hjemmet. Den Mand, der tidligst ejede det og drev Forretningen, hed Ratz. Man mente, det var hans Navn, der gik igjen i Ratzeburg. Senere blev det kjøbt af en Thorup, og han forandrede Navnet til »Sommerlyst«, som jo rigtig nok er kjønnere; han forskjønnede det særdeles, og hver ny Ejer gjør Kæmpeskridt i Retning af Forskjønnelse. Det har egentlig altid havt god Lov paa sig, og Iaar 1902 har Schnedler-Pedersen ved sin gode Musik gjort det til et næsten fint Etablissement. Fru Oda Nielsen giver Sang Aftener dér.

Der op til stødte en Madam Lynges Restauration, i saadan et ganske almindelig Hus, hvor Folk kunde bestille Middag og Aften. Maden var saa god dér, ganske som hjemmelavet i bedre borgerlige Huse, hvor de satte Pris paa god Mad. Vi vare forvænte i den som i mange Retninger. Det er nu det, der hedder Alleenberg, som er gaet svært ned ad Bakke, hvad Publikum angaar, siger man. Det blev anlagt af Kehlet, et meget stort Areal, langt større end Madam Lynges var; men det var Jord, han kjøbte af de store Haver fra Allégade, som gik til eller længere end Amicis Vej. Han indrettede en Koncertsal, der skulde været benyttet ogsaa om Vinteren; men det gik ikke. Han byggede en Karusel Bane i den nederste Del af Haven, og paa et Theater blev forevist Taagebilleder, som saa ganske pent ud. Forresten saa Haven godt ud under Belysning af kulørte Lamper til de saakaldte Georgine Fester, hvor de og Asparges Grønt udgjorde Dekorationen. Vi holdt nok af at komme der med vore Brødre, for man traf altid Bekjendte, som man morede sig med. Men det var en kold Aarstid, og Kulden har jeg aldrig holdt af. I den Tid pakkede man sig godt ind. Naar jeg nu ser bare

Figurer uden Overtøj, gyser det i mig, og det ser man jo tidt om Vinteren. De gaa jo rigtignok nu Sommer og Vinter med denne latterlige Boa, som om den kunne hjælpe.

Nu ere vi komne til Amicis Vej, som den hedder efter Fyrværkeren af det Navn, der gjorde sig bekjendt ved sine smukke Fyrværkerier paa Tivoli, som han ledede i mange Aar. Han byggede sig et efter Datiden anseligt Hus dér; saa kom det meget store Vænge, der tilhørte Sanssouci med en uskjøn Tjørnehæk og saa Hovedbygningen, hvor Isenkræmmer Egholm boede om Sommeren, han havde vovet Kjøbet, og han fortrød det vist ikke, men han satte en Del paa det og fik det pent, det var rædsomt, da han købte det. Den store Have var et helt Vildnis, og den var i sit Anlæg meget storstilet med Statuer imellem Buskads og fritstaaende Træer. Det lod han komme til sin Ret, den blev anlagt i Engelsk Stil med bugtede Gange, Figurerne oppudsede, Vaaningshuset pyntet ind- og udvendig, og det lønnede sig, for det var en kjøn Bygning. Men Handelsmand var han jo, og for nu at gjøre sig en ganske vist forsvindende Indtægt opførte han de smaa Huse ud til Alleen ved Siden af Hovedbygningen. Den ene var kun til Sommerbrug og lille. Jeg har været der hos en Familie Alberg, gift med en Rundin, hvis Forældre ejede det store Sted paa Hjørnet af Mikkalbryggers- og Fredriksberggade, senere blev han Embedsmand paa Sjælland. Der var Havestuen egentlig det eneste Værelse at tale om og et Lindelysthus. Den store Have var aflukket ved et Plankeværk, og dér i det var udskaaret en stor Aabning med Staaltraadsfletning for, og derigjennem kunde man fra Alleen se den store dejlige Have med Statuer, smukt Græs, fritstaaende Træer, Blomstergrupper, smukt holdt, det var nærmest Fredriksberg. Det andet Hus var større og var beboet i mange, mange Aar af en Frøken Kilde,

der var bekjendt for sin Styghed, og dér maatte vel ikke være saa fugtigt; dog laa de begge lige paa Jorden uden Kjælder eller nogetsomhelst. Dræning var der vist Intet af i den Tid, de kjendte vel ikke Navnet. Men hun havde en yndig Have, som hun og Broderen syslede i, og dér var de 2 dejligste Sireentræer jeg har seet, det var lutter Blomster (persiske), ingen Blade før de vare afblomstrede, der var ogsaa Guldregn og Sneboller, som mærkeligt nok blomstrede frodigt.

Saa kom et mindre Vænge, der hørte til Sanssouci, som Egholm indrettede til en smuk Kjøkkenhave, hvor Alt trivedes storartet, ja, hvad gjør ikke Penge, naar man anvender dem fornuftigt, og saa havde han en dygtig Gartner.

Lige op der til stødte Grevinde Rosencrones dejlige Ejendom, hvor det store Kunstnerpar Nielsen, hun født Brenøe, gift først med Violonisten Wexschall, med hvem hun havde en Datter, Thora Wexschall, 2den Gang med Nielsen, 1ste Gang gift med en Ring. Han havde 3 Sønner med hende. Der samledes naturligvis Eliten af den litteraire Verden, og der kom meget Høedt, der paa alle mulige Maader søgte at fortrædige Fru Heiberg; det lykkedes ham, han var meget intrigant, og han havde et godt Baghold i Nielsens, som hverken yndede hende eller Heiberg, og naar man er stor, har man altid Modstandere. Hos dem var i adskillige Aar Louise Pedersen (Pernille) senere Phisters 3die Kone. Hun var meget livlig, jeg har hørt hende tale sjællandsk fra et Vaskehus, der var ud til Alleen, med 3 Soldater, der gik forbi. Tænk at lægge et saadant Hus paa saa dyrt et Sted, det gjøre man ikke nu, hvor Arealerne er steget saadan i Værdi.

Jenny Lind besøgte Nielsens, da hun første Gang var her, jeg tror 47, og sang med sin betagende Røst og Foredrag, fra en Balkon, der var til Haven, og den var smuk,

for et stort Publikum, der havde faaet at vide, hun var der. De vare trængte ind fra Alleen, og standsede ikke med deres Jubel og Ovationer, før hun viste sig og gav noget til Bedste. Phister sagde til hende, hun var verdensberømt, men hun mente kun at være bekjendt. Haven var lang men ikke bred og gik til Gl. Kongevej, det var i Enden af den, Maleren Simonsen byggede sin Villa, som ejedes af Isberg og i mange Aar laa paa Hjørnet af Mynsters Vej.

Paa den store Ejendom var der ogsaa en lille Bygning, hvor Billedhugger Friends Børn boede; Datteren Olympia døde der af Brystsyge. Sønnen Viktor, Kunsthistoriker, af Malaria i Rom. Han vilde opholde sig i Bjergene og imellem det bredere Lag for at lære Folkesproget at kjende. Han havde først i flere Aar lært det dannede Sprog. Ja, han blev der med det samme. Derefter vilde han blive her.

Op til det stødte en pen Bygning med Stue og en lav 1ste Sal med Have foran til Alleen, og paa begge Sider 2 Pavillon Bygninger, den ene større end den anden; i den største boede Justitsraad Hyllested i mange Aar. Den ejedes i min Barndom af Grosserer Réé, som boede dér Vinter og Sommer. Senere kjøbtes den af Urtekræmmer Bering, som kun benyttede Stueetagen om Sommeren, 1ste Sal lejedes ud til Sommerbolig, i hans Tid boede min Fætter Kammeraad Kalko dér. Der var navnlig en dejlig stor Have, der gik til Gl. Kongevej. Det var jo rigtignok hverken Bernstorff eller Vilhelmsdal paa Strandvejen, som han begge havde ejet. Ganske vist en Tilbagegang; men man kan nok nøjes med mindre, og dog have det meget godt.

Saa kom et Hus ud til Alleen, som jeg egentlig ikke ret erindrer, for det blev for mange Aar siden revet ned, og der kom til at ligge 2 store sammenbyggede Huse. I det ene af dem boede Fysikus Schleisner fra Flensborg ind-

til sin Død. Forresten var det Hus i sin gamle Tilstand vor Familje godt kjendt, dér boede en Skibskaptain Bønsøe, der hørte til min Familjes Omgangskreds; dog det var længe før min Tid. Der var mange Børn i Alder med dem hjemme. Bønsøe var velhavende; men en Særling. Man har fortalt mig, at en Familje, der ogsaa boede der, havde bedt til Bal uden at tage hans Sønner og Døttre med, som de forøvrigt omgikkedes. Det blev han vred over, og sagde til Sine, Dagen før Ballet skulde være hos de Andre, at hvis de kunde arrangere et hos dem selv til samme Dag, saa vilde han give dem Bal. Og det skete virkelig, et smukt og underholdende, for der kom saa mange nette og dygtige unge Mennesker, deriblandt Arkitekterne Christian og Theofilus Hansen og Brødre, en Kapelmusikus Hansen blev gift med Laura Bønsøe. Det stod mine Søstre sig ved, de vare naturligvis med, og gjorde megen Lykke. En Søn af gamle Bønsøe, Thomas, gik tilbunds med sit Skib. Man hørte eller saa aldrig noget til det eller ham. Forresten var det andet Bal ikke heldigt, man kedede sig, og Herrerne fortrak til Bønsøes, hvor de havde Bekjendte. Lidt uartigt, ikke sandt.

Det samme Hus der dengang var inde i Gaarden, ligger der endnu, og dér boede Sangerinden Augusta Lütken i mange Aar, til de nu have bygget sig et paa Kochs Vej. Hun havde ingen lang Kunstnerbane, hun giftede sig med Kpt. Lütken i Søetaten, fik temmelig mange Børn, og man sagde, hun paadrog sig en Aarebetændelse, som forhindrede hende i at kunne taale at staa, og det skal jo en Sangerinde. Der debuterede 2 Schouer paa en Gang, og gl. Schram, som nok kunde være satirisk, og som jagede efter at være morsom, kaldte Augusta Overskov og den 2den Underskov, hun var forresten Datter af Birkedommer Schou her i nordre Birk. Hun sang saamænd godt,

indtil hun fik Konkurenten, hun havde ikke Gnisten, og var ingen Stjerne. Gift i Amerika.

Nu er vi kommen til Alhambravej, som har faaet Navn efter Alhambra, et Forlystelsessted i maurisk Stil, man anlagde paa det meget store og skjønne Areal som en Mosait Gerson ejede i min Barndom, der var et dejligt og stort Vaaningshus, som han ene beboede med sin Datter, der var ked af, hun var saa lille. Men han trøstede hende med at sige: »Staa paa Dine Obligationer, min Datter, saa bliver Du stor.« Det var jo meget rart! Han anlagde Haven i engelsk Stil, den var en hel Park, og den var skjøn. Den gik naturligvis ogsaa ud til Gl. Kongevej, og dér var den Allé af Kastanier og Guldregn, som jeg har omtalt fra min Skoletid, der frydede mig saa meget. Senere endnu mere da jeg blev forlovet med Gerber. Det var gjerne Mødestedet, naar jeg saa Alleen, kom han i Regelen. Men min Tid var meget optaget, jeg læste med Børn, og forberedte mig til den næste Dag, saa der var sjældnen Lejlighed til en saadan dejlig Spadseretur. Ja, man kan være for meget Pligtmenneske. Og de Mennesker pleje vist som Regel at være kedelige, det tror jeg nu egentlig ikke, jeg er, formedelst min gode Hukommelse, som har sat mig istand til at tage meget med.

Efter Gersons Død boede Grevinde Friis dér, en smuk, statelig Dame, som tog sin Tur op igjennem Alleen med Tjeneren bag sig, klædt som Jæger med en stor Plumage i den 3kantede Hat, og en grøn Chenille med stort Slag om sig. Saadan noget imponerede mig i høj Grad. Dertil var hun smuk, jeg syntes hun lignede Caroline Amalie, saadan forekom hun mig, men jeg var jo Barn.

Saa kjøbtes det af gamle Beckers, som i mange Aar var Bestyrer af eller Restaurateur paa den kngl. Skydebane paa Vesterbro. Det var en agtværdig Familie. Han kjøbte

Ejendommen i 1839, da han trak sig tilbage fra Forretningen, for 12,000 Rdl. og solgte den i 1850'erne for 24,000 Rdl. Der var mange og smukke Børn, 4 Døttre, 3 Sønner. Annette blev ikke gift, Caroline, den ældste, smuk, med lyst Haar og nøddebrune Øjne, høj, slank og statelig, gift med Fabrikant Augustinus, den næste, Sophie, smuk, med dejligt Haar og skjøn Figur, gift med Oberst Henry Thrane, der var med den 6te Juli i første 3 Aars Krig. Jeg husker min Forbauselse over at se hende og Søster gaa med i Indtoget, da Tropperne kom hjem, han med en af Drengene paa Armen. Ja, det var et dejligt Optog, den Hjemkomst, og en jublende Begejstring, og hvad hjalp det os? Folket levede op og kom til Bevidsthed; men man udnyttede ikke Sejren nok, hvis det havde været Tydskerne, de havde forstaaet det bedre. Forresten levede hun (Sophie) meget hos Forældrene, da Thrane var ansat i Helsingør, og hun her formedelst Børnenes Opdragelse. Hun er min gamle Veninde, men tænk, ogsaa hun har kjendt mig fra Barn. Saadan et Aaremaal skal nok bringe Trofasthed. Hun lever endnu, jeg ser hende desværre sjældent. Vejene ere saa lange. Emilie, den yngste, meget smuk og klædelig med et skjønt Haar (mørkt) blev gift med min Fætter Kammeraad Kalko, og havde store Tider at begynde med. Hun var trofast og sand, vi holdt meget af hende og omgikkes altid. De gamle oplevede deres Guldbryllup i et lille kjønt Hus, han havde bygget i Haven lige ved Hovedbygningen. En smuk Fest. Forresten fik de slet Intet for det store, dejlige Areal. Efter hans Død solgte de det, og man sagde et Plankeværk, der skulde rejses, var en medvirkende Aarsag dertil, da man var bange for den store Udgift. Men det var et galt Regnestykke. Efter Grevinde Friis boede en Søbøtke dér, Embedsmand fra Vestindien. Gamle Becker holdt meget af oplagt Mælk, og det

stod paa et Bord uden for hans Seng om Sommeren, at han om Natten kunde regalere sig dermed.

Det kjøbtes af en Grosserer Hornemann, der var Søn af Musikhandleren, anlagde Alhambra paa den store Grund, som ikke kunde bestaa sig, og han gik fallit. Nu betaler sig visselig Husene, der er bygget i de mange Gader eller Veje, der er bygget paa den meget store Grund fra Fredriksberg Allé til Gl. Kongevej. Saadan gaar det i Livet. En gaar det for, en anden ikke. Ens Død, en andens Brød.

Lige ved Hovedbygningen ligger St. Thomas, som Apotheker Riise byggede til sig og Familje. Han var Apotheker paa St. Thomas i Vestindien, og derfra var Maria godt kjendt for sin gjæstfri Imødekommenhed imod alle. Ja, hans Hustru syltede endog Guava Gélée til Gerber, som han fik hjem til mig.

Apotheker Riise boede kun paa St. Thomas, han byggede det ikke. Det gjorde Musikhandler Hornemann, der var bleven rigt gift med en Fru Jensen; men Alt blev sat til ved daarlige Spekulationer.

Nu er vi altsaa kommen til Runddelen, hvor i min Barndom Monigattis Pavillon laa, som altid samlede et bedre Publikum, og som bød paa ægte Tyrolere, et Selskab, der foredrog deres Hjemlands Sange, tit de humoristiske. Hvilken Glæde naar Svogeren, Fuldmægtig Jensen, tog os Børn med og trakterede med Is. Det var dengang was nie gehørtes, en saadan Luksus, men egentlig godt anvendte Penge, naar en saadan Fornøjelse huskes i saadant Aaremaal. Nu er Børn forvænte med Fornøjelser. Jeg husker, hvilken umaadelig Umage jeg gjorde mig for at nyde den langsomt, for at have den længe, men det lykkedes mig ikke, og jeg var ked derover, da jeg syntes, det var saa fint at sidde længe om det. Der blev betalt Entré, jeg tror 1 Mark, saa Børn vel det halve. Da Pavillon

reves ned og forsvandt, byggede Minister Raasløff sig en Villa der bagved, formodentlig paa det store Areal, som tilhørte Konferentsraad Rothe. Et langt, lavt Hus uden Kjælder; men laa dejligt i en stor og smuk Have ogsaa ud til Gl. Kongevej, det laa uforandret i mange Aar, efter Rothe kom Willemoes til at eje det længe, og efter ham Skomager Borup, som vist høstede Fordelen af Arealet, da hans Arvinger udparcellerede, og da var Værdien steget om ikke til den svimlende Højde som nu. I det Hus har ogsaa Fættren Kalko boet om Sommeren. Jeg hørte en finere Tigger sige til en Ven i Alleen: »Jeg narrede ham for 5 Rdl.«

Op til det stødte Wolfhagens, en smuk herskabelig Ejendom som gik over i Grosserer Gottschalcks Hænder og senest i Børre og Lorentzens, som boede der i mange Aar. Det var en meget aflukket Ejendom. Ingen indlodes uden at ringe paa Porten, det gjorde den ret fornem, og naar den blev aabnet, saa man Espalier op ad Huset, Lygter ved Indgangsdøren, det var fint og hyggeligt. Paa det Areal byggede Børre 2 mægtig store Gaarde, med 10 Værelses Lejligheder. Der boede Christen Berg til sin Død. Bagved Rothes ligger nu Frøken Kruses Pigeskole og Hjorts Drengeskole.

Saa er vi kommet til en Møller, der ejede Vokskabinetet, det 1ste vist her i Kjøbenhavn, der var lige ved Jernporten, der blev lukket Kl. 12 for Kjørende. Det var et primitivt Kabinet. Jeg husker en Kone, der sad med et Barn paa Armene og tjente som Skilt. Hun blev trukket op, og Hovedet gik fra den ene Side til den anden; hun saa uhyggelig ud med et fortrukket Smil.

Den anden Side af Alleen begyndte med Skuespiller Bauer, som han i Aarenes Løb gjorde meget for; det var en nydelig Ejendom, som man saa igjennem en Udskæring

i Plankeværket, vel holdt og hyggelig. Han var nok en jevn Skuespiller og Konen Dandserinde. Der var mange Børn. Der ligger nu det saakaldede »Strygejern«, altsaa paa Hjørnet af hans Ejendom og nu Hjørnet af Vesterbrogade og Alleen. Paa hans Jord rejste sig store Bygninger, deriblandt Nr. 7, som det nu er, først var der en lavere i Villastil og som maatte vige Pladsen for det indbringende.

Paa hans Grund anlagdes »Valhalla« tænkt som Forlystelsessted, som ikke vilde gaa, det lejedes af Frelsens Hær, da den begyndte, som der jo dreves en afskyelig Vandalisme med. Man formelig stenede Bygningen, Pøbelen trængte ind og insulterede dem, der opholdt sig derinde. Nu gaar det anderledes til, man har Respect for Arbejdet og Alt, hvad der paa saa mange Maader udgaar derfra. Det er en i Sandhed stor Mand, den Booth, der har sat alt det i Scene, man kan sige Verden over. I hans høje Alder farer han over Atlanterhavet, som det var en Lystsejls og med meget korte Mellemrum. Han har ikke levet forgjæves. Det har nu sin selvstændige Bolig i Alleen 7; den Ejendom byggede Instruktør og kngl. Skuespiller Holst til sig og Familje, og havde Bolig der i mange Aar. Det var en mærkelig Ligegyldighed, der var dengang for skjæve Værelser, de ere det næmlig alle, jeg har haft Ærinde i Frelsens Hær, Trapper og Opgang elendige, ikke, som man skulde tro, Kunstens Børn lod sig nøje med. Naa, nu imidlertid er det Frelsens Hær, der har sin *Domaine* dér.

Dér ved Siden ligger 2 kjønne Ejendomme, og nu er vi ved det, der kaldes Cohens Passage til Vesterbro, en grim lille Gyde med meget tarvelige Huse og frygtelige Opgange. Alt det var i min Barndom Marker og Haver fra Vesterbrogade, der hed »Landevejen« dengang. Vi er nu ved »Marie Hospitium«, som dengang ejedes af en Haxt-

hausen og var en meget anselig Gaard, hvor Familien boede aflukket fra Verden i en stor og smuk Have, selv de gjorde i sin Tid Indrømmelser og Forbedring i Indtægter ved at lade opføre smaa Huse inde i Gaarden til tarvelige Sommerboliger. Min Familie boede dér en Sommer, og befandt sig nok meget godt. Ja, man kan jo nøjes med Lidt, især paa Sommerboligernes Omraade. Jeg tror virkelig, de satte Pris paa at døje ondt for blot at sige: Jeg boer paa Landet.

Den Side af Alleen var i min Barndom saa at sige Marker, og lige ved Siden af Haxthausens laa et meget stort Areal, som en Grosserer Lund ejede, der handlede med Lærredsvare, der kjøbtes i Stykkevis, hvor Moder kjøbte for at gjøre sine Døttre til Behag, da hendes hjemmegjorte fine Lærreder ikke anstod dem længere. Hvilke Taaber! Naa! han, denne Lærredsmand, byggede nu imidlertid meget hyggeligt, smaat og tarveligt. Det første Hus ligger der endnu, lige ved Siden af Hospitalet, altsaa dengang Haxthausens. Et Hus bygget til 3 Familjer med Gaard, Have o.s.v., alt særskilt; meget ubekvemt, Kjøkken i Kjælderen, Beboelses Lejlighed i Stuen, Soveværelser ovenpaa. Min Svoger Jensen boede dér og døde der som 42 aarig Mand af Strubetæring fra en ung Kone og 4 smaa Børn. Jeg sér endnu for mig, og det var i 41, da hans Venner fra Kontoret bare ham stille og lydløst op til Fredriksberg Kirkegaard. Det var en afholdt Mand, som han fortjente. Han holdt meget af sin Have, og gjorde meget for den. I den midterste Del af Huset boede en Rüdinger, og i den 3die Del Forskjellige.

Saa gik man ned ad en Vej til et Hus i samme Stil, men uden Etage til Sommerbolig for en Familie, og der boede i mange Aar Konferensraad Linde, senere Gottschalk. Man kan tænke sig Arealet stort, for bag ved det Hus, an-

lagdes Blomsterselskabets Have, hvor Frisenette var Gartner, senere, da Jorden kom i Pris, flyttedes den til Fredriksberg, hvor den jo nu er tilhuse i Slotsgartneriets Have. Foran Lindes ud til Alleen var en stor Mark med Køer og Lam paa Marken, landligt, Alleen altsaa noget borte, og dér var kun Spadserende og en enkelt Droschke, ingen Arbejdsvogne maatte kjøre dér. Han, Lund, havde anlagt Jordbærbed langs den store Mark ud til Alleen. De laa for Vild og Vove, og man dristede sig jo desværre til at smage paa dem, naar de vare modne. Med Mellemlum plantede han Frugttræer i Jordbærbedet. Der var ogsaa noget, der hed Lunden, som Beboerne maatte benytte, under dejlige store Træer, hvor der var Bænke, derfra havde man Udsigt til Alleen og kunde se de Spadserende.

Naar jeg sammenligner Nutidens Fordringer til Fornøjelser og Higen efter at komme ud, Søgen efter noget Nyt, og Datidens Glæde og Taknemmelighed for en lille Adspredelse, saa tør man vel sige, at Datiden maatte have mere indre Glæde. Saadan at sige, hvad der var paa den Side af Alleen, kan jeg ikke, for der var kun Marker og dybe Grøfter. Men af de Huse, der først blev bygget erindrer jeg et meget smukt med Frise omkring, som en Friis byggede i en dejlig Have, han var nok rig og boede dér i en Del Aar. Saa laa der et lille simpelt originalt Hus, som en Hansen ejede, Assessor og Kirkeværge. Carit Etlar og Billedhugger Rosenfalk, Svogre, byggede et i Forening i en stor Have, ejendommeligt i Kunstnerstil med ingen Vinduer til Alleen, kun Indgangsdøren og fritstaaende Figurer paa hver Side af Døren. Senere kjøbtes det af Justitsraad Stage, og jeg ved ikke, om det var det samme, Grosserer Schiørring kalfatrede helt om, eller det var et andet. Det lader jeg staa hen, men Et véd jeg, dér var Intet, kun Hansens i min Barndom.

Kochs store Areal, hvor nu er Kochs Vej, gik fra Fredriksberg Allé til Landevejen, nu Vesterbrogade. Han beplantede hele Arealet med Jordbær og Frugttræer, som han levede til at nyde godt af. Han var Holstener og gift med en Petersen, Datter af Slotsgartneren ved Fredriksberg Have. Han sagde, han købte det til Enkesæde for den eventuelle Enke, og det blev det i Sandhed. Hans Søn var Gartner og anlagde et stort Gartneri ud til Landevejen, havde det i mange Aar, og man sagde, han blev en rig Mand. Han maatte vel svare Moderen noget, saa i den Forstand blev det jo et Enkesæde. Til Alleen blev det udparcelleret. Den første Halvdel købtes af Grosserer Petresch og derpaa byggedes et morsomt rødtærnet Hus med Stue og 1ste Sal. Jeg har besøgt gamle Fru Suhr fra Nyborg dér. Hun havde Kjøkken paa Kvisten, da hun boede paa 1ste Sal; den anden Side, altsaa nærmest Kirkegaarden, købtes af Musiklærer Lund, vist Firmaet Dütsch og Lund, de første der begyndte med at forbedre Musikundervisningen her hjemme. Men imellem de 2 Ejendomme var en lille Sti, der førte til en Laage til Gartneriet paa Landevejen; begge de 2 Ejendomme havde Haver bagtil og ikke smaa. Plads var der nok af.

Jeg tror egentlig Hansens Hus laa ved eller paa Platanvej, der gaar til Vesterbro, en af de tidligst anlagte Sideveje, som ogsaa ses paa Trærnes Kroner, som ere blevne næsten for store for den smalle Vej. Der er mange smukke Villaer, og de Villaveje holde sig foreløbig; men det varer vel ikke længe. Jeg har glemt at nævne, at Geheimeetatsraad Casse byggede et smukt Hus bag ved Hansens, det har faaet Facade til Carit Etlars Vej og ligger der endnu. Ligesom Enrum ligger uforandret paa det ene Hjørne af Platanvej, Konferentsraad Gedes Søns fra Fredriksberg, Ejeren af hele Rathsacks store Terrain. Ja, det er underligt

at tænke sig alle de store Bygninger som Alleen nu har, beboede fra øverst til nederst, og nu er der den ene Handlende efter den anden i den kngl. Allé, som var aflukket, ikke at tale om alle Forlystelsesstederne, ja selv et Mor-skabstheater paa Hjørnet af Odins Vej, hvor alle Revu-erne løbe af Stabelen, som tage alle aktuelle Spørgsmaal op, og som i Regelen gjøre Lykke for sit Publikum naturligvis. Der er mange Maader nu at tjene Penge og give dem ud paa.

Nu er vi naaet til Sporvognstrafikken, der kommer lige efter den smukke Frydendalsvej, hvor mange Velhavere have Nutidsboliger. Ja, selv en Kunstner, Billedhuggeren Sinding, har slaaet sig ned dér, gift med en Betzonich fra det kngl. Theater. Jeg ser man er ifærd med at opføre et stort Hus paa den elektriske Grund. Det er vel Kontorer til Driften.

Saa komme vi til den smukke, veldligeholdte, hyggelige Frederiksberg Kirkegaard, hvor min Fader er begravet i 46. Det er et langt Aaremaal. Vi have en stor Begravelse, der kun venter paa mig. Og nu er Kirkegaarden udvidet saa meget der er Plads til. Der er 3 Afdelinger foruden den lille, der omgiver Kirken, der kun var til at begynde med, da Kirken blev bygget. Paa den Kirkegaard hviler mange og store Aander, men den største er vel Digterkongen »Adam Oehlenschläger«, han er født paa Vesterbro, opdraget paa Slottet, hvor Faderen blev Slotsforvalter, har vist tænkt store Tanker baade i Fredriksberg Have og Søndermarken. Nu er han i mange Aar taus, men hans Skrifter vidne for ham, og selv om der er meget, som Nutiden finder forældet, saa er der dog Ingen, der kan gjøre ham Rangen stridig, at han var en stor Skjald. Men der er jo mange Andre store og nyttige Mennesker, iblandt andre Anders Sandøe Ørsted og Hustru Sophie, f. Oeh-

lenschlæger, der hvile lige ved Kirken, og hvis Hvilested er bleven saa smukt restaureret Iaar, at det ikke kan gaaes uændset forbi, hvad han i Sandhed fortjente. Desuden Kamma Rahbek, f. Heger og Mand i 2den Afdeling op til Muren ud til Alleen. Jeg tænker mig altid hende langt mere begavet end Manden. Hun var en i Sandhed stor Kvinde, der i hine fjærne Tider kunde lyse saadan op, og huskes 1902. Hun forstod at samle store Aander om sig, hun forstod at fængsle. Han virkede vel egentlig opdragende paa Tiden, men jeg syntes, han forsømte hende lidt ved at lade hende sidde ene Vinteraftener paa det dengang øde og fjerne Bakkehus. Hun fandt sig deri, saa kan jeg sagtens, og hun havde jo ogsaa sine store Interesser. Han var størst for mig ved den Maade, han tog hendes Død paa. Han frabad sig al Deltagelse og fulgte hende ganske ene til Graven. Jeg kan se den smalle, tarvelige Kiste for mine Øjne, den var vist ikke dobbelt som nu, en 4-6 Ligbærere, der bare den lille, magre Kvinde, hvis Legeme ikke vejede meget, det var kun Sjælen, og den var gaaet hjem til Beskuelsen af alt det store, hun havde tænkt. Formodentlig faa og tarvelige Krands – og saa den ensomme Mand, som maaske fandt hende allerstørst, da han havde mistet hende. Jeg sagde, han havde virket opdragende, og det tror jeg, man kan sige igjennem hans Sange, for dér var jo baade Alvor og Skjæmt. Og jeg mindes saa tydeligt, som lille Pige, naar Fader sad for Bordenden Søndag Aften med sine mange store Børn og sang for af Rahbeks Sange, og de sang Omkvædet, det højnede Niveauet, et lille Glas Punsch gjorde det til en Festaften.

Saa komme vi til Kirken, rund, ejendommelig, en net lille Landsbykirke. 1699-1703 opførtes Slottet, saa jeg tænker mig den bygget kort Tid derefter. Den blev restaureret i 60erne, og der blev gjort for den, hvad der kunde.

De lukkede, indespærrede Stole bleve forandrede til aabne Pulpiturer. Men Prædikestolen har den samme grimme Højde ligeover Alteret, der har et Alterbillede af Eckersberg, forestillende Frelseren, der uddeler Brødet og Vinen til sine Apostle, altsaa den 1ste Altergang. Jeg har oplevet 5 Hovedpræster. I 50erne blev der Kapelan ansat, nu er der 3 og saa meget at bestille, at de 2 i det mindste aldrig besøger deres Menighed.

Nu kun til Slut, at nu har Frederiksberg Allé 10 Veje, der gaa til Vesterbrogade og 8 Sideveje, der gaa til Gl. Kongevej. Alle fyldte med smukke hyggelige Villaer og velvedligeholdte Haver. Men dermed lader Nutiden sig ikke nøje, de maa og skulle paa Landet for at døje ondt i de daarlige Somre, men Forandring fryder. Den allerførste Sidevej var Nyvej til Gl. Kongevej, hvor Bylows Vej ligeoverfor bringer Forbindelse med Nørrebro. De sidste Veje, der ere anlagte fra Alleen til Gl. Kongevej, ere Madvigs og Martensens Allé, brede Veje beplantede med Træer og høje 3 Etages Huse med gode 3 og 4 Værelser Lejligheder med særdeles smukke og tidssvarende Op-gange, der gjør et godt Indtryk. Der er ingen Baghuse, saa man nyder en idyllisk Ro. De ere opførte paa Sanssoucis Jorder, Priserne paa Kvadrat Alen har umuliggjort Villaer; saa hører der smaa pene Haver til, hvor man kan drikke sin The og i stille Aftener have Lampen paa Bordet. Man synes strax at kunne byde paa lidt mere, naar man kan det. Nu har Frederiksberg Allé brede Fliser til Behagelighed, og storartet Auersk Gasbelysning. Det minder mig om en Begivenhed, der hændte 2 Søstre og mig. Vi havde været til et storartet Bryllupsdags Gilde 25. November ved Nørrevold. Hele Dagen havde det været daarligt Vejr; men da Aftenen kom, blev det en Orkan. Droschen, som skulde hente os, kørte os meget pent til Moni-

gattis Pavillon i den første Runddel i Alleen, saa steg han ned af Bukken, aabnede Døren, bød os stige ud, da han ikke turde kjøre længere, Hesten vilde ikke ud af Stedet, den gik i Knæ og vilde lægge sig ned, for der var »Spøjeri« i Alleen, som han udtrykte. Jeg styrtede af som en Besat og var hjemme i Bredegade paa Fredriksberg længe før de Andre, vandrende med Orkanen lige imod. Men man var ung, nu vilde den vippet mig. Moder, der med Pigen ventede paa os, havde troet at se glade og tilfredse Døttre vende hjem fra en Fornøjelse, og saa var vi desværre vrede og meget utilfredse.

Kirken, jeg skulde omtale, som den saa ud i min Barn- dom og Ungdom. Den var med lukkede Stole i 2 Pulpiturer, som næsten alle bedrestillede Familjer lejede, og dér var god Plads, en 9-10 Personer kunde rigelig være der, vi havde en paa 2den Pulpitur, der var Plads til 3 paa hver Række. Alle disse Stole vare beklædte med Bræder og havde 3 Vinduer hver. Men betænk de vare perlemaledede, som saa skrækkeligt ud, og det var ikke alene Stolene; men et saadant hvidmalet, hvad skal jeg kalde det, Plankeværk, lukkede for begge Sider af Sakristiet med Indgang derigjennem dertil. Trappen, Præsten skulde opad, for at bestige Prædikestolen, var inde i Kirken, og saa hørte man knirkende Støvler, og saa saa man først Skolelæreren Weber, der fungerede som Klokker, komme foran Præsten (Schjødte) at aabne Dørene for ham og følge ham op ad Trappen til Prædikestolen. Trappeu var meget hvid; men bestrøet med Sand, tænk blot. Der var ikke Spor af Tæpper, hverken i Koret eller Gangene, saa man hørte trampende Lyde ved højtidelige Lejligheder, Konfirmationer, Bryllupper o. s. v. I Koret tilhøjre var en lille Baas, hvor Skolelærer, Klokker Weber, sad, naar han var færdig med Præsten, indtil han, en Graver Olsen og en

Dreng gik om med Bøsserne 3 i Tallet, og det foregik under Talen, saa hørte man den klirrende Lyd. Ovenover hans Baas, havde Kirkesangeren (Staal) Plads med et faatalligt Drengekor fra Friskolen, en sand Brægen. Der blev ofret 3 Gange aarligt af den faste gamle Stok til Præsten ved Alteret, Weber i Baasen, og paa en lille Pude til Organisten Wiuff. Der hængte i Koret 2 Billeder, som ere der endnu, »Nedtagelsen af Korset« og »Simeon og Anna«, der tilbede det lille Jesubarn. Efter Oehlenschlægers satte en Mindetavle ogsaa i Koret.

Jeg har altsaa set Schiødte som Præst i min Barndom. Ham holdt mine Forældre meget af. Der var 3 Sønner og 4 Døttre, nu lever vist kun den yngste Caroline. Saa kom Holsøe, som jeg er konfirmeret af, gift med en Datter af Geheimeraad Jessen. Han var en daarlig Taler. Der var 3 Sønner: Christian, Arkitekt, Wilhelm, Militair, Peter, Jurist. 2 Døttre, som bleve gift med Pastor Heise efter hinanden, han Broder til Komponisten, bekjendt for sine smukke Sange, saa var der Hall, der kom fra Karlebo, saa Ewaldsen fra Frue Kirke, tidligere i Flensborg og nu Glahn, der er bleven Provst og har et Utal af Konfirmander. Tidligst hvidskurede Murstens Gange.

PILEALLEEN

Paa højre Side fra Fredriksberg Runddel er den jo egentlig uforandret fra min Barndom. Ja, der er kommen Politistation paa Hjørnet af den lige over for Kirken. Slotsgartneriet er blevet Haveselskabets, en smuk Plet; men jeg synes altfor lille, naa! vi Smaafolk regne jo ikke med store Tal. Den har en smuk Omgivelse med Fredriksberg Haves

store og gamle Træer som Side og Baggrund. Den skal være fyldt med gode Ting, er naturligvis godt holdt, har dejlige Roser, Drivhuse med den for Planterne fortryllende fugtige Luft, en dygtig Gartner, og er en meget lun Plet. Foraarstiden er smuk dér formedelst de mange paa Plainer og i Buskads staaende blomstrende Træer, som fryder En paa den Tid af Aaret, hvor Sommertiden ventes – sjældent kommer. Den Del, der ikke inddroges i Haven, tjener som Gartneri for en Ørsted, der har Udsalg paa Gl. Kongevej. Det er vist godt, i det mindste har han kjønne Ting i Udsalget. Efter det komme de gamle traditionelle Vægterhuse, hvor man kan faa Vand paa Maskine som i gamle Dage, og er vel søgt af sit Publikum.

Nu ere vi ved Fredriksberg Bakke, og paa den anden Side begynder den ualmindelig smukke Park »Søndermarken«, der med sine store og gamle Træer, sine bugtede Gange, sit vel plejede Grønsvær, og det hele virkelig storstilede og bakkede Terrain yder Kjøbenhavnerne og ikke »Landligger« en yndig Spadseregang og et Maal for Deres Vandring, hvor de enten ved medbragte Madkurve kunne lejre sig i Græsset eller afsøge Korups Have. I min Barn-dom lukkede et simpelt Lægtestakit med meget daarlig holdt Tjørnehæk for Alleen, nu er det godt solid Jerntraadsgitter, hvor igjennem man kan se hele det smukke Terrain, i Sandhed et stort Fremskridt, og det gaar lige til »Snapop« Laagen, saa det er vel Hensigten at fortsætte det lige op til Korups i de kommende Aar. – Lige ved »Snapop« staar jo Halls Statue med det blottede Hoved, høfligt staaende med Hatten i Haanden. Han maa fryse meget i de barske Vinterdage, heldigt, han havde et saa godt Haar. Hvorfor staar han egentlig dér. Det er som om de ikke undte ham en Plads inden for Voldene. Jeg tror ikke, han færdedes meget dér.

Jeg vil nu fortælle Lidt om den venstre Side af Pilealléen fra Fredriksberg Runddel, og der er mer at sige. Vi begynde med Kirken, lille, hyggelig, ejendommelig og landsbyagtig, omgiven af den lille tidligste, velvedligeholdte Kirkegaard. Der var kun den til at begynde med, nu 3 Afdelinger foruden den. Paa den ældste Afdeling altsaa hviler den dygtige og humane Geheimeraad Collin, godt bekjendt for enhver loyal dansk Undersaat. Jacobsen (P. W.) Digter og Forfatter af »Trolddom«, et interessant tragisk Skuespil som gik paa det kngl. Theater. Han hviler ved Indgangen til Præsteboligen til højre for den, lidt ned ad den lille Gang. Hertz har skrevet smukke Ord, der [er] indhuggede paa Stenen, saa man faar at vide, hvem han var. Ikke saaledes med det store Kunstnerpar Nielsen, der hvile paa samme Kirkegaard i den modsatte Ende af den; men ikke til Muren. En lille tarvelig Grav, som ikke bliver meget plejet. Der staar kun Anna Nielsen, født Brenøe, og hans Navn P. Nielsen. De have dog udfyldt deres Plads her i Verden ved deres Kunst, baade til Gavn og Glæde for Mennesker, det tror jeg, man tør sige, naar deres Fremstillen er lyslevende for En, ja formelig ridset ind i Hjertet. Man siger jo den Kunst glemmes snart; det vil jeg ikke underskrive, naar Begejstringen for dem og Mindet om dem bevares. Men Stykkerne vare jo ogsaa værdifulde og havde Indhold, som bevares. Det var en Guldalder paa det kngl. Theater. Nutidens Kunst glemmes vel hurtigere, fordi Stykkerne indholde intet at prøve Kræfter paa, og det, der rigtig skal slaa an, nu er Løjer.

Det var nu langt fra Kirkegaard og Kirke. Den havde i min Barndom Indgang fra Runddelen, hvorved man fra den sneg sig skjæv ad en lille smal Gang op til Alteret. Der var lejede Stole til venstre, Overpræsident Kjærulff, den ene, og en til, jeg ikke husker Lejeren, altsaa meget lidt

Plads. Man sad ene i alle Lukaferne, det var at vænne sig til Mennesker om sig. Hele Gulvet var Mursten. Men saa hjalp det jo meget ved Restaureringen, da Indgangen blev fra Pileallé, da man saa fik en Hovedopgang til Alteret rigtignok en miniature, og saa fik vi Brædegulv, men uden Tæpper, senere med Tidens større Fordringer er de kommen. Kirken er meget søgt til Begravelser og Bryllupper, som havde den Fordel for Vedkommende, at de, dér have Gravsteder paa Kirkegaarden, maa Følget gaa med til Graven, og ikke flyve fra hinanden for alle Vinde, naar det er forbi i Kirken. Det kan jeg i det mindste godt lide; thi Mindet om de Afdøde er jo for de Flestes Vedkommende forbi, naar Jorden er kastet paa.

I min Barndom var Schiødte Enepræst dér, og det gik meget godt, da der var saa faa Mennesker. Han havde Tid og Lyst til at tilse sine Sognebørn, og var meget afholdt, saa blev han kaldet til Hof- og Slotspræst, og Holsøe var hans Eftermand. Jeg husker saa tydeligt, en Efteraarsdag blev der klemtet fra Kirken, og det uhyggelige Raab »Brand« lød. Da man fik at vide, at det var Præstegaarden, var der Ingen der holdt sig tilbage. Mennesker, Sluffer Vand kom i Bevægelse; men da der ingen kyndig Styrer var, gjorde de mere Skade end Gavn, og slog itu for Fode. Fader med 3 voksne Sønner ilede derop. Dér fandt de kun Fru Schiødte, der var norsk af Fødsel og behjertet, tilstede i Præstegaarden. Præsten var ilet ned i Haven med Børnene, og han havde reddet Skuffen til at kaste Jord paa med, og var meget fortvivlet. Holsøe, der var lige kommen i Naadensaaret, og boede paa Kvisten, kastede den ene Bunke Aktstykker ud af Vinduet efter den anden, idet han sagde til Kirkebudet »Olsen«, der stod forneden: »Tag vare paa disse Skrifter, de indeholde vigtige Papirer.« De faldt alle i en temmelig mudret Grøft,

for *den* var der, saa Forsigtigheden var nok ikke stort bevendt, og hver Gang han kom tilsyne og kastede, fløj en høj Hat, han havde reddet, bag ad Nakken og ind i Stuen; det var en høj svær Mand, Vinduet lavt. Og saa var Ilden intet at tale om. Louise, den næst yngste Datter, havde holdt Dukkestorvadsk. Da det var besørget, hang hun Tøjet op til Tørre ved Kakkellovnen paa Skolestuen (Kvisten) ud til Kirkegaarden, for nær til Røret, og der gik Ild i det; men det havde nu slet ikke været farligt, hvis det var taget med Ro. Der blev Masser ramponeret af det ukyndige, men meget behjælpssomme Mandskab. Præstegaarden staar da ganske uforandret den Dag Idag uden at være bygget op eller om. Den er lille, hyggelig og landlig med meget grønt opad Murene, som ser smukt ud, og saa har den en stor Behagelighed at ligge lige ved Kirken, det tager da ingen Tid at gaa derind. Lige ved Siden deraf er en Rønne af Bindingsværk, der dengang tjente til Fattigskole for Læreren Weber, der tillige var Klokker. Nu er det Feveile, der har det uhyre store Embede, uden at være Lærer; men den selv samme lave Bolig, som aldeles ikke passer til Tiden. Forbausende at den ikke bygges om, den ligger lige fladt paa Jorden. Jeg synes, den maa være kold og fugtig; de blive gamle alligevel dér. Man siger forresten, at den skulde ombygges; men at Feveile ikke ønsker det, jeg ved ikke, om det er sandt.

Dér ved Siden af laa Etatsraad Bruuns, hvor de boede; Stue og 1ste Sal, nu er der Kontor der, men staar ganske uforandret. Jeg kan erindre, som lille Pige bleve vi, min Søsterdatter og jeg, man kan gjerne sige fanget, af en Jødefamilje, der boede der i Sommerbolig. Vi Børn var sendt fra Søndermarken. Faderen til hende hed Schnitger og var gift med min ældste Søster, han havde Embede der, og jeg var kun 6 Uger ældre end hun, saa vi fulgtes altid

ad. Vi skulde hente Windsor Sæbe hos Urtekræmmer Larsen, da var der intet at faa i Valby. Familien, der fangede os, holdt af Børn, vi morede os, der blev taget Notits af os, og vi tænkte hverken paa Sæbe, Hjem eller Tid. Imidlertid, da de bleve bange for vor Udeblivelse, sendte de Estafetter ud efter os, og endelig fandt de os dér, der var en lille Altan, og der stode vi nok saa sorgløse og glade. Hvordan det gik os, da vi kom hjem, har jeg glemt, saa det var vel ikke saa slemt.

Derefter kom Jfr. Raaes, en lille Hytte med megen Plads og en umaadelig stor Have. Hun var en Særling og Original; hun havde en Karl og Pige, lige saa originale som hun selv. Pigen gik i en blommet Katuns Saloppe, rund Hat paa Hovedet, bundet med brede Baand under Hagen og en stor langagtig Kurv paa Armen, saadan gik hun hver Dag til Kbhvn., hun solgte vel Frugt af Kurven. De ligge alle 3 i en pen Grav lige inden for Laagen tilvenstre fra Runddelen paa Fredriksberg Kirkegaard. Hun har vel ingen Slægt haft. Et lille Hus ved Siden af hendes, som vel tilhørte hende med en Bro over Grøften, et Par Træer uden for Havedøren, et Vindu i Kvisten. Dér har jeg tænkt mig, Justitsraad Gram fra »Børneballet« har boet med sin yndige uskyldige Datter »Lise« i Sommerbolig, og dér har vist mangan farlig Samtale fundet Sted med den intrigante Veninde Emilie, som ret gjød Gift i det rene Sind.

Saa kom dengang en stor Mark, som gik til »Sorte Hest«, som ejedes af en Gartner Mols, bag ved den Mark laa hans meget beskedne Bolig i og ved Gartneriet. Efter hans Død kom det i Gartner Hansens Hænder, som udvidede det meget betydeligt, og byggede sig en dejlig stor Bolig ud til Vesterbrogade. Gartnerne have i det hele taget nydt godt af de store Arealer og blevet rige Folk. Men

hvad man fik hos dem dengang, var noget andet end nu. Jeg erindrer en Krands fra Mols af Cypresser og hvide Hyazinther, det var ikke paa Staaltraad, og en af Myrther og det fineste Grønt, de vare dejlige, og jeg var henrykt over at kunne give dem.

Nu er der bygget mange Huse paa de Marker, store og høje, ja endog en hel lille Gade med pene Huse, der ender sig i en cul de sac, dog et Par smaa Villaer er der ogsaa, og de have staaet i mange Aar. Den samme Side af Pilealléen op imod Valby og over for Søndermarken var dengang en umaadelig stor og bred Have, der hørte til Ny Bakkegaard, og ejedes af Fru Windersleff og laa med Facaden mod Kallebodstrand, en Bygning med Stue og 1ste Sal, temmelig grim, hvor mange forskjellige Mennesker der boede til Sommerlejlighed, og der blev ogsaa opført mindre Lejligheder til samme Brug i Aarenes Løb.

Nu er den Side helt bebygget med høje Huse og nogle faa Villaer lige op til Valby. Men nu er hele Alleen belagt med brede Fliser eller Asfalt, ingen Grøfter og oplyst af Gas, da ravede man i Mørke, og Stien var om Vinteren et Pløre. Der maa vel have været Piletræer, nu er det Lind. Den Bygning, der ligger lige for Alleen, hedder Gl. Bakkegaard og ejedes i min Barndom af en Grev Moltke, nu er den jo Brygger Jacobsens. Han har bygget den helt om, og der er Glyptotheket, hvor han har mange Skatte, ja, saadan er det at være rig, og naar man som han tjener de store Formaal, saa bliver det til noget. Der er ny og gamle Bakkegaard, ny og gamle Bakkehus. Gamle Bakkehus var Rahbeks og Kammars; Ny Bakkehus Minister Halls med Facade imod Vesterbrogade, lige over for Rahbeks, hvor han og Hustru, født Brøndsted, boede.

Dengang var Valby en velhavende Bondeby, med smukke vedligeholdte Bøndergaarde. Nu er der kun en eneste til-

bage, Anes paa Bakken, ligeoverfor Korups. Carlsberg har jo vendt op og ned paa Terrainet. Nu er det gaaet ind under Kjøbenhavns Kommune med taarnhøje Huse, snorlige Gader paa Kryds og tværs. Jacobsen har foræret dem en meget pragtfuld Kirke, Jesuskirken, hvor Ordet forkyndes til megen Opbyggelse af Licentiat Ussing. Men den har ingen smuk Omgivelse, jeg kan ikke forstaa, at Jacobsen kan se paa det. Naa, det kommer vel. Det, der hedder Langgade, var den eneste, der eksisterede dengang, den afsatte Valhøjsvej, hvor Huset laa af samme Navn, hvor Frederik den 6tes Livlæge Konferentsraad Brandis boede, Haven var saa stor, Frugten saa megen, at en ung tydsk Dame brugte 8 hele lange Dage til at aftørre Frugten, inden den blev lagt hen, hun sad med Handsker paa, Kappe paa Hovedet – det var tydsk.

Ligesom der var et Valhøj var der ogsaa et Valdal, der staar der uforandret, dengang tilhørte det en Etatsraad Povelsen, en politisk Mand med en eneste Søn, der som gift Mand døde af Brystsyge, nu er der Handelsgartneri, Beviset for at Arealerne vare store. Dengang afsluttede Valby med Kroen, en gammel simpel Kasse, som netop i dette Foraar er revet ned, altsaa 1902. Det laa paa en stor Plads, og dér havde Valbyerne den Fornøjelse at slaa Katten af Tønden med en levende Kat i den. En barbarisk Fornøjelse paa Fastelavnsmandag. Jeg har som lille Pige bivaanet det; men var saa rystet deraf, at jeg bad om at gaa til min Søster i Søndermarken. Karlene som vare tilhest, vare udklædte, og det foregik til Musik. Naar Tønden var slaaet itu, Katten forskræmt og ilde medtaget, endte den raa Fest med Svir i Kroen og Bal. Men det var jo ogsaa for sit Publikum. Nej jeg kan erindre, at jeg som lille Pige fik Lov til at være med til et Bondebryllup hos den rigeste og mest ansete Kone i Sognet, Dorthe paa Bak-

ken, hendes yngste Datter Johanne blev velhavende gift. Det varede i hele 3 Dage. Loen var rigt smykket med Blomster og Grønt. Vielsen foregik dér; der var rejst et Alter, og daværende Sognepræst Schiødte forrettede Vielsen. Der var Honoratoris, Moltkes, Brandis, Præstens hele Familje. Min Søster og Mand, med dem fulgte mine smukke Søstre, jeg erindrer Henriette havde bundet sig en Rosenkrans af de mindste vilde Roser, som klædte saa smukt, at Moltkes og Brandis gik hjem og bandt lignende; men uden det Resultat. Der var en forfærdelig Mængde Mad; men det var jo ogsaa beregnet paa 3 Dage. Min Søster Schnitger, som rettede an og sad ved Siden af Præsten, havde meget ondt ved at fjærne Fedtet fra Suppen til ham, som han ikke kunde taale. Bruden blev viet med Rosenkrands paa Hovedet, som ikke klædte hende. Nej, da hun fik Huen paa, som var meget rig, da var hun smuk, hun saa glad ud og dansede af Hjertenslyst; men hun fik ogsaa den, hun holdt af, og de havde et lykkeligt Ægteskab. Mærkeligt, jeg kan huske noget af alt det, og det staar virkelig saa levende for mig, som det var Igaar. Jeg kan se de osende Lys, høre den ægte Bondemusik; de Ting vare meget primitive dengang, nu lader Bønderne sig ikke nøje med det; og nu er Valby under Kbhvn. og gjennemsuset af elektriske Vogne. Ja, der er vendt op og ned paa Alt.

Jeg har i disse Dage tænkt meget over den nu resterende Del Vesterbrogade, og det falder ikke let, da der dengang ikke eksisterede andet end Hytter. Jeg begynder altsaa ved Slotskroen paa venstre Haand fra Fredriksbergbakke, den staar ganske som den Gang. Jeg erindrer som lige konfirmeret Pige skulde Søsterdatteren (Ida Schnitger) og jeg tilbringe en Jul i Holbæk hos Sognepræsten, Professor Larsen. Vi skulde kjøre med Dagvognen, den kunde man bede om at holde ved Slotskroen, og dertil fulgte min kjære Fa-

der os i ravende Mørke Kl. 7 Morgen. Vi skulde sidde paa bageste Sæde, det var svært at komme ned, der var Forlæder for, vi havde intet Rejsetøj paa; men det gik godt, vi bleve ikke forkjælede, og vi morede os storartet paa hele Turen i Holbæk, hvor vi gjorde megen Lykke paa Baller og i Selskaber. Vort Tøj blev laant ud, at de kunde faa lignende. Vi spillede Hazard »Auction« og vandt 4 Rdl., hvad vi fandt var en stor Sum Penge. Det var vor første Udflugt og kun 15 Aar. Jeg begriber ikke, jeg havde Mod, jeg var meget undselig.

Professor Larsen vilde have os i Kirke og vækkede os ved sin Fløjtes Toner; men vi vare desværre ubønhørlige og undskyldte os med Træthed. Han var nu ogsaa en elendig Taler, uagtet lærd Mand, Dr. theol. Professor o.s.v., men vi Børn. I det Hele var jo Ordets Forkyndelse temmelig kjedeligt i den Tid, der var ingen Liv i det, ingen fri Tale, de læste det op af en Bog og holdt i en kjedsommelig Præketone, som var nødvendig for at følge med i det skrevne. – Det var langt fra Vesterbrogade og Dagvognen, der naturligvis kun holdt et Øjeblik, der umuliggjorde Indstigning(?).

Vesterbrogade hed dengang dér Landevejen, og der er intet at sige om den end Marker paa begge Sider, de som nu afsætter det Utaal af Veje til begge Sider, dog mest opimod Fredriksberg Allé, hvor den ene smukke Villa ligger ved Siden af den anden. Og til Vesterbrogade har rejst sig taarnhøje Huse paa 4 Etager. Jeg husker et Hus med en umaadelig stor Have opimod Fredriksberg Allé, som tilhørte en Brandis, hvor en Broder af mig boede, Gartneri i Haven.

Det hed gule Hest og var vist egentlig et Sted, hvor de kunde tage ind med Hest og Vogn, naar de kom fra Landet – saa forandrede Navnet »Gule Hest« til »Haabet« og saa stod i en Medaillon, der var malet over Porten: »Da

Hesten faldt, blev det Haabet kaldt«, det var saadan omkring Brorsons, Kingos Gader, det er ikke saa lige at sige, men det var ned imod Jernporten, jeg var Barn og boede der ikke, det var kun i Forbifarten, men de mange Aar gik paa et Sted, og Opmærksomheden stor. (?)

Paa den anden Side til Kalleboderne laa en kjøn Bygning, »Amerika« kaldet, i en lille Lund af Træer.

Amerika Vej eksisterer endnu, og paa den laa en Mølle og nogle enkelte Huse. Nu er jo alle Møller sløjfede. Forresten er der saa Lidt at meddele om Broen. Paa den Side erindrer jeg kun Frk. Kildes Ejendom, hun som senere boede med Broderen i Frederiksberg Allé paa Sanssoucis Teritorium. Gartner Hansen med et meget stort Areal ud imod Kalleboderne, forskjellige Slagtermestre med smaabitte lave Hytter, deriblandt Ebstrup, men jeg tror nok Alle tilhobe velhavende Folk. Jeg husker, Maleren Storch udbad sig Tilladelse til at male Datteren Amalie for hendes Skjønheds Skyld, hun blev gift med Brygger Scheibel. Saa var der en lav Hytte der hed »Grønne Hest«, et Beværtningssted; og saa et meget stort Handelsgartneri, der tilhørte Mohr, der var formuende, og saa er vi naaet til Valdemarsgade, der begyndte med at være Villa Vej; men saa opførtes Matthæus Kirken, og nu er der kommen mange og store Huse. Kirken er kjøn, og Olrik har malet en Altertavle paa selve Muren, stor og mægtig over Alteret »Bjergprædiken«. Der havde slet ingen Kirke været til Vesterbro, Menneskene blev flere og flere, Trangen dertil større og større. Den fortræffelige Stein blev Sognepræst, og nogen bedre kunde de ikke faa; men var kun i 9 [Aar] Præst dér, da han saa blev kaldet til Biskop over Fyen. Han var vel altid en svag Mand, og maatte i en yngre Alder tage Afsked med Verden, hvor jeg syntes han havde saa meget at udrette endnu til Nytte for Menne-

skene. Han var sand, ydmyg, stærk i sin Tro, mild i sin Dom, god af Hjerte og havde en hjælpsom Haand. Han lod sætte Ingemanns Ord paa den store Klokke, hvor der saaledes staar:

»Jeg ringer for Øren,
Jeg toner for Sind,
Jeg minder om flygtige Timer,
Tid ringer jeg ud kun.
Og Evighed ind,
Om Himmerigslæden jeg kimer.«

Paa den lille Klokke staar:

»Ved Malmets Klang til Mæle,
Jeg raaber i Guds Navn.
Stat op af Søvne, Sjæle
Flyer til Jer Frelsers Favns.«

Det er smukt og sandt, og dertil er *han* visselig kommen, han havde jo allerede herved Freden i Gud. Hvor var man glad, naar hans ædle Skikkelse stod udenfor Døren, og han sagde disse Ord: »Jeg vil se lidt til Dem her!« Hvor var man ham taknemmelig, at han havde Lyst dertil. Han efterlod et stort Savn.

Det første store Sted, der blev bygget paa den saakaldte Landevej, hvad den i Sandhed var, da den ikke bestod af andet end smaa Hytter, Grøfter med Marker bagved, Husene laa langt fra hinanden, var paa den venstre Side »Retraite«, et stort Sted, som staar der endnu, og er ganske, som da det blev bygget. Nu er jo Landevejen en fuldstændig Gade med taarnhøje Huse ved Siden af hinanden, alle beboede. Hvor er dog alle de Mennesker kommet fra.

Det er intet Under, at Trangen til alle de Kirker er vokset, naar det blot hjalp. Vesterbro, som den hed dengang, begyndte med et 1 Etages Hus paa Hjørnet af Værnedamsvej med Træer udenfor, og var i de senere Aar »Caffé Osborne« som var der i mange Aar, nu er den flyttet til »Strygejernet«, da den meget store Bygning blev opført, som nu staar der.

Hvad Værnedamsvej angaar, saa er der kun at nævne Kehlets Rosenlund, et Forlystelsessted, som vel nu er bleven til Schneekloths Latin og Realskole, hvor mange dygtige Folk er gaaet ud fra. Nu er den en Handelsgade, formedelst Forbindelsen med Gl. Kongevej, den anden Side af den var enten lave Hytter eller Plankeværker for Haverne. Og saa begynde vi atter paa Vesterbro. Ja, jeg glemte at sige, at Tullinsgade er anlagt ogsaa som Bindeled med Gl. Kongevej.

Hvad Vesterbro angaar, saa er det meget vanskeligt at gjøre Rede for, der var ikke andet end lave, lave Huse, som alle var i Slagtermestrenes Hænder; men uagtet de store Arealer, havde man Indblik i Slagterier. Man havde kun Indgang til Boligerne i Porten, som altid stod paa vid Væg, og ligefor den foregik det skønne Syn af frygtelig udseende Mennesker, blodige Rendestene, som alle løb ud i Hovedrendestenen paa Broen med ilde Lugt o.s.v. Og uagtet det uskjønne Syn, kan jeg forsikre, at ingen passerte Portene uden at kaste et dybt Blik derigjennem, hvad de hellere havde skullet undgaa. I de første Steder opimod Værnedamsvej har Magasin du Nord Udsalg, det er bygget om, og inde i Gaarden er der Colonial, Fiskehandel Meubeltrafik, Guldsmed o.s.v. med Udgang til Tullinsgade. Der ved Siden af et Hus, som var der i min Barn-dom, den og Naboejendom er solgt for 190,000 til et Consortium, nu gjøres det gamle Hus istand.

I min Barndom var Apotheket en lille, lav Kasse, kun Stue, men lang, og der var Apotheker Madsen, Fader til den nuværende, Faderen blev gift med Formandens, Apotheker Møllers Enke, hun havde 3 Sønner af 1ste Ægteskab og vist lige saa mange i det andet. Det var det første Sted, hvor de anvendte Rabarber Stilkene til Fødemiddel. De dyrkede navnlig Stilkene i Haven til Medicinen; men saa forsøgte han ved Hjælp af Sukker, hvad det kunde blive til, og saa fik han det glimrende Resultat af den meget yndede og sunde Ret. Der i Nærheden laa Brauns Beværtning, men det var i et ganske almindelig Hus og bestod af en Skænkestue og et Værelse ved Siden af med en Dreng som Opvarter. Ja, det var dengang! Der ved Siden af laa Pricernes Morskabstheater, en Fjællebod af Træ, hvor de gave Pantomimer og virkelig bød paa noget, formedelst de unge Søstre Lewins Ynde, gifte med Pricerne, som begge vare dygtige. Alle agtede for deres pletfri Vandels Skyld. Bournonville bemærkede Børnene og fik dem ansatte ved det kngl., hvor Juliette blev Solodanserinde, hun maatte tidlig forlade sin Løbebane, formedelst et Fald, Sophie, Dandserinde, forlod Theatret tidligt paa Grund af Svagdom. Valdemar var fortrinlig i Karakterfaget, han var plastisk og fin i sin Optræden, og har efterladt et stort Savn. Kusinen Amalie var yndig mange Steder, hun spillede godt, hvor husker jeg hende som Bruden i Brudefærden i Hardanger, hvor dandsede hun Brudevalsen; men tænk ogsaa Musikken af en Gade, Hartmann, Paulli, det skulde nok give dem Alvor for deres Kald. Saa var der de 2 fortræffelige Liniedansere, Søskende, Carl og Josephine Price i Slægt med Adolph (Pierrot), James (Harlequin) vist, Broderbørn af dem, særlig hun var en hel Kunstnerinde, hun var plastisk, yndefuld, forfejlede aldrig sit Maal, man var saa tryk i sin Nydelse af hendes

Præstationer, baade med og uden Balancestang, som hun dandsede paa et Gulv, og det var dog kun en Line. Ja, Kunsten skal nok vide at tiltrække. Der var altid fuldt i Fjælleboden. Pricerne gav de første Tableauer, som de med sand kunstnerisk Alvor udførte med Smag og Intelligens. Nu gjorde jo ogsaa deres smukke Ydre, deres symmetriske Skikkelser, deres dygtige og smagfulde Mænd, deres til at forhøje det Hele. Det var en sand Glæde, naar jeg i min Barndom kom paa Prices Komædie som det hed, og det var en billig Fornøjelse. Hele Gulvet, som var en god Plads, hed Parterret, kostede 1 Krone for Voksne, $\frac{1}{2}$ for Børn, der kom vi altid. Der var Loger, der nok kostede 2 Kroner og et Galleri for tarvelige Folk til 50 Øre. Det var egentlig derfra Bifaldet lød. Logerne reserverede, Parterret skulde vel abe efter; men Galleriet lod Hjertet raade, de klappede og skoggerlo, det maa være trist for Kunstnerne, naar der er døde Punkter. og hvor tidt finder ikke det Sted.

Vesterbro havde dengang ingen Sidegader, paa den Side, jeg nu omtaler, altsaa den venstre fra Alleen, var der kun Værnedamsvej og Bagerstræde, der er jo nok nu kommet et Par til, Stenosgade og saa Gaden til Gl. Kongevej, nej den anden, den højre, har faaet en Mængde Sidegader ned til Kalleboderne; men der er jo ogsaa Terrainet stort. Dengang var Vesterbro en Række smaa Landsbyhuse med ikke en eneste Boutik. De første der begyndte Handel dér, var Manufakturhandler Rosenqvist, Kunstdrejer Tullinius og Materialist Rønning, Alle paa den Side af Broen og ikke gjort andet ud af det, end slaet en Dør ud, der førte til Boutikken. Husene slet ikke forandrede, ingen Spejlglasruder der, som nu, alt primitivt. Dog grundlagde de en god Eksistens dér. Det var en stor Fordel for det store Opland, at de begyndte at kunne faa lidt, og at de ikke for

alt maatte til Kbhvn., det var saadan 60, at det begyndte. Der var ikke en Slagterboutik; man maatte gaa til Familjerne at bestille det, de havde alle deres Udsalg i Kjøbenhavn enten Gl. Torv, Graabrødre Torv eller ved Nicolaj Taarn. Men Bagerne Piper, Hamburger var der. Bageriet ligger jo paa Hjørnet af Bagerstræde og havde en meget stor Grund til Gl. Kongevej, ligesaa Brændevinsbrænder Meyers, som ogsaa gaar ud dertil, *det* ligger lige for Skydebanen. Nu hedder det Hegners Bageri, og han har rejst istedet for den lave 1 Etages Bygning en 4 Etages Kolos. En kort Tid efter Hamburger ejedes det af en Cand. juris. Sager, der nok havde faaet det ved Arv, han var gift med en . . . , og han solgte til Hegner, som har været en flittig Mand, der gik frem med Tiden, og det skal der til i vore Dage.

Paa den anden Side Bagerstræde ligger en stor Gaard, som Jernstøber Meldahls Enke om- og opbyggede, der ved Siden af laa et lille lavt Hus i min Barndom, som tilhørte en Grønberg, saa Etatsraad Lunds lige for Gasvej og staar der nok endnu, og saa et umaadeligt lavt Hus; men hyggeligt og oliemalet, som tilhørte Lysestøber, Kaptajn Messerschmidt. Lige ved Siden laa et ligesaa lavt, der tilhørte en Slagtermester Frisch, hvor der var en fritstaaende Bjælke, der gik ned i en af Stuerne, formodentlig for at afstive det Hele. Nu er vi kommen til Stenosgade, hvor Rosenaen var, der kom fra St. Jørgenssø og løb ud i Kallebodstrand. I Stenosgade ligger nu en katholsk Kirke med en dejlig og stemt Klokke. Ja, Katholikerne er komne i Højsædet. Paa det ene af de Hjørner, hvor Rosenaen var, laa Gjæstgivergaarden *Løven*, paa den anden to smukke Steder til en Familie, hvor i mange Aar Jernstøber Meldahl boede, en Søn af de Gamle, dem fra Bagerstræde, han var gift med en Jetsmark. Han interesserede sig for det vaagnende Liv

i Kirken; men dengang hørte Vesterbro til Fredriksberg. Først i 80 fik de Matthæuskirken.

Dér ved Siden af laa Magen til det kjønne lille Hus, som Etatsraad Jetsmark beboede i mange Aar. Det var en nidkjær og troende Mand, som baade med Raad og Daad hjalp alt, hvad han kunde, han havde ingen Børn, saa han virkede og gavnede ret i det Godes Tjeneste, han var gift med en Munck, som lever, han er død for mange Aar siden; men hans gode Gjærninger ikke, der er vist mangt et smukt Formaal, han har hjulpet frem. En anden Mand paa Vesterbro, som gik i samme Retning, var Geheimeraad Emil Rosenørn, i sin Tid Medejer af Herregaarden »Voergaard« i Jylland, en gudfrygtig og meget hjælpsom og godgjørende Mand, der var heller ingen Børn. Han var gift med en Brinck-Seidelin, Datter af en Embedsmand i Hjørring, Amtsforvalter, jeg kan huske, han var saa god imod mig, da jeg som Barn besøgte min Søster, der var Lærerinde i Hjørring. Han var en Kobberstiksamler, og betænk, han tog mig hen til sig, viste og forklarede af de store Mapper. Det var sjældent. Vel har det ikke været spildt Arbejde, der, igjennem de Masser der erindres, bevares i Taknemlighed. Dertil var han en smuk og fin Mand.

Der er nu ikke saa meget tilbage af Vesterbro. Paa den venstre Side efter Jetsmarks kom Gæstgivergaarden Skibet, en Bygning med 1 Etage, meget tarvelig, og her tror jeg, kom en meget lav Ejendom, der laa inde i en Gaard, der ved et Plankeværk var skilt fra Gaden, tænk blot, det skulde man se i vore Dage, men det er jo ogsaa flere Menneskealdre siden, for dette drejer sig om Beskrivelse fra Slutningen af 30erne, og nu har vi 1902. Saa kom en Slagtermester Dyssings Gaard, en lav med kun Stue. Den aldeles uundgaaelige Port. Bygningen havde et meget solidt Præg, og det var netop dér, at Kommandør Suenson

blev bragt ind og døde. Han og 3 andre af hans Standsfæller skulde bære Spidserne af Ligtæppet, da Fredrik den 6te hin sildige Aften i 1839 blev bragt ud af Byen, nej det var 1840. Han døde 39 og det var først 6 Uger efter, han blev stedet til Hvile i 40. Det var en uskøn Hast, der var over det Hele, og de ældre Mænd kunde ikke taale at løbe i Luntetrav, han idetmindste ikke, fra Amalienborg til Jernporten ved Værnedamsvej, hvor Toget opløste sig fra København for at blive forandret til Bønder, der fulgte ham hele Vejen til Kongegraven i Roskilde Domkirke, men han havde jo ogsaa virket for dem ved Stavnsbaandets Ophævelse. Jeg kendte en Datter af Kommandør Suenson, gift med Overlæge Johan Cornelius de Krieger i Søetaten, en elskværdig Kone og en lidt aparte Mand, som altid sagde, han havde Samlerglæde; men denne Glæde har sat hans eneste Datter istand til at føre et behageligt og uafhængigt og hende tilfredsstillende Liv. Saa kom der et lavt Hus med Port paa Midten, som tilhørte en Stauning, staar der endnu; men Tiden er vel ikke lang inden den falder. Nu er vi kommen til Acciseboden, hvor Alt blev fortoldet, inden det kom ind til København, hvor lange Rækker af Vogne med Kød holdt, Bønder med Flæsk og Smør, Valbyere med Gæs, Høns, Æg og saa fremdeles. Dengang saa man ikke saa meget til Vildt, da var alt tamt, saare tamt. At have 1 Gang Dyre- og Haresteg om Vinteren regnedes for noget.

Saa kom »Trommesalen«, hvorfor den hed det, ved jeg ikke; men jeg tænker mig, det havde i Tidernes Begyndelse haft Hensyn til Trafikken. Det var dér, at Salget af Kreaturer, Kalve, Lam solgtes til Slagterne. Det var uskønt og smudset i høj Grad. Dyrene vare indelukkede i aabne Baase, og paa de respektive Torvedage foregik Handelen derfra. Der var ogsaa Heste, som skulde finde Købere, og

dér saa man en Dreng paa en Hests Ryg fare til og fra »Farimags Vej«, som dengang var der, for at lokke Køberne. Jeg har mangan Gang i min Barndom set, naar Hestens Mule blev trukket op for at se paa dens Tænder og ad den Vej faa Begreb om dens Alder. Der var Nedkørsel til Gl. Kongevej foran Bugges Sted. For saa kom det meget store Areal »Glacisholm« som tilhørte en Gartner Rudolphi, der hvor nu hele Jernbanetrafikken er, der strakte sig lige til København. Lige paa Hjørnet af Vejen fra Gl. Kongevej, altsaa Hjørnet af de smaa Alleer, laa et temmelig pent Sted, der hed Glacisholm, vistnok et Forlystelsessted. Gartner Rudolphi boede i et ganske landligt udseende Hus ved »Farimags Vej«, og saa bestod hele den store Jordlod af mægtig store Træer, der lignede en fuldstændig Skov, ingen Gartnerivirksomhed. Som dette »Glacisholm« var Begyndelsen af det store Terrain, saaledes købte Kongens Klub det sidste Stykke, og der var den i mange Aar og tjente til Sommerbolig for Selskabet, senere hele Aaret. Det var saadan overfor Tivoli, og lige ved Siden af den Stendæmning, beplantet med Træer, der kom, inden man kom til Stadsgravene, dette mærkelige Syn af de mange røde Lægteporte, der om Aftenen lukkede Byen hermetisk af. Der var kun en eneste smal Flise at gaa, lige op ad En kørte de stænkende Vogne, tilsøgende En med Gadens Mudder, eller ogsaa Slaverne, der Onsdag og Lørdag sørgede for Renholdelsen, tildængede En med Mudder.

Saa var man kommen til Uret, og hvor der gaves Bompenge. Der var Fortovet bredere; men ogsaa denne uundgaalige Flise og Rendestenen op ad sig, saa det sidste Stykke Stadsgrav med Porte, Mudder o. s. v., og saa den smukke Kirsebærgang neden for Volden og saa endelig Porten, som den blev kaldet, der hver Aften Kl. 12 blev

lukket for København. Nøglerne bleve hver Aften i Frederik den 6tes Tid bragte til Amalienborg til Vagtstuen der. Porten var i min Barndom rødmalet, senere blev den graa, den var saa smal, at 2 Vogne havde ondt ved at passere hinanden, den smalle, smalle Flise og Rendestenen naturligvis. Lige inden for Porten laa Vagten, der formodentlig skulde lukke for Hovedstaden.

Nu er vi kommet saa vidt, som jeg vil, og nu mangler jeg kun den anden Side af Vesterbrogade, altsaa fra Værnedamsvejen. Der laa Garver Haslunds store Ejendom, et mægtigt Plankeværk lukkede for Haven, og et solidt Hus med Gavlen ud imod Broen var i Enden af Ejendommen. Alle Haverne havde Udgang til Kalleboderne, ellers kunde jo ikke heller alle disse Gader være kommen paa den Side af Broen. Ved Siden af det laa et andet Garveri. I det Hele var det 3 Stænder, der beboede Broen. Slagterne, der afsatte Huder og Skind til Garverne og Lysestøbere, der købte Talgen til Lys – en frygtelig Belysning. Forme- og Spedelys, det var sandelig ikke elektrisk. Der var Dancells Ejendom lige for Apotheket, den, som nu rives ned, købt af et Konsortium til et eller andet gigantisk Øjemed, saa Bager Pipers, som nok ogsaa nu skal rives ned, saa nogle Kolonialhandlere, som staa der endnu, lave Huse, der ender med Magasin du Vest, hvor Dannebrogsgade er. Den første Sidegade paa den Side er Saxogade.

Paa den anden Side Dannebrogsgade ere høje Huse, indtil vi kommer til »Skydebanen«, en Restaurant og et Selskab, hvor Medlemmerne more sig med at skyde til Skive hver Onsdag, og til Fuglen en Gang om Aaret. Lige dér ved Siden af kan jeg huske et Hus med Lysestøber Skilt, hvor Lysene gjorde svær Støj, naar det blæste, og hvor der stod nogle dejlige Træer paa Fortouget. Dér, hvor nu Absalonsgade er, var en lille, smal Vej til Deichmanns Have.

Det er den Vej, hvor Absalons Gade nu er. Jeg har glemt at sige, at Skydebanen har beholdt en smuk Have, hvor de skyde saavel til Fuglen som til Skive, den gaar ikke mere til Kalleboderne, det nederste er solgt fra, hvorfor de har maattet opføre en Mur for at forhindre Ulykke med Skuddene. Bag ved Haven ligger Skydebane Gade, Søndre Boulevard og Istedgade, en Fortsættelse af Stormgade, Istedgade gaar til Vestre Kirkegaard, hvortil der gaar elektriske Vogne ligefra Amager dertil. Tænk hvilken Vej. Intet Under, at Folk flytte milevidt fra København, og at Byen bliver saa stor. Skydeselskabets Brødre har hver sin Plade med Navne, der er ophængte i en lang Gang. Bygningen er bleven smuk og tidssvarende restaureret, der er en dygtig Bestyrer og mange store og smukke Fester blive afholdt dér. Bygningen er udvendig den samme, jeg altid kan huske, og er en ret enkel og stilfuld Bygning. Derfor staar den vel endnu, antager jeg.

Imellem Absalonsgade og Gastorvet laa i min Barn-dom de lave Ejendomme, der tilhørte Slagtermestre, og det ene Sted var Trafikken saa stor, at de benyttede hele Indgangsporten til at hænge slagtet Kvæg op i, da Slagteriet ikke var stort nok, ingen god Lugt og Luft, der gik man lige ind ad en Dør, altsaa i Porten til Stuen, og der sad Familien ved et Chatol med nedslaaet Klap med Avis paa og spiste, og de var rige. Chatollet stod lige ved Døren, saa man fik Træk og Os af Kvæget lige i Ansigtet. Hvilke Tider. Da gemte man, nu bruger man mer end man har. Begge Dele galt; men Mellemtingen er jo de Vises Sten. Nuværende Gastorv hed Svendsens Pynt, som en Slagtermester ejede; hans grundmurede lave Hus laa lige over for nuværende Blikkenslager Timms – han var Hofslagter med Boutik paa Garnisonsplads. Den gamle Fru Svendsen, som bestyrede Udsalget paa Garnisons-

pladsen var en meget værdig og net Kone, hun kørte i sin lukkede Vogn til og fra Forretningen og havde abonneret samme Aften som vi i Theatret, saa vi kørte sammen i Omnibus. Den ene Søn bestyrede Forretningen, den anden blev Præst. Altsaa nuværende Gastorv som var indhegnet med Stakit, pen med en stor Laage, der var aflaaet. Derfra gik Fader med Sønner lige ud i Kalleboderne, hvor de altsaa lode sig nøje med det daarlige Vand, og Himlen over sig. Ingen Finesser! –

Nu er Gasvejen anlagt dér, som gaar lige ned til Gasværket og til Kalleboderne. Paa Gasvej boede jeg i 34 Aar af mit Liv i en Ejendom Nr. 11, egentlig en god 5 Værelses Lejlighed, store Værelser, men lave, og en efter Nutiden slet Opgang og blottet for alle Bekvemmeligheder. Hvorfor blev man dog saa længe dér, at man bogstavelig groede fast. Man kan sige, man opnaaede et Utal af ubehagelige Værter, den ene afløste den anden i de mange Aar. – Ja, naar man tænker paa Broen nu og da, er det ligefrem umuligt at tro, man har oplevet det. Fra Gasvej var det Hytter, indtil man kom til Gæstgivergaarden Bjørnsdal, en lav grundmuret lang Bygning med kun 1ste Sal. Dengang var ikke Boutikker nogensteds, da var Lejlighederne udlejede til private Folk, og dér, husker jeg, boede paa 1ste Sal en Fru Saitsmann med mange smukke Døttre, hvor jeg kom i min Barndom. De havde mig med i Theatret, jeg stod foran som det hed, naar de havde 1ste Række, Heiberg forbød det. Det var rigtigt.

Der lige ved Siden af kom Rosenaen, som ligesom Bjørnsdals Have gik lige til Kalleboderne, nu er Viktoria Gade anlagt paa Rosenaen, og det næste store Hus byggede Dr. med. Haugsted, som med Konen fik Sommersteds Gaard, og saa et Gæstgiveri. Det staar ganske i samme Skikkelse, nu beboet af en Saddelmager. Haugsted var

meget rig, han havde en eneste Søn, som er aandssyg og slider sine Dage hen, der har ikke været Glæde ved de Penge. Ja, Guds Veje ere urandsagelige.

Nu er vi naaede langt ned paa Vesterbro, og det, der er tilbage, var enten Hytter eller Plankeværk, tjærede til Gaden, saa laa Husene bag ved i min Barndom. Nu er der kommen store Huse og Gader som Abel Katrine- og Helgoland's Gade, en Kirke indrettet paa Peters Haabs Grund, hvor Kneipe og Varieté Livet trivedes. Kirken hedder Marie Kirkesal, der er ogsaa Abel Katrines Kirke, der hører til Stiftelsen for gamle Jomfruer, der blev flyttet derud i Gaden af samme Navn. Ja, Kirker er der kommet. I 1880 kom den 1ste Kirke »Matthæus«, om det har hjulpet? Jeg synes Synd og Forbrydelser ret blomstrer i hele sin Vederstyggelighed. Der er kommet et Apothek »Stenos Apothek«. Nu har altsaa Vesterbro 4 Apotheker, »Sorte Hest«, Vesterbro, Stenos og Abel Katrines. Da kun 1. Jeg glemte at nævne Dandsekneipen »Figaro« paa den anden Side Broen ved Gæstgivergaarden Løven, hvor der vist drives Uvæsen efter en større Maalestok; men Varietéer trives jo og alting er tilladt. Det er meget sørgeligt.

Helgoland's Gade afslutter Vesterbro som den dengang var. Efter den kom Demarkationslinien, som den hed, og der havde Gartner Hintze sit umaadelig store Gartneri, som gjorde ham til en meget rig Mand, da Tiden kom, at der maatte sælges; saa blev den første Jernvej anlagt til Valby og Roskilde, saa nedlagt og lagt til den 2den Side med Københavns Banegaard. Da var *det* saa dejligt, nu helt kalfatret om igen. Saadan har vi altid baaret os ad. Frem og tilbage er lige langt »som Motto«.

Der er anlagt Colbjørnsens- og Rewentlows Gade. Der, hvor før Triers store Tømmerhandel var, er nu Panoptikon, en Samling af Tidens berømte Mænd og Kvinder i

Voks. Paa det Sted var i min Barndom et Sommertheater, hvor enten Tydskere eller andre gave Forestillinger om Sommeren, Beridere om Vinteren, deriblandt *Gautiers*, der vist paa Hestens Vedkommende og paa det private Omraade vare højst hæderlige Folk og nøde samme Agtelse som Familjen Price, og det vil ikke sige lidt.

Saa blev i 1846 Tivoli anlagt paa den hele store smukke Grund, der gik igennem Kirsebærgangen med smukke Trægrupper og Alleer, Stadsgraven som Vand, af Lieut. Carstensen, som indlagde sig megen Ære ved det hele smukke Arrangement, og dér har jo maattet være noget ualmindeligt ved det, næsten Verdensry, der er gaaet om det. Man huske, det kom i en heldig Tid, hvor det blev modtaget med den Jubel. Der var slet ingen Forlystelser. Nationen voksede op til mere Bevidsthed, større Fordringer, det var ligesom de anede, hvad der skulde ske i 48. Ja, mit Liv har været et Gennembrud, men det har ogsaa været langt og i lange Mellemlum maa meget ske. Jeg erindrer endnu 1ste Aften, vi vare i Tivoli, 16de August 46. Terrainet, Blomster Anlæg, Musik, Forlystelser, Belysning, alting forbausede, Alt fik man Lov til at nyde, og Alt fandt man mageløst. Da var det den eneste Adspredelse Københavnerne havde, nu i det uendelige.

Efter Tivoli kom vi altsaa dengang til Stadsgraven til den smalle Vej til Porten, hvor man først skulde passere den lave Toldbygning, hvor Vognene holdt og afleverede Toldsedlerne, Varerne blev efterset, om alt var beskattet, og det var lige over for Uret, saa var der kun det sidste Stykke Stadsgrav tilbage, og vi komme til Kirsebærgang og Porten. Jeg har naaet Enden paa min meget lange Vandring, betænk Fredriksberg By med alle de mange store Bindeled til Staden, ja endog gjort en Svipetur til Valby. Og alt det uden en eneste Smule nedskrevet, Alt har Hu-

kommelsen dikteret, den er god, sand og korrekt. Jeg kan svare for, der er ingen Uvederheftigheder. Kan maaske benyttes hist og her, det har været et stort Arbejde, selv om Stilen er mig let, skal dog hvert Ord nedskrives og det uden Maskine. Her er det, modtag det, uagtet dets mange Mangler, med Overbærenhed og Velvilje.

Adamine Gerber,
f. Engel.
Enke efter Skibslæge
H. G. Gerber.

NOTER

SIDE 5: Frederiksberg By havde i 1834 1491 Indbyggere, i 1901 76.231 Indbyggere. I S. Sterm: Statistisk-topografisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt anføres om Frederiksberg, 1834-38, bl.a.: Byen har en Fattiglæge, Løjtnant Grupp, der har en Gage af 40 Rbd. Sølv, Byen har en egen Sprøjte, hvorved er ansat en Brandmester. Skolevæsenet ejer kun et eneste Legat, stort 100 Rbd.; Renten anvendes dog for det første til Vedligeholdelse af Legatstifterens Begravelsessted.

SIDE 8: Jfr. Fr. og C. Smidts Pigeinstitut, Krystalgade 50.

SIDE 15: Fru Gerber blev døbt Adamine Nicoline Hedvig. Skibslæge H. G. Gerber, ²⁶/₆ 1815 – ¹⁰/₆ 1879, Bredegade Nr. 22, Matr. Nr. 93, senere Bredegade Nr. 16 og Smallegade Nr. 13A.

SIDE 16: Gas indførtes 1860, elektr. Belysning 1899. Astrallampen en Forbedring i Beg. af det 19. Aarhundrede af Argand-Brænderen fra Slutn. af det 18. Aarhundrede. Moderatøren konstrueret med Olie 1836, senere med Petroleum. Frederik VI (1768-1839), Marie Sophie Frederikke (1767-1852), Arveprinsesse Karoline (1793-1881), g. 1829 m. Arveprins Ferdinand (1792-1863), Prinsesse Vilhelmine (1808-91), g. 1828 m. Prins Frederik (VII), Ægteskabet opløst 1837, g. 1838 m. Hertug Carl af Glücksborg, Broder til Christian IX.

SIDE 17: Frederiksberg Have omdannet fra fransk Barokhave til Park i engelsk, landskabelig Stil 1798-1802.

SIDE 18: Haveinspektør R. Rothe (1802-77), Haveinspektør H. A. Flindt (1822-1901). Schweitzerhuset opført 1800-01,

Apistemplet opført 1802-04, Zoologisk Have grundlagt 1859, det kinesiske Lysthus opført 1801.

SIDE 19: Slotskirken indviet 1710. Slottets Portparti indrettet 1828 til Bolig for de nyformælede Prinsesse Vilhelmine og Prins Frederik, se Note S. 16. Slotsforvalter J. O. Bonsach (1784-1853). Slotsforvalter J. C. Oehlenschläger (1748-1827). Carsten Hauch (1790-1872). H. Chr. Hansen (1805-1883), Arkitekt i Grækenland 1834-37, Hovedværk i København: Kommunehospitalet, opført 1859-63.

SIDE 20: Hærens Officerskole og Elevskole tog 1868 Slottet i Brug, Elevskolen ophævet 1912. Grundlovsfesterne i Frbg. Have begyndte 1860 og fortsattes her indtil socialdemokratisk Forbund i 1899 fik Tilladelse til at afholde Grundlovsfesterne i Søndermarken, hvor Festerne fortsattes indtil 1939. 1825 overtog Anton Josty den af Agostino Taddey og Bernardino Brilly 1813 opførte Pavilon, ombygget 1834, afløst 1900 af nuværende Bygning.

SIDE 21: Forbud mod Hunde i Haven, Bekendtg. 26/6 1801, fornyet 1834. F. H. Richter, musikalsk Instrumentmager og Musikhandler, Krystalgade Nr. 50. Den Del af Matr. Nr. 93 der laa ud mod Bredegade en Overgang Nr. 19, ikke som anført Nr. 9.

SIDE 22: Oberstløjtnant, senere hen Generalmajor N. G. la Cour (1797-1876). Victor Dornonville de la Cour (1843-1926), senere Chef f. Grænsegendarmerikorpsen, Oblt.. Konferensraad C. Fr. Schleyer (1766-1834). Kammerraad T. L. Knoph (1763-1846). P. G. Bang (1797-1861), Konseilspræsident 1854-56. Geheimestatsminister, Grev A. C. P. Rantzau-Breitenburg (1773-1845). Fr. Løvenørn v. Bardenfleth (1781-1852), senere Chef f. d. militære Højskole. Møbelhandler David Moyel opførte 1806 »Palæet« i Lyngby, død 1813. Proprietær Ch. A. D. Mourier, død 1859.

SIDE 23: Carl Hassager (1798-1875), Fru H. D. Hassager, død 1897. Professor M. C. Gertz (1844-1929). Dr. jur. A. L. J. Casse (1803-86), Justitsminister 1860-64. Vognmand, Traktør C. Bertelsen ejede Nr. 21. Frederiksberg By havde 1840 2304 Indbyggere.

SIDE 24: Anne Marie Stoud (1771-1857), Enke efter Kommitteret i Generaltoldkamret Fr. Stoud (1759-1823) ejede Ejendommen til 1850. S. Mouritzen ejede dav. Nr. 28, der i 50 Aar før Urtekramforretningen havde været Traktørsted. P. E. Bohn (1849-1931). H. H. Eskildsen ejede Nr. 24 fra 1830 til 50. Institutbestyrerinde, Jfr. Karen Aller (1815-66). Fuldm., Kommunesekretær A. Bredberg (1809-72). Traktørstedet »Blaagaard« Nr. 20 ejedes først efter 1855 af Garver O. E. G. Suhr. Organist P. H. Wiuff (1778-1856) ejede Nr. 24, ikke som af Fru Gerber angivet Nr. 18, der 1834-46 ejedes af Enkemadam A. J. Franch, fra 1846 til 51 af Etatsraad, Amtsforvalter Povl Povelsen (1791-1850) og derefter af Gravør Josias Buntzen. I Nr. 18 boede i 1860'erne Baron H. S. Løvenskjold (1815-70), Komponist til »Sylfidens« Balletmusik, og Geheimkonferensraadinde, Enkebaronesse M. F. Løvenskjold (1785-1876), Enke efter Overjægermester E. C. F. Løvenskjold. Caroline Amalie (1796-1881), Chr. VIII's Dronning.

SIDE 25: Fribager J. Langhoff erhvervede 1804 »Bagergaarden« i Nr. 12. Sønnen J. Chr. L. overtog ved hans Død 1834 Bageriet. Den store smukke Gaard ☉: Ejendomskomplekset mellem Smallegade og Bredegade fra 1895 til 1941. Det gamle Fattighus og Hospital ☉: Frederiksberg-Hvidovre Sogns, havde fra 1812 til 1835 til Huse i Ejendommen »Den hvide Svane«, opr. Nr. 27, senere Nr. 33, 1835 blev Fattighus og Hospital indrettet i Bagbygningen til »Bagergaarden« i Allégade, nuv. Nr. 14. »Den hvide Svane« laa omtrent under Borgmesterens Kontorer i det nye Raadhus. Adam Oehlschlägers Statue af Billedhugger Jul. Schultz (1851-1924) blev opstillet 1897, ved det nye Raadhus Fuldførelse midlertidig flyttet til »Norskeallé« i Søndermarken. Overretsprokurator H. F. Payngk (1778-1842) var gift med en af Slotsgartner P. Petersens (1753-1826) Døtre: Poulina; da han 1839 blev Enkemand, giftede han sig med en Søster til Poulina, nemlig Augusta Frederikke, der sammen med en tredje Søster, Erasmie Frederikke, af Kamma Rahbek blev kaldt »Blomsterpigerne«. Gartner J. Fr. Rudolph Koch (1773-1844) g. m. Caroline Augusta Petersen. Det var

Søstrene Petersen, der havde Part i Hjørneejendommen. Birkekontoret havde her Kontorer fra 1870 til 1874.

SIDE 26: Bredegade og Smallegade blev brolagt 1845. »Teatervognen« kørte paa Strækningen Smallegade-Gl.Kongevej. Konduktørerne var forsynede med Trompeter. Omnibusserne opførte 1899, da den elektr. Drift blev indført.

SIDE 27: Geheimestatsminister J. S. Møsting (1759-1843) erhvervede 1809 det Landsted, der senere kom til at bære hans Navn. Møsting solgte dog faa Aar efter – 1812 – Landstedet, men maa have fortrudt det, idet han atter købte det i 1816 for at beholde det Resten af sin Levetid. Læge C. C. L. Prieme (1812-85). Læge F. C. A. Grupp (1794-1867). Dr. med. Fr. Chr. Haugsted (1804-66). Stabslæge Fr. Vilh. Mansa (1794-1879). Justitsraad C. G. Harboe (1812-90). Grosserer C. Wandel (1801-75). Fabrikant Chr. Kastrop (1789-1870). Snedkermeister Chr. Holdes Gaard, nu Smallegade Nr. 14. Fru Staud, se Note S. 24. Lampevej, fra 1905 Howitzvej og Finsensevej. Professor, Dr. med. Joh. Henr. Schönheyder (1744-1831) boede i Bredegade.

SIDE 28: Institutbestyrer J. D. Lausen (1801-60). Mægler H. H. Eskildsen, se Note S. 24. Vognmand J. F. Blyt (1824-74). Grosserer F. Schythe. Generalkrigskommissær J. Veibel Neergaard (1776-1864) boede i Allégade. Kroen i Smallegade laa, hvor nu Nr. 12 ligger. »Sarepta« indviet 1885. Frøken Regitze V. L. Barner (1834-1911). »Vesterled« indviet 1899. Frøken Christine H. M. Formann (1855-1927).

SIDE 29: Den danske Diakonissestiftelse indviet 1863. Professor R. A. S. Paulli (1846-1911). Diakonissestiftelsens Kirke, Emmaus Kirken, indviet 1876. Pastor H. A. E. Stein (1840-1900). Solbjerg Kirkegaard, indtil 1926 benævnt Frederiksberg Assistens Kirkegrd., i daglig Tale Fasankirkegaarden, anlagt 1863. Proprietær Carl v. Helsdingen (1792-1846). Etatsraad Ph. J. Schou (1838-1922). Fajancefabrikken »Alumina«, der 1869 flyttede til Hjørnet af Smallegade og Sdr. Fasanvej, købte 1883 »Den kgl. Porcelænsfabrik«.

SIDE 30: Fru A. M. Stoud, se Note S. 24. Gartner J. Fr. R.

Koch, se Note S. 25. Slagtermester W. Mathiesen opførte 1888 Ejendommen Smallegade Nr. 3, nedrevet 1941. Slotsgartner Petersens Døtre, se Note S. 25. Brolægning, se Note S. 26.

SIDE 31: Hans Larsen havde været kgl. Mundskænk. Jfr. Henriette Viertel (1770-1857) var Søster til den i sin Tid kendte Portræt- og Miniaturmaler J. C. F. Viertel (1772-1834). Fru Sophie Dorothea Thalbitzer (1774-1851) født Zinn, Enke efter Konsul Heinr. T., var Forfatterinden til de hyggelige og nydeligt skrevne Erindringer: »Grandmamas Bekjendelser«, Memoirer og Breve IV, 1906. Ejendommen laa, hvor nu Nr. 25 ligger. Overpræsident Andr. Chr. Kierulff (1782-1846). I en Aarrække efter ca. 1870 var der Stalde og Remiser for Omnibusser og Sporvogne. Frederik VI's Allé strækker sig nu ned gennem den daværende Ejendoms Have. Generalkrigskommissær, Direktør F. L. Torp (1819-94). Agent Andreas Christensen (1743-1811). Majorinde C. M. Bauditz (1776-1856).

SIDE 32: Fabrikant, Kapt. Nich. Chr. Plockross (1791-1872). Konditor N. P. Bolt (1826-99). Generalintendant N. Sylow mindes fra sin Barndom en smukt udskaaret Egeplanke med Indskriften: Ribio de Hansa, et Fotografi fra c. 1900 viser Ejendommens hvidkalkede Facade med samme Indskrift i sorte Bogstaver over Porten til Baghaven. Ordet Ribio kendes ikke paa spansk. Frantz Juhler, Fuldm. ved Brandinspektionen. Læge Fr. Chr. D. Grupp, se Note S. 27. Registrator i Rentekamret, Dr. jur. Johs. Chr. Kall (1795-1858) og Søsteren Elisabeth Kall. Benedichte Arnesen-Kall (1813-95), Datter af Filologen, Islænderen Poul Arnesen (1796-1851).

SIDE 33: B. Arnesen-Kall: »Livserindringer 1813-57«, udg. 1889. Fru Gerber er ret ene om Vurderingen af saavel Lars Mathiesens som senere hen af Jens Andersen Hallebyes Traktørsteder. Etatsraad A. C. Andersen (1802-57), Chatol- og Hofkasserer hos Enkedronning Marie. Vejviseren angiver: »boer paa Frederiksberg ved Slotsgartner Boligen.« Traktør J. C. Ratz erhvervede 1783 Hjørnegrunden Allégade-Frederiksberg Allé og indrettede dér Traktørstedet »Ratzenborg«.

SIDE 34: Kgl. Skuespiller W. C. Holst (1802-98), den første

Fremstiller af »Aladdin« i 1839. Ejendommen, han boede i, nuv. Nr. 6. »Det Wærnske Opdragelses- og Undervisnings Institut for fattige Pigebørn af Borgerstanden«, oprettet 1800 af Enken efter Generalkrigskommissær Morten Wærn (1728-96) Martha Wærn (1741-1812), traadte i Virksomhed 1812, flyttede fra Forhuset (nuv. Nr. 6) til den smukke Bagbygning i 1852 for i 1858 at flytte til Kastanievej. Konferensraad R. H. C. Kra-nold (1819-89), senere Departementschef i det slesv. Ministerium. Gaardejer Adam Andersen var i andet Ægteskab g. m. Enken efter Jordbruger P. Nielsen, der havde ejet Nabogaar-den. Landskabsmaler Asmus Kaufmann (1806-90) ejede Gl. Kongevej Nr. 156. Jens Andersen Hallebye (1782-1850). Trak-tør Ole Sletting (1809-80) var gift med en Plejedatter af Halle-bye. Jfr. Sophie Poulsen boede, hvor nu Nr. 12 ligger. Bager-mester J. G. Tottenberg boede i »Bagergaarden«, der laa, hvor nu Nr. 14 ligger.

SIDE 35: Gartner og Sognefoged Hans Andreas Hansen (1805-68) var en af de sidste Sognefogeder paa Frederiksberg. Den franske Juveler Pierre Frontin erhvervede 1797 den Ejendom, som i næsten 100 Aar husede den Dannenberg-Collin-Frontin-ske Klædefabrik. P. Frontins Hustru var Marie Elisabeth (Betze) f. Fistaine (1773-1850). Fru Gerber's Omtale tyder paa, at hun ikke erindrer Familiens Nationalitet. Sekretær og Sogneforstander Chr. Frost (1796-1853) ejede Jorderne, hvor nu Nr. 20 A og B ligger med Sporvognsremissen og Elektrici-tetsværk bag ved. Generalkrigskommissær Hans Fred. Ul-dall (1775-1836). Det var Jordbruger Jens Rasmussen, der 1836 købte Ejendommen, nuv. Nr. 24 A og B, 26 og 28, og som se-nere testamenterer den til sin Svigersøn, cand. phil. P. N. Reeberg (1819-1887). Konferensraad J. H. Gede (1776-1858). Handelsingartner C. C. L. Rathsack (1811-26) ejede til Slut Allé-gade 24A til 28 incl. og Gl. Kongevej 167 til 179 incl., var Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse fra Juli 1858 til Januar 1872.

SIDE 36: Bager Langhoffs »Bagergaard«, Bredegade Nr. 12, se Ill. Side 7. C. J. Boye (f. i Norge 1791, død 1853) dansk

Præst, Digter og Salmedigter, har bl. a. skrevet: »Der er et Land, dets Sted er højt mod Norden«. Fru M. A. Boye (1796-1880). Pastor C. L. Nielsen (1823-85). Sporemager Johan Otto opførte bl. a. Villacr paa Gl. Kongevej og Ejendomme i Falkonerallé. Malermester J. P. Johansen (1828-1902).

SIDE 37: Tømmermester Fr. Chr. Tegner (1808-70). Adolf Fr. Waldemar Price (1836-1908). Sognefoged Hansen, se Note S. 35. Landlyst laa paa Hjørnet af Falkonérallé og nuv. Rolighedsvej. Højesteretsadvokat, Etatsraad P. G. H. L. Salicath (1794-1864) købte Aahuset 1853, senere var her et søgt Traktørsted indtil 1907, da det blev nedrevet. Bangerts Bro opkaldt efter Kapt. H. Chr. Bangert (1799-1862). Falkonergaarden opført 1664, selve den gl. Gaard anvendes nu som Bolig for en frbsk. kommunal Embedsmand. Assistentens Kirkegaard blev taget i Brug 1760.

SIDE 38: Overkrigskommissær S. P. Nyeland (1792-1875). Kommuneskolen 3: Frederiksberg Sogneskole, der afløste Degnets Skole i Pileallé, opført 1863, nedrevet i 1954. Postdirektør G. H. Monrad (1794-1876). Monradsvej, nu Sylows Allé. Professor S. A. V. Stein (1797-1868), en af Grundlæggerne af den danske kirurg. Skole, indrettede 1855 – ikke som anført 1858 – et orthopædisk Institut, som senere maatte nedlægges.

SIDE 39: Frbg. Hospital og Fattighus opført 1863, anvendt indtil Hospitalet ved Nrd. Fasanvej 1901 blev taget i Brug. Kbhvns. Kommunehospital i Brug 1863, Dr. Louises Børnehospital 1879, Blegdamshospital 1879, Øresundshospital 1878, Sct. Josephs Hospital 1875. Professor Frantz Howitz (1828-1912). Frbg. Jernbanestation i Brug 1864. Sct. Lucaskirken indviet 1897. Kopist i Rentekamret Søren Chr. Fohrmann (1797-1873). Oliemøller Fr. Vilh. Schyde (d. 1873). Justitsraad N. Josephsen (1837-1905). Bergers Vej, nu: den Del af Nyelandsvej, der ligger mellem Ndr. Fasanvej og 5. Juni Plads. Amtssygehuset, se foran. Krematoriet opført 1885 paa Nyelandsvej mellem Godthaabskirken og Ndr. Fasanvej, taget i Brug 1892, nedlagt 1906.

SIDE 40: Enighedsvej, nu: Edisonsvej. Fuldm. i Finanshoved-

kassen L. Jensen (1799-1841). Kunstmaler Niels Simonsen (1807-85). Juveler M. Isberg (1780-1868). Kunstmaler F. L. Storch (1805-83).

SIDE 41: Stadsmægler H. Gerson (1766-1839) ejede »Alleenlyst« fra 1829 til 39, nuv. Frbg. Allé Nr. 26 og 28. Fru E. E. Branth, Enke efter Møntmester C. Branth (d. 1841). Fru Clara Magens (1745-1835) g. I. G. m. Arkitekt A. Kirkerup (1749-1810), der opførte det kinesiske Lysthus i Frbg. Have, g. 2. G. m. Professor J. Boye Magens (1746-1814). Hofinspektør H. H. Schønberg (1785-1845). Fru D. C. S. Schønberg (d. 1851), f. Kirkerup. C. Moltke (1792-1834). Mathilde Moltke, f. Schønberg (1805-80).

SIDE 42: Diplomaten C. F. Falbe (1828-96). Clara Falbe (1847-82). Viceguvernør, Kammerherre L. Rothe (1811-71). Ida L. M. Falbe (1822-49) g. 1841 med Oberst J. C. M. Trepka (1809, faldt ^{25/7} 1850 ved Øvre Stolk). Wincentine Næser, f. Schønberg (1809-83), g. m. Kapt. i Sætaten J. A. K. Næser (1795-1857), deres Datter Anna Næser (1849-1934) g. m. kgl. Skuespiller Emil Poulsen (1842-1911). Kgl. Skuespiller Johannes Poulsen (1881-1938). Dr. med. Fr. Chr. Haugsted, se Note S. 27.

SIDE 43: Pricernes Ejendom har ligget paa Gl. Kongevej lige over for den senere Prinsesse Maries Allé, nuv. Nr. 35 B. Rosa Lewin (1810-87), g. m. James Price (1801-65). Flora Lewin (1813-63), g. m. Johan Adolph Price (1805-90). Elisa Juliette Price (1831-1906). Hanne Sophie Price (1833-1905). Hanne Amalie Nicoline Price (1831-92). Læge Chr. A. Hagen (1828-1902). Sct. Jørgenslund laa, hvor nu Kinopalæet ligger. Fabrikant E. Messerschmidt (1828-77) ejede Ejendommen Nr. 25, hvor de to store Ejendomme foran det ny Teater senere blev opført. Kgl. Kammersanger J. Chr. Hansen (1812-80). Fru Julie Sødring (1823-94). Fabrikant O. P. Augustinus (1795-1870). Manufakturhdl. C. W. Westrup og senere Sønnen C. A. A. Westrup ejede Gl. Kongevej Nr. 4.

SIDE 44: Konferentsraad C. Fr. Bugge (1755-1842). Rosenaaen løb fra Sct. Jørgen Sø gennem det Omraade, hvor nu Stenosgade, Viktoriagade og Abel Cathrines Gade ligger. Fra

Stedet, hvor Hjørnet mellem de to sidstnævnte Gader er, fortsatte Aaen som en bred og ret dyb Grøft gennem de daværende Marker til Tømmerpladserne ved Kalvebodstrand. Hørspinderiet 3: A/S Maskinhørspinderiet (1840-50). Maskinfabrikant P. Andersens Jernstøberi. Begge Virksomheder laa paa en Del af »Svanholm«s Grund. Sidstnævnte Virksomheds Bygninger, nu »Bang & Pingel«. 2 Aar før Jernstøberiet blev indrettet købte Vekselmægler I. W. Heymann »Svanholm« og paa en Del af dennes Grund anlagdes Bayerskølbryggeriet Svanholm som en Konkurrent til Bryggeriet Carlsberg. Hofbogtrykker Bianco Luno (1795-1852). Kammerherre, Oblt. A. C. B. Bibow (1807-76) opførte det saakaldte »Taarnsted«, nuv. Nr. 72. Malermester O. H. Haslund (1813-74), Fader til Kunstmaler C. Otto B. Haslund (1842-1917), opførte Villaen »Godthaab«, nuv. Nr. 104. Handelsgartner Fr. Vilh. Frisenette (1808-80). Justitsraad P. Raphael (d. 1871). Justitsraad H. L. Dahlerup (1806-83).

SIDE 45: Beliggenheden af Frk. Blochs Skole kan ikke angives. Det Wærnske Institut, se Note S. 34. Hans Schneekloth (1812-82) oprettede 1854 Schneekloths Skole (en Tid Svanholm Gymnasium). Frbg. Latin- og Realskole – oprettet 1879 paa H. C. Ørstedsvej Nr. 17 af L. N. Otterstrøm (1846-1928), paa Nyvej Nr. 17 fra 1886 til 91 og paa Hollændervej efter 1891. Fra 1887 til 1901 Ledere L. N. Otterstrøm og Niels Hjort (1862-1917), der 1901 blev økon. Direktør for de sammensluttede private Latinskoler. Marie Kruse (1842-1923) oprettede 1869 Skole i Absalonsgade Nr. 3, fra 1886 i Frbg. Allé 8B. Frk. Marie Rousing (1837-1923) overtog 1874 »Vesterbros Døtreskole«, Frbg. Allé 8D, men flyttede 1894 til Madvigs Allé 16, bestod til 1908. Fru B. S. Lunding (1838-1916) oprettede 1872 Forberedelsesskole paa Enighedsvej Nr. 5, senere Allégade Nr. 25 og Amicisvej Nr. 19, nedlagt 1906, hvorefter Eleverne overgik til Slomans Latin- og Realskole, Jac. Danefærdsvej Nr. 3. A. C. Langsted (1864-1919) oprettede Skole 1897 paa Vodroffsvej Nr. 56, Havehuset, ophævet 1905 for at forenes med Henrik Madsens Skole.

SIDE 47: Jernporten ved Indgangen til Frbg. Allé opført 1785, fjernet 1872, for nogle Aar senere at anvendes som Portparti til Søndermarken paa Hjørnet af Roskildevej og Pileallé. Ved den store Runddel blev Portpartiet fjernet 1862. J. A. Hallebye forsøgte 1829 at indføre Kaperkørsel fra Runddelen, men maatte faa Aar senere opføre dermed, da det københavnske Vognmagerlav krævede Kørslen standset. 1841 indførtes derefter regelmæssig Omnibuskørsel atter fra Runddelen, fra Okt. 1863 hestetrukken Sporvogn. 1848 blev 8 Tranlygter anbragt i Allégade, Bredegade og Smallegade. »Sommerlyst« blev 1846 aabnet af Traktør C. M. Thorup i det gl. »Ratzenborg«, se Note Side 33.

SIDE 48: Kapelmester Fr. Schnedler-Petersen (1867-1938), Skuespillerinde Oda L. H. Nielsen (1851-1936). Traktør F. M. Lyngé købte 1818 Alleenberg, der laa paa en Del af »Ratzenborg«s Grund. Efter Lyngés Død 1823 fortsatte hans Enke J. S. Lyngé Virksomheden indtil Ølhandler og Traktør A. Jørgensen 1836 købte den. Alleenberg blev nedlagt 1923. Traktør Chr. Kehlet (1785-1846).

SIDE 49: Fyrværker Gaëtano Amici (1814-82). Isenkræmmer P. Eegholm (1806-88). Amtsforvalter i Vordingborg T. Alberg (1814-83). Frøken M. L. Kilde (1797-1888) boede nuværende Frbg. Allé Nr. 30.

SIDE 50: Grevinde Rosencrone (d. 1841), Enke efter Statsminister M. G. Rosencrone (1738-1811), der 1803 erhvervede et i 1798 opført Lyststed, hvor nu Nr. 48 ligger. Ved Købet fik Lyststedet Navnet »Sommerlyst«, ikke at forveksle med det senere Forlystelsessted ved Frbg. Runddel, som Traktør Thorup, se Note S. 47, der havde været Restauratør paa et Postskib, hvis Fører hed Sommer, lod opkalde efter ham. Kgl. Skuespiller, Professor N. P. Nielsen (1795-1860) og Hustru Anna H. D. Nielsen (1803-1853). N. P. Nielsen var den første danske Skuespiller, der blev tituleret Professor, Ridder og Dannebrogsmænd. Kgl. Skuespiller og Dramaturg Fr. L. Høedt (1820-85). Kgl. Skuespillerinde Johanne Luise Heiberg (1812-90). Digteren Johan Ludvig Heiberg (1791-1860). Kgl.

Skuespillerinde Louise Phister (1816-1914). Kgl. Skuespiller J. L. Phister (1807-1896). Det var i 1841, ikke i 1847, at Jenny Lind (1820-87), »den svenske Nattergal«, besøgte Kunstnerparret Nielsen.

SIDE 51: Kunstmaler N. Simonsen og Juveler M. Isberg, se Note S. 40. Billedhuggeren H. E. Freund (1786-1840), Viktor Freund (1837-81). Justitsraad C. A. Hyllested (1791-1870). Gros-serer S. Rée (1815-85). Urtekræmmer M. E. Bering. Kammer-raad P. H. F. Kalko (1811-67) ejede Bernstorff fra 1839 til 1842, da Christian VIII købte og istandsatte Slottet. Villaen Vilhelmsdal S. f. Tuborg, ikke Landstedet Vilhelmdal, det senere Hvid-øre. Fysikus P. A. Schleisner (1818-1900).

SIDE 52: Skibskaptajn F. C. Bønsøe. Arkitekt Chr. Hansen, se Note S. 19. Theophilus Edvard Hansen (1813-91) dansk født, østr. Arkitekt. Augusta S. V. Lütken (1855-1910) var født Iversen, men kaldtes Schou, idet hendes Moder, M. Fr. Iversen 1844 ægtede Garvermester A. Chr. Schou, men Augusta Lütkens Fader var Garvermester J. H. Hammerich, ikke som af Fru Gerber senere angivet Birkedommer Schow. Søkrigshistoriker og Søofficer O. G. Lütken (1849-1906), Ægteparret boede paa Kochsvej Nr. 28. Kgl. Operasanger P. L. N. Schram (1819-95).

SIDE 53: »Alhambra« opført 1857 af Georg Carstensen (1812-57) og Musikhandler og Komponist J. O. E. Hornemann (1809-70) paa den tidligere Lystgaard »Alleenlyst«s Grund. »Alham-bra« maatte lukke 1869. Stadsmægler Gerson, se Note S. 41. Enkegrevinde Charl. Juel Vind Friis (1797-1861). Traktør Anton Becker (1794-1851) købte »Alleenlyst« ved H. Gersons Død 1839 og solgte Stedet i Beg. af 1850'erne til Enkefru Amalie Jensen, der 1853 blev gift med J. O. E. Hornemann.

SIDE 54: Fabrikant O. P. Augustinus, se Side 43. Oberstløjtnant Henrik (ikke som anført Henry) J. M. H. Thrane (1804-82). Generalkrigskommissær J. Søbøtke (1776-1854).

SIDE 55: Det var J. O. E. Hornemann og ikke hans Søn der købte »Alleenlyst«, se Side 53. Apoteker A. H. Riise (1810-82) købte 1872 en Del af det gamle »Alleenlyst«s Grund og gav den derpaa værende Villa, opført af J. O. E. Hornemann,

Navnet »St. Thomas«, senere kendt som Restauration. Den nuværende Ejendom St. Thomas er opført 1905. Den schweiziske Konditor C. G. Monigatti (1792-1843) indrettede 1826 en Pavillon paa det Sted i Alleen, hvor nu Mindebrønden med Hollænderpigen staar. Pavillonon blev ombygget nogle Aar senere, var først Konditori, senere Sangerindepavillon, nedrevet 1857.

SIDE 56: H. J. A. Raasløff (1810-93) Politiker, fra 1854 til 61 Minister for Slesvig. Konferensraad Chr. Rothe (1770-1852). Etatsraad Fr. V. Willemoes (1779-1860). Etatsraad Johan Wolfhagen (1779-1840). Grosserer Eduard Gottschalck (1792-1858). Manufakturhandler J. S. A. Børre (J. Børre & Co. Østergade 13). Frøken Kruses Pigeskole, se Side 45. Christen Berg (1829-91). Mekanikus N. H. Møllers Vokskabinet laa paa Hjørnet af Alleen og Værnedamsvej med Facade mod denne. Vokskabinetet blev aabnet 1845 og nedbrændte 1870. Kgl. Skuespiller J. D. Bauer (1799-1880).

SIDE 57: Solodanserinde C. A. Bauer (1800-1880) »Strygejer-net« : Osborne, opført 1854, forsvinder formentlig inden længe. I 1856 opførtes i Osbornes Have en Beværtningspavillon, som 1859 under Navnet »Den norske Ølhalle« blev Øludskænkingslokale, faa Maaneder senere under Navnet »Valhalla«. William Booth (1829-1912) stiftede 1878 Frelsens Hær. Forfatter og kgl. Skuespiller W. C. Holst (1807-98). Cohens Passage, nuv. Passage Nr. 98B-E fra Vesterbrogade Nr. 98 til lille Runddel, formentlig opkaldt efter Rentier L. Cohen, der boede Frederiksberg Allé Nr. 13B ved lille Runddel. »Marie Hospitium« formentlig St. Josephs Søstrenes Ordenssamfund, der i Slutningen af 1880'erne fra Nr. 15 og 17 havde ambulante Sygepleje.

SIDE 58: Generalmajor Fr. J. Haxthausen (1772-1834). I omtalte Ejendom boede Adam Oehlenschläger i Somrene 1803 og 04 og skrev her »Sovedrikken«, »Freias Alter« og »Thors Rejse« – se Oehlenschlägers Ungdomserindringer, Udgave 1915, S. 207. Musikinformator Fr. Rüdinger (1803-64). Konferensraad J. G. Linde (1781-1864). Grosserer Moritz Gottschalk,

SIDE 59: Blomsterselskabet ☉: Selskabet til Blomsterdyrknin-
gens Fremme, stiftet 1830, købte 1837 et 3½ Td. Land stort
Grundstykke af den saakaldte Studevang mellem Frbg. Allé
og Vesterbrogade, flyttede 1884 som det kgl. Haveselskab til
det nuv. Areal af Frederiksberg Slots Økonomihave S. f. Frbg.
Runddel. Justitsraad H. L. Friis (1798-1871) ejede Frbg. Allé
Nr. 29-35, Ejendommene opførtes 1852-53. Frisen paa Nr. 35,
hvor H. L. Friis boede, var B. Thorvaldsens »Alexandertoget«.
Kammerassessor J. P. Hansen (1795-1879), Værge f. Frederiks-
berg Kirke 1862-74. Carit Etlar (Carl Brosbøll) (1816-1900) og
Billedhugger C. J. Rosenfalk (1815-78) byggede Nr. 39. Finans-
hovedkasserer C. S. Stage (1810-76). Det var C. Brosbølls Villa,
som Grosserer N. A. S. Schiørring (1841-99) i 1873 købte og
ombyggede, 1898 solgtes Grunden til Frbg. Kommune.

SIDE 60: Gartner Fr. J. Koch (1816-1911). Grosserer P. L.
Petresch (1793-1873). A. L. Casse, se Note S. 23, havde i 1851
opført Villaen Nr. 37. Musiklærer Adolph Lund (1800-79).
Krigsassessor Chr. Fr. Gede (1828-89).

SIDE 61: Odinsvej – nu Asgaardsvej – anlagt 1857, samme Aar
som Pavillonon »Odeon« blev opført. 1869 ophørte »Odeon«
som Varieté, men genopstod samme Aar som »Frederiksberg
Morskabsteater«, senere bl.a. »Alexandrateatret« og Betty Nan-
sen Teater, nu Allé-Scenen. Billedhugger Stephan Sinding (1846-
1922). Skuespillerinde A. E. A. Betzonich (1859-1936). Adam
Oehlenschläger (1779-1850).

SIDE 62: A. S. Ørsted (1778-1860). Sophie Ørsted f. Oehlen-
schläger (1782-1818). Kamma Rahbek (1775-1829). Knud Lyne
Rahbek (1760-1830). Frederiksberg Kirke opført 1734. Det før-
ste Frederiksberg Slot opført 1699-1704. Frederiksberg Kirke
repareret 1864.

SIDE 63: Altertavlen: Nadverens Indstiftelse malet 1839-40 af
C. W. Eckersberg (1783-1853). Nyvej anlagt 1853. Madvigs- og
Martensens Allé anlagt 1894-95.

SIDE 64: Lærer og Degn P. F. Weber (1784-1854). Pastor S.
Schiödte (1781-1836), Hofprædikant 1826 og Hofpræst 1836,
døde ikke foran Alteret som Fru Gerber anfører.

SIDE 65: Organist P. H. Wiuff (1778-1856). Der er ikke 2, men 4 Billeder af H. Krock (1671-1738). Billederne, der 1776 overførtes fra Slottet til Kirken forestiller: De hellige 3 Kongers Tilbedelse (malet 1731), Den hellige Familie holder Hvil paa Flugten til Ægypten (1732), Daaben i Jordan (1734) og Klagen over Kristi Lig (1735). Pastor L. C. Holsøe (1789-1862) var gift med en Datter af Pastor B. Feddersen. Arkitekt Chr. Holsøe (1826-95). Oberstløjtnant W. Holsøe (1830-91). Overretssagfører P. Holsøe (1836-1915). Pastor Fr. J. Heise (1820-78). Komponisten P. A. Heise (1830-79). Pastor P. E. Hall (1805-91). Pastor C. Ewaldsen (1819-93). Provst O. V. Glahn (1847-1908). Politistation paa Runddelen fra 1875 til 1919, efter 1886 i en ny Bygning sammesteds. Haveselskabets Have, se Note Side 59.

SIDE 66: Gartner G. Ørsted, Pileallé Nr. 4. J. R. Korup, Løber hos Enkedronning Marie Sophie Frederikke. Haven aabnet 1852. Restaurationen nedrevet kort efter 1934. »Snapoplaagen« laa i Søndermarkens sydøstlige Hjørne. V. Bissens Statue af Politikeren C. C. Hall (1812-88) afsløret 1890.

SIDE 67: Finansdeputeret Jonas Collin (1776-1861). Forfatteren P. W. Jacobsen (1799-1848). »Trolddom« havde Premiere paa Det kgl. Teater ^{19/11} 1847. Henrik Hertz (1798-1870). Indskriften lyder:

Aarets Tider! I der drage hen
 mildt og umildt over Jordens Grave,
 Eder vi betroe vor tabte Ven,
 ham, der slumrer her i Dødens Have.
 Han, hvis Aand en Flugt saa herligt tog.
 Han, hvis Hjerte mildt for alle slog –
 Aaret Tider: mildt I drage over
 Stedet, hvor han sover.

Kunstnerparret Nielsen, se Note Side 50. Overpræsident Andr. Chr. Kierulff (1782-1846).

SIDE 69: Den gamle Skole i Pileallé, Degneboligen, nedrevet 1911, laa hvor nu Frbg. Sogns Menighedshus ligger. Klokker,

Kaptajn R. S. Feveile (1824-1911). Kontorchef i Kirke- og Undervisningsministeriet Fr. Christoffer Bruun (1812-82).

SIDE 70: Jfr. Charlotte E. Raae (1789-1879), Datter af Hofkonditor J. Raac, der havde erhvervet Ejendommen i 1795, nogle Aar senere (1801) ogsaa Nabogrunden. Bygningen nedrevet ca. 1927. Saloppe 3: Kaabe. »Børneballet«, Novelle 1836 af Carl Bernhard (1798-1865), Samlede Skrifter 1869, III Bind. »Sorte Hest«, nu Vesterbrogade Nr. 148.

SIDE 71: »Bakkegaarden«, formentlig opført af Møntdirektør H. S. Knoph (d. 1788). Fru Frederikke C. Windersleff (1775-1851). Grev W. J. A. Moltke (1755-1835), Overpræsident i Kbhvn., Gehejmekonferensraad. Brygger Carl Jacobsen (1842-1914). Gl. Bakkehus opr. Mark- el. Vangehus. Ny Bakkehus opført 1764, nedrevet c. 1900. C. C. Hall, se Note Side 66, boede paa Ny Bakkegaard, ikke paa Ny Bakkehus.

SIDE 72: Jesuskirken indviet 1891. Stiftsprovst, lic. theol. H. B. Ussing (1855-1943). J. A. Brandis (1762-1845), Livlæge hos Dronning Marie Sophie Frederikke. Etatsraad Povel Povelisen (1791-1850).

SIDE 73: Den opr. Slotskro opført før 1692, nedrevet 1906. Professor, Dr. theol. J. H. Larsen. (1773-1852).

SIDE 74: J. D. Brandis, se Note Side 72, boede 1814-19 i Gaarden »Haabet«, senere »Den gule Hest«, nedrevet 1883, nuv. Vesterbrogade 108 ved Kingosgade.

SIDE 75: »Amerika Mølle«, opført 1814, nedbrændte 1849, blev genopført med et Beboelseshus paa hver Side. 1882 blev Møllen nedrevet, de to Beboelseshuse, nu »Københavns Arbejdshjem«. Frk. M. L. Kilde, se Note Side 49, Frbg. Allé Nr. 8. Kunstmaler F. L. Storch (1805-83). Brygger E. C. Scheibel ejede Frbg. Allé Nr. 6. »Den grønne Hest« laa paa Grunden V. f. nuv. »Vesterled«. Gartner C. L. P. Mohr (1809-68). Mathæuskirken indviet 1880. Kunstmaler O. H. B. Olrik (1830-90). Biskop H. A. E. Stein (1840-1900).

SIDE 76: B. S. Ingemann: Kirkeklokke-Indskrifter. Samlede Romaner, Sange og Eventyrdigte, 1861, I. B. S. 229: »Jeg ringer for Øren, Jeg toner til Sind; Jeg minder om flygtende Timer:

Tid ringer jeg *ud* kun, men Evighed *ind* Og om Himmerigs-
glæden jeg kimer.« – »Ved Malmets Klang som Mæle Jeg raa-
ber i Guds Navn: Vaagn op af Søvnne, Sjæle! Flyer til jer Frel-
sers Favn.«

SIDE 77: »Strygejernet«, se Note Side 57. Dansesalonen »Ro-
senlund« paa Værnedamsvej Nr. 5 (fra 1846 til 1881). Choko-
ladefabrikant Reimer T. Kehlet (1774-1856) havde 1819 op-
ført en Fabrik, der 10 Aar senere blev ombygget og indrettet
til Forlystelsesstedet »Rosenlund«, aabnet 1829. Paa en Del
af »Rosenlund«s Grund blev 1856 opført »Schneekloths La-
tin- og Realskole«, se Note Side 45.

SIDE 78: Det første Apotek paa Vesterbro, aabnet 1797, laa
over for det nuværende og ved Siden af Adam Oehlenschlägers
Fødested. Apoteker N. Møller (1780-1829) flyttede 1825 til
det nuv. Sted. Enkefru M. C. Møller, f. Sorterup, giftede sig
med Apoteker A. Madsen (1794-1879), hvis Sønneson er nuv.
Apoteker, Dr. phil. Erik Høst Madsen (f. 1882). Vesterbroes
Morskabsteater fra 1819 til 1844 laa, hvor nuv. Ejendom Nr.
58 og 60 ligger, lige over for Skydebanen. Hofballetmester
August A. Bournonville (1805-79). Om Pricerne, se Note Side
43. Niels W. Gade (1817-90). J. P. E. Hartmann (1805-1900).
H. S. Paulli (1810-91). Carl og Josephine Price var Børn af
Linedanser J. F. Winther i dennes 2. Ægteskab med J. D. B.
d'Amora, Winther var 3. Gang gift med James Pricces d. æ's
anden Datter Anna Isabella (Bella) (1791-?). Carl og Josephine
Price rejste til Amerika, hvor man tabte dem af Syne.

SIDE 79: Chr. A R. Rosenqvist, Vesterbrogade 64. Kunstdrejer
T. Tullinius, Nr. 30, oprettet 1848. Materialist P. C. Rønning,
Vesterbrogade Nr. 61.

SIDE 80: Bager G. J. E. Piper. Brændevinsbrænder C. H. Meyer.
Bager J. V. P. Hegner. Byfoged H. C. Sager (1808-85). Jern-
støber H. J. Meldahl (1777-1840). Fru A. M. Grønberg (1765-
1843). Etatsraad A. G. Lund (1766-1843). C. W. Messerschmidt
(1806-88). J. H. Frisch. Rosenaaen, se Note Side 44. Jesu Hjærte
Kirke, indviet 1895.

SIDE 81: Fru Gerber husker fejl, den Del af Vesterbro har al-

drig hørt under Frederiksberg. Mathæuskirken, se Note Side 75. Generaldecisor J. Jetsmark (1813-1908) Fru J. M. Jetsmark, f. Munch (1819-1908) Kultusminister E. E. Rosenørn (1810-74) ejede fra 1849 til 1872 »Voergaard«. Fru M. M. C. Rosenørn, f. Brinch-Seidelin (1817-84). Herredsfoged, Dr. jur. D. N. Brinch-Seidelin (1779-1843). »Skibet« laa, hvor nu Nr. 66 ligger. Kommandør J. A. Suenson (1773-¹⁵/₁ 1840). Frederik VI's Lig førtes den 15. Januar 1840 til Roskilde Domkirke. Kommandør Suensons Dødsfald omtales ikke i Aviserne.

SIDE 82: Overlæge J. C. Krieger (1787-1855) var 1. G. g. m. Marie L. Suenson (1819-47), 2. G. m. J. A. Suenson (1816-70) Gæstgiver J. K. Stauning (1787-1855) Vesterbrogade Nr. 8. Acciseboden laa paa nuv. Hjørne af Vesterbrogade og Trommesalen. Boden overgik 1852 i privat Eje og blev fra da anvendt som Restauration og Varieté. Trommesalen, Københavns første Kvægtorv, var 1671 blevet oprettet paa en Grund, hvor der allerede fra 1577 var blevet opført et Slagterhus med 14 Boder. Da Kbhvns. nye Kvægtorv 1879 blev taget i Brug, blev det gl. Kvægtorvs Grund rømmet. Trommesalen har sit Navn efter de Trommeslag, hvormed det blev givet til kende, at Markedet blev aabnet.

SIDE 83: »Glacisholm«, et større Vænge N. f. Frihedsstøtten, omfattede i 1850'erne stort set Arealet mellem nuv. Axeltorv, V. Farimagsgade og Vesterbrogade. Lystpavillonon »Glacisholm« var opr. en Lystgaard, senere en Sangerindeknejpe, den laa paa nuv. »Vesterport«s Grund. Gartner A. G. Rudolphi (1777-c.1842). Kongens Klub, stiftet 1776, omdannet 1877 under Navnet Kjøbenhavns Klubben,« ophørte 1902, opførte 1845 en smuk Sommerpavillon paa Fæstningen Glacis lige over for Tivoli, paa nuv. National-Scalas Grund. Vesterport opførtes det omtalte Sted 1728, nedrevet 1857.

SIDE 84: Spedelys ældre Form for Spiddelys. Fabrikant H. L. Dancell (1802-71) ejede det Sted, hvor nu Nr. 67 ligger, Magasin du West laa, hvor nu Nr. 63 er. Den tidligere »kgl. Skydebane«, opført 1782-87, Sidefløjen 1792, indrettes nu til Københavns Bymuseum.

SIDE 85: Istedgade bag Tivoli blev oprettet som en Forlængelse af Stormgade indtil den nuv. Hovedbanegaard blev taget i Brug i 1911; det samme gælder Fortsættelsen af Istedgade til Vestre Kirkegaard. Hofslagter N. A. Svendsen. Blikkenslager E. Timm, Vesterbrogade Nr. 44.

SIDE 86: Teaterchefen J. L. Heiberg, se Note Side 50. Rosenaaen, se Note Side 44. Dr. med. Haugsted, se Note Side 27.

SIDE 87: »Peters Haab« laa paa nuv. Nr. 19. Traktørstedet nedrevet i 1870'erne. Kirken St. Maria Kirkesal, senere Afholdsrestaurationen »Valhal«. Apoteket »Sorte Hest« aabnet 1885, Vesterbros Apotek, se Note Side 78, Stenos Apotek aabnet 1901 og Abel Cathrines Apotek 3: St. Mathæus Apotek paa Hjørnet af Abel Cathrines Gade og Istedgade, aabnet 1890. »Figaro«, oprindelig Ølhallen »Thorsdal«, senere opførtes paa Stedet en stor Forretningsejendom med – fra 1918 – »Palais de Dance«, efter 1920'erne »Valencia«. Gartner Hintze (1778-1859). Københavns første Banegaard, 1847, laa paa en Opfyldning i Dronningens Enghave omtrent hvor den nuv. 3. Hovedbanegaard ligger. Den anden Banegaard blev opført paa nuv. Paladsteaters Grund 1864, den sidste blev taget i Brug 1911. Grosserer og Tømmerhandler J. S. Trier (1800-86). Københavns Panoptikon, aabnet 1885, omtrent paa det Sted, hvor nu Arbejdernes Landsbank ligger.

SIDE 88: Sommertheater 3: Vesterbros nye Teater, opført 1834 af Ph. Pettoletti (1783-1845), nedrevet 1876. Teatret laa, hvor foran nævnte Panoptikon senere kom til at ligge. Georg Carstensen, se Note Side 53. Tivoli blev aabnet ¹⁵/₈ 1843.

REGISTER

Henvisninger til Forord og Noter er anført med Kursiv

- »Aahuset« 6
Abel Cathrines Apotek 87, 108
Abel Cathrines Gade 87, 108
Abel Cathrines Kirke 87
Absalonsgade 85
Alberg, Familien 49
»Alhambra« 53 101
Alhambravej 53
»Alleenberg« 48, 100
Allégade 6, 10-25, 30-35, 46, 48
Aller, K. A. Jfr. 24, 93
»Alumina« 29, 94
Amagertorv 24
Amalienborg 84
Amalienborg Vagtstue 84
Amerika Mølle 75, 105
Amerikavej 75
»Amerika«, Villa 75
Amici, G., Fyrværker 49, 100
Amicisvej 48, 49
Amtssygehuset 39 97
Andebakkestien 23, 28
Andersen, A. C., Etatsraad 33, 95
Andersen, Adam, Gaardejer 34, 96
Apistemplet 18
Arnesen-Kall, Benedicte, Forfatterinde 8, 32, 33, 95
Assistents Kirkegaard 37
Asyl i Smallegade 28
Augustinus, O. P., Fabrikant 43, 54, 98
Bagerstræde 43, 79, 80
Bakkegaard ny og gamle 71, 105
Bakkehuset 62
Bakkehuset, ny og gl. 71, 105
Bang, P. G., Konseilspræsident 22, 92
Bangerts Bro 37, 97
Bardenfleth, Fr. Løvenørn v. Oberst 22, 92
Barner, Regitze 28, 29, 94
Bauditz, S. M. B., Majorinde 31, 95
Bauer, C. A., Danserinde 57, 102
Bauer, J. D., kgl. Skuespiller 56, 57, 102
Bech, Rasmus, Smedemester 36, 44
Becker, A., Traktør 53, 54, 101
Becker, Annette 54
Becker, Caroline 54
Becker, Emilie 54
Becker, Sophie 54
Bellahøj 39
Berg, Christen, Politiker 56, 102

- Bergers Vej 39, 97
 Bering, M. D., Urtekræmmer 51
 Bernstorff 51
 Berthelsen, J., Vognmand 23
 Betzonich, A. E. A., Skuespil-
 lerinde 61, 103
 Bianco-Luno, Hofbogtrykker
 44, 99
 Bibow, A. C. B., Oblt. 44, 99
 Birkedommerkontor 26
 Bjørndal, Traktørsted 36
 Blaagaard, Traktørsted 24, 93
 Blegdamshospitalet 39, 97
 Bloch, Frk., Skolebestyrerinde
 45
 Blomsterselskabets (Havesel-
 skabets) Have 59, 103
 Blyt, J. F., Vognmand 28, 94
 Bohn, P. E., Vognmand 24, 93
 Bolt, N. P., Konditor 32, 95
 Bonsach, J. N., Slotsforvalter
 19, 92
 Booth, William 57, 102
 Borup, Skomager 56
 Bournonville, August, kgl. Bal-
 letmester 78, 106
 Boye, C. J.'s Enke 36, 96
 Brandis, J. D., Konferentsraad
 72, 73, 105
 Brandvæsen 35
 Branth, C. B., Møntmester 41,
 98
 Bredberg, Andreas, Fuldmægtig
 24, 93
 Bred(e)gade 5, 8, 10, 11, 15, 21,
 22-26, 30, 46, 64
 Brinch-Seidelin, M. M. C.
 gift Rosenørn 81, 107
 Broen (c: Vesterbro) 74-89
 Brolægning 26, 94
 Brorsonsgade 75
 Brosbøll, I. C. C., (Carit Etlar)
 59, 103
 Bruun, F. C., Etatsraad 69, 105
 Bruun, Johannes, Præst 7
 Bugge, C. Fr., Konferensraad
 44, 98
 Bülow'svej 44
 Bønsøe, F. C., Skibskaptajn 52
 Bønsøe, Thomas 52
 »Børneballet« 70, 105
 Børnehospitalet 39, 97
 Børre, J. S. A. Grosserer 56
 Børre og Lorentzen 56
 Carlsberg, Bryggeriet 44, 72
 Caroline, Prinsesse 16, 91
 Caroline Amalie, Enkedronning
 24, 53, 93
 Carstensen, Georg 88, 108
 Casse, A. L., Justitsminister 23,
 60, 92, 103
 Christian VIII 42
 Christiansen, Andreas, Agent
 31, 95
 Cohns Passage 57, 102
 Colbjørnsensgade 87
 Collin, Jonas, Konferensraad
 67, 104
 Cour, N. G. la, Generalmajor
 22, 92
 Cour, Victor Dornonville de
 la, Oberstløjtnant 22, 92
 Dahlerup, H. L., Justitsraad 44,
 99
 Dancell, W. H., Fabrikant 84,
 107

- Danmarksgade 42, 44
 Dannebrogsgade 84
 Davidsen, Jacob, Forfatter 6
 Degnebolig, den gamle 69, 105
 Deichmanns Have 84
 Demarkationslinien 87
 Diakonissestiftelsen 28, 29, 94
 Diakonissestiftelsens Kirke 29, 94
 Dorte paa Bakken 72
 Dyssing, H. C., Slagtermester 81
 Dütsch & Lund 60
- Ebstrup, W. Slagtermester 75
 Eegholm, P., Isenkræmmer 40, 49, 50, 100
 Emaus Kirken 29, 94
 Emilie i »Børneballet« 70, 105
 Engel, August 21, 22
 Engel, Henrich 7, 8
 Engel, Henriette 73
 Engel, Johanne Dorothea 7
 Enighedsvej 40, 97
 Eriksen, Husejer 28
 Eskildsen, H. H., Mægler 24, 28, 93
 Etlar, Carit, (I. C. C. Brosbøll) 59, 103
 Ewaldsen, E., Præst 65, 104
- Falbe, Clara, g. Rothe 42, 98
 Falbe, Ida, g. Trepka 42, 98
 Falbe, Nanina 42, 98
 Falkonerallé 8, 10, 36-46
 Falkonergaarden 37
 Fandrup, A. M. B., Traktør 25
 Farimagsvvej 83
 Fastelavn 72
- Fattigskolen 3: Degneskolen i Pileallé 69, 105
 Fenger, V. A., Hofmedikus, Læge 8
 Ferdinand, Prins 16, 91
 Feveile, R. S., Klokker 69, 105
 »Figaro« 87, 108
 Flindt, H. A., Haveinspektør 18, 91
 Fohrmann, S. C., Kopist 39, 97
 Forhaabningsholms Allé 44
 Formann, Christine H. M. Frk. 28, 94
 Frederik VI 10, 16, 17, 20, 42, 82
 Frederik (VII), Prins 19
 Frederiksberg 10, 11, 46
 Frederiksberg Allé 12, 41, 46-65
 Frederiksberg Bakke 66
 Frederiksberg By 21-36
 Frederiksberg Have 10, 17, 29, 61, 65, 91
 Frederiksberg Haves Kanaler 17
 Frederiksberg Hospital (det gamle) 39, 97
 Frederiksberg Kirke 9, 12, 61, 62, 63, 103
 Frederiksberg Kirkegaard 10, 12, 61, 62
 Frederiksberg Runddel 18, 65, 67
 Frederiksberg Slot 17, 103
 Frederiksberg Slots Kirke 8, 19, 92
 Frederiksberg og Hvidovre Sogns Fattighus 25, 93
 Frederiksberggade 49
 Frelsens Hær 57, 102
 Freund, Olympia 51, 101

- Freund, Victor 51, 101
 Friis, H. L., Justitsraad 59, 103
 Frisch, J. H., Slagtermester 80
 Frisenette, Fr. Vilh., Gartner 44, 59, 99
 Frontin, Marie Elisabeth 35, 40, 96
 Frost, Chr., Sekretær, Sogneforstander 35, 96
 Frydendalsvej 61

 Gade, N. W., Komponist 78, 106
 Gl. Bakkegaard 71, 105
 Gl. Bakkehus 71, 105
 Gl. Kongevej 36, 40-46, 47, 51, 53, 77
 Gl. Torv 80
 Gardens Musikkorps 17
 Garnisonsplads 85
 Gastorvet (Vesterbro Torv) 85
 Gasvej (Gasværksvej) 8, 80, 86
 Gautiers Beriderselskab 88
 Gede, C. F., Krigsassessor 60, 103
 Gede, J. H., Konferensraad 35, 96
 Georginefest 48
 Gerber, H. G., Skibslæge 5, 8, 53, 55, 91
 Gerson, H., Stadsmægler 41, 53, 98
 Gertz, M. C., Professor 23, 92
 Glacisholmen, Gartneri 83, 107
 Glahn, A. V., Præst 65, 107
 Glyptotheket 71
 Gottschalck, E., Grosserer 56, 102
 Gottschalk, M., Grosserer 58

 Graabrødretorv 80
 Gram, Justitsraad (»Børneballet«) 70, 105
 Gram, Lise (»Børneballet«) 70, 105
 Grundlovsfester i Frbg. Have og Søndermarken 20
 Grupp, F. Chr. D., Læge 27, 32, 94
 Grækenland 20
 Grøfter 24, 43
 Grønberg, A. M., Frue 80, 105
 Grønne Hest, den, Traktørsted 75, 105
 Gule Hest, den, Traktørsted 75, 105
 Gyllembourg, Fru 8

 Haabet, Traktørsted 75
 Hagen, Chr. A., Læge 43, 98
 Hall, C. C., Politiker 66, 104
 Hall, C. C., Statue 66, 104
 Hall, P. E., Præst 65, 104
 Hallebye, J. A., Traktør 34, 96
 Hamburger, Bager 80
 Hansen, C., Gartner 70, 75
 Hansen, H. A., Sognefoged 35, 37, 96
 Hansen, H. Chr., Arkitekt 19, 52, 92
 Hansen, J. Chr., kgl. Kammer-sanger 43, 98
 Hansen, J. P., Kammerassessor 59, 103
 Hansen, T. E., Arkitekt 52, 101
 Harboe, C. G., Justitsraad 27, 94
 Hartmann, J. P. E., Komponist 78, 106

- Haslund, N., Garver 84
 Haslund, O. H., Malermester
 44, 99
 Hassager, C., Præst 23, 92
 Hauch, A. H., Overhofmarskal
 7
 Hauch, J. C., Digter 19, 92
 Haugsted, Fr. Chr., Dr. med.
 27, 42, 86, 94
 Haveselskabets Have 59, 103
 Haxthausen, Fr. J. General-
 major 58, 102
 Hegner, J. P. V., Bagermester
 80, 106
 Heiberg, Johan Ludvig, Digter,
 Teaterchef 86, 100
 Heiberg, Johanne Luise 8, 50,
 100
 Heise, Fr. P., Præst 65, 104
 Helgolandsgade 87
 Helsdingen, C. v., Proprietær
 29, 94
 Helsingør 22
 Henriques, W. M., Redaktør 6
 Herskind, Materialist 41
 Hertz, Henrik, Digter 67, 104
 Hillestrøm, A. J., Smedemester
 Hjorths Skole 45, 99
 Holde, L. S., Snedkermester
 27, 30, 94
 Hollændervej 35
 Holst, W. C., kgl. Skuespiller
 57, 102
 Holstebro 9
 Holsøe, Chr., Arkitekt 65, 104
 Holsøe, L. C., Præst 65, 68, 69,
 104
 Holsøe, P. C. J., Overretssagfø-
 rer 65, 104
 Holsøe, C. W. S., Oberstløjtnant
 65, 104
 Hornemann, J. O. E., Kompo-
 nist 55, 101
 Hospitalsvej 27
 Howitz, Frantz, Professor 39, 97
 Hunde i Frbg. Have 21, 92
 Hyllested, C. O., Justitsraad
 51, 101
 Høedt, Fr. L., kgl. Skuespiller
 50, 100
 Hørspinderiet 44, 99
 Ingemann, B. S., Digter 76, 105
 Isberg, M., Juveler 40, 51, 98
 Istedgade 85
 Jacobsen, Carl, Brygger 71, 72,
 105
 Jacobsen, P. W., Forfatter 67,
 104
 Jensen, L., Fuldmægtig 40, 55,
 58, 98
 Jernporten v. Frbg. Allé 47,
 56, 82, 100
 Jernstøberiet 44, 99
 Jessen, M. R. v., Geheimekon-
 ferensraad 65
 Jesuskirken 72, 105
 Jetsmark, J., Konferensraad
 81, 107
 Johansen, J. P., Malermester
 36, 97
 Josephsen, N., Justitsraad 39, 97
 Josty 20
 Juel Vind Friis, Charlotte, Enke-
 grevinde 53, 54, 101
 Juhler, Frantz, Fuldmægtig 32, 95
 Jørgenslund 43

- Kall, Joh. Chr., Dr. jur.
 Registratør 32, 95
- Kalko, P. H. F., Kammerraad
 5, 51, 54, 101
- Kallebodstrand 44, 71, 75, 79,
 80, 86
- Kastrup, Chr., Tobaksfabrikant
 27, 94
- Kehlet, Chr., Traktør 48, 100
- Kehlet, Reimer T., Chokolade-
 fabrikant 77, 106
- Kierulff, A. C., Overpræsident
 31, 67, 95
- Kilde, M. L., Frk. 49, 100
- Kinesiske Lysthus, det 18, 92
- Kirsebærgangen 83, 88
- Kjær, L. O., Skolebestyrer 28
- Kloaker 31
- Knoph, T. L., Kammerraad
 22, 92
- Knudsen, Andreas, Glarmester
 25
- Koch, Fr. J., Gartner 60, 103
- Koch, J. Fr. Rudolph, Slots-
 gartner 25, 93
- Kochs Have 30
- Kochsvej 52
- Kommunehospitalet, Kbhvns.
 39, 97
- Kommuneskolen 38, 97
- Kgl. Porcelænsfabrik, den 29,
 94
- Kongens Klub 83, 107
- Korup Have 66, 72, 104
- Kranold, R. H. C., Konferens-
 raad 34, 96
- Kroen i Smallegade 28, 94
- Krematoriet paa Nyelandsvej
 39, 97
- Krieger Joh. C. de, Overlæge
 82, 107
- Kruse, M., Skolebestyrerinde
 45, 56, 99
- Kryger, Anton, Urtekræmmer
 41
- Krystalgade 8, 21
- Kæret ved Andebakkestien 28
- Københavns Banegaard 87, 108
- la Cour, se Cour
- Ladegaardsaaen 37
- Lampevejen 27, 28, 38, 39, 94
- »Landevejen« ∴ Vesterbrogade
 57
- Landlyst 37, 97
- Langgade, Valby 72
- Langhoff, J., Fribager 25, 36, 93
- Langsted, A. C., Skolebestyrer
 45, 99
- Larsen, Hans, kgl. Mundskænk
 31, 95
- Larsen, J. H., Dr. theol. Profes-
 sor 73, 105
- Larsen, Madam, Fødselshjæl-
 perske 25
- Lausen, J. D., Kammerskriver
 28, 94
- Liebenberg, M. F., Præst 7
- Lind, Jenny, Sangerinde 50, 101
- Linde, J. G., Konferensraad 58,
 103
- Lise Gram i »Børneballer« 69,
 105
- Luckner, Grev 41
- Lund, Grosserer 58, 59
- Lund, Adolph, Musiklærer 60,
 103
- Lund, A. G., Etatsraad 80, 106

- Lunding, B. S., Skolebestyrerinde 45, 99
- Lyng, J. S., Madam 48, 100
- Lütken, Augusta, kgl. Kammersangerinde 52 101
- Lütken, O. G., Søkrigshistoriker 52, 101
- »Løven«, Gæstgivergaard 80, 87
- Løvenskjold, H. S., Baron, Komponist 93
- Løvenskjold, M. F., Enkebaronesse 24, 93
- Madsen, A., Apoteker 78, 106
- Madsen, Erik Høst, Dr. phil., Apoteker 78, 106
- Madvigs Allé 63, 103
- Magasin du Nord 77
- Magasin du Vest 84, 107
- Magens, C., Frue 41, 98
- »Marie Hospitium« 57, 102
- Marie Kirkesal 87
- Marie Sophie Frederikke, Dronning 6, 7
- Mariendal 39
- Martensen, H. L., Biskop 8
- Martensens Allé 63, 103
- Mathiesen, Lars, Traktør 33, 95
- Mathiesen, W., Slagtermester 30, 95
- Mathæuskirken 75, 87, 105
- Mauritzen, S., Spækhøker 24, 93
- Meldahl, H. J., Jernstøber 80, 106
- Messerschmidt, E., Fabrikant 43, 98
- Meyer, C. H., Brændevinsbrænder 80, 106
- Mikkelbryggersgade 49
- Mohr, C. L. P., Gartner 75, 105
- Mols, P., Gartner 70
- Moltke, W. J. A., Greve, Overpræsident 71, 73, 105
- Moltke, C., Kammerjunker 41, 98
- Monigattis Pavillon 55, 63, 102
- Monrad, D. G., Biskop 12
- Monradsvej 38, 97
- Morskabsteatret 61, 103
- Mourier, Ch. A. D., Proprietær 22, 92
- Moyel, Madam 22, 92
- Müller, Bager 25
- Mynster, J. P., Biskop 8
- Mynstersvej 40, 51
- Münter, Balthaser, Hofprædikant 8
- Møller, N., Apoteker 78, 106
- Møller, N. H., Mekaniker 56, 102
- Møsting, Joh. Sig., Statsminister 27, 38, 94
- Neergaard, J. V., Generalkrigskommissær 28, 94
- Nicolaj Taarn 80
- Nielsen, Anna, kgl. Skuespillerinde 50, 67, 100
- Nielsen, C. L., Præst 36, 97
- Nielsen, N. P., kgl. Skuespiller 50, 67, 100
- Nielsen, Oda, Skuespillerinde 48, 100
- Nordre Fasanvej 28, 39
- Norske Allé 93
- Nyeland, S. P., Overkrigskommissær 38, 39, 97

- Nyhavn 40
 Nyvej 63, 103
 Næser, J. A. K., Kapt. i Sø-
 etaten 42, 98
 Næser, Wincentine 42, 98
 Nørrebro 37, 44, 63
- Odinsvej 61, 103
 Olrik, H., Kunstmaler 75, 105
 Olsen, Graver 64, 68
 Olsen, Kirkebetjent 8
 Olsen, Lysestøber 32
 Omnibuskørsel 26, 28, 47, 94
 »Osborne« 57, 77, 102
 Otterstrøm, L. N., Skolebestyrer
 45, 99
 Otto, Johan, Sporemager 36, 97
- Panoptikon 87, 108
 Pantomimer 78, 106
 Paulli, H. S., Komponist 78,
 106
 Paulli, R. A. S., Professor 29,
 94
 Payngk, H. F., Overrets-
 prokurator 35, 93
 Peter Bangsvej 28, 29
 Peters Haab, Dansebod 87,
 108
 Petersen, Augusta Frederikke,
 g. Payngk 25, 30, 93
 Petersen, Caroline Augusta,
 g. Koch 25, 30, 93
 Petersen, Erasmie Frederikke
 25, 30, 93
 Petersen, Peter, Slotsgartner
 25, 30, 93
 Petersen, Poulina, g. Payngk
 25, 30, 93
- Petresch, P. L., Grosserer 60,
 103
 Phister, Louise, kgl. Skuespil-
 lerinde 50, 101
 Pilealle 65-70
 Piper, J. G. E., Bagermester 80,
 84, 106
 Plockross, Nich., Fabrikant
 32, 95
 Politibetjente 35
 Politistation v. Runddelen 65,
 104
 Pontoppidan, Erik, Biskop og
 Prokander 7
 »Porten« 3: Vesterport 84, 88
 Poulsen, Adam, Skuespiller 42
 Poulsen, Emil, kgl. Skuespiller
 42, 98
 Poulsen, Johannes, kgl. Skue-
 spiller 42, 98
 Poulsen, I. Jfr. 34, 96
 Povelsen, Povel, Kommit. i
 Rentekammeret 72, 105
 Price, Elisa Juliette 43, 98
 Price, Flora, f. Lewin 43, 78, 98
 Price, Hanne Amalie Nicoline
 43, 98
 Price, Hanne Sophie 43, 98
 Price, James 43, 98
 Price, J. Adolph 43 98
 Price, Rosa, f. Lewin 43, 78, 98
 Price, Valdemar 37, 97
 Pricerne 43, 78, 88, 98, 106
 Prieme, C. Chr. L., Læge 27, 94
 Præstegaarden 68
- Raae, C. E., Jfr. 70, 105
 Raasløff, H. J. A., Minister 56,
 102

- Rahbek, Kamma 62, 103
 Rahbek, Knud Lyne 62, 103
 Rantzau Breitenburg, A. C. P.,
 Greve, Statsminister 22, 92
 Raphael, S., Justitsraad 44, 99
 Rathsack, C. C. L., Handels-
 gartner 35, 96
 Rathsacks Have 40
 Rathsacks Vej 44
 Ratzenborg, Traktørsted 33,
 47, 95
 Rée, S. Grosserer 51, 101
 Reeberg, P. N., cand. phil. 35, 96
 Regensen 21
 Rendestene 24
 Reventlowgade 88
 Richter, F. H., Industriment-
 mager 21
 Riise, A. H., Apoteker 55, 101
 Rosenaaen 44, 80, 86, 98
 Rosencrone, A. M. Grevinde
 50, 100
 Rosenfalk, C. J., Billedhugger
 59, 103
 Rosenlund, Dansesalon 77, 105
 Rosenqvist, Chr. A. R.,
 Manufakturhandler 79
 Rosenørn, E. E., Kultusminister
 81, 107
 Roskilde Domkirke 82
 Rothe, Chr. Konferensraad 56,
 102
 Rothe, L., Viceguvernør 42, 98
 Rothe, R., Haveinspektør 18, 91
 Rousing, M., Skolebestyrerinde
 45, 99
 Runddel, Frederiksberg 55
 Runddel, den lille 18
 Rundin, Familien 49
 Rüdinger, Fr., Musikinformator
 58, 102
 Rønning, P. C., Materialist 79
 Saitsmann, (Scheidtmann?), Fru
 86
 Salicath, P. G. H. L., Højeste-
 retsadvokat 37, 97
 Sankt Josephs Hospital 39, 97
 Sankt Jørgens Sø 43
 Sankt Lukas Kirke 39
 Sankt Maria Kirkesal 87, 108
 Sankt Markus Kirken 29
 Sans-souci 40, 49
 Sarepta 28, 94
 Saxogade 84
 Scheibel, E. C., Brygger 75, 105
 Schiødte, S., Præst 8, 64, 65,
 68, 73, 104
 Schiørring, N. A. S., Grosserer
 59, 103
 Schleisner, P. A., Fysikus 40,
 101
 Schleyer, C. Fr., Konferensraad
 22, 92
 Schmidt, Klædehandler 35
 Schnedler-Petersen, Fr., Kapel-
 mester 48, 100
 Schneekloth, N., Skolebestyrer
 45, 99
 Schneekloths Skole 45, 77, 99
 Schnitger, Ida 73
 Schnitger, Vibeke, f. Engel 73
 Schou, Ph. S., Etatsraad 29, 94
 Schow, U. Fr. R., Birkedom-
 mer 52
 Schram, Peter N., kgl. Opera-
 sanger og Skuespiller 52, 101
 Schrøder, Blikkenslager 31

- Schultz, Jul. Billedhugger 93
 Schweitzere 20
 Schweitzerhuset 8, 18, 91
 Schydte, Fr. Vilh., Oliemøller 39, 97
 Schønberg, D. H., Frue 41, 42, 98
 Schønberg, H. H., Hofinspektør 41, 42, 98
 Schønbergsgade 42, 44
 Schønheyder, Joh. Henr., Dr. med. Professor 27, 94
 Simonsen, N., Kunstmaler 40 98
 Sinding, Stephan, Billedhugger 61, 103
 Skoler 45, 99
 Skydebane, den kgl. 53, 84, 85, 107
 Slaver 42
 Sletting, Ole, Traktør 34, 96
 Slotsbakken 30
 Slotsgartneriet 65
 Slotskroen 73
 Smallegade 10, 11, 26-31
 Smidts, Jfr. Fr. og C., Pigeinstitut 8, 91
 Snapophuset 66, 104
 Sommerlyst 47, 48, 100
 Sommersteds Gaard 86
 Sorte Hest, Apotek 87, 108
 Sorte Hest, den, Kro 70, 105
 Sporvognsremissen 31, 95
 Staal, Kirkesanger 65
 Stadsgraven 83, 88
 Stage, C. S., Justitsraad 59, 103
 Statsbankerotten 33
 Stein, H. A. E., Biskop 29, 75, 76, 94, 105
 Stein, S. A. V., Professor 38, 39, 97
 Stenos Apotek 87, 108
 Stenosgade 79, 80
 Stenos Kirke 80, 106
 Storch F. L., Kunstmaler 75, 105
 Stormgade 85, 108
 »Strygejernet« 57, 77, 102, 106
 Suenson, J. A., Kommandør 81, 107
 Suhr, Fru 60
 Suhr, O. E. G., Garver 24, 93
 Svanholm, Bryggeri 44, 99
 Svendsen, N. A., Hofslagter 85, 108
 Svendsens Pynt 85
 Søbøtker, J., Generalkrigskommissær 54, 101
 Sødning, Julie, kgl. Skuespillerinde 43, 98
 Søndermarken 61, 66, 72
 Søndre Boulevard 85
 Teatergæster 26, 94
 Teatervogn 8, 26, 94
 Tegner, Fr. Chr., Tømmermester 37, 97
 Thalbitzer, Soph. A., f. Zinn 31, 95
 Thorup, C. M., Traktør 47, 100
 Thostrup, N. L., Spækhøker 25
 Timm, E., Blikkenslager 85, 108
 Tivoli 49, 88, 108
 Torp, F. L., Generalkrigskommissær 31, 95
 Tottenberg, J. G., Bagermester 25, 34
 Trane, H. J. M. H., Oberstløjtnant 54, 101

- Tranlamper 44, 100
 Trannerup, P., Jordbruger 28
 Trepka, J. C. M., Oberst 42, 98
 Trier, J. S., Grosserer, Tømmer-
 handler 87, 108
 Trælaagen v. Frbg. Runddel 47,
 100
 Tullin, C., Murermester 47
 Tullinius, P., Kunstdrejer 79,
 106
 Tullinsgade 77

 Uldall, H. Fr., Generalkrigs-
 kommissær 35, 96
 Underjordiske Gang paa Frbg.
 Slot 19
 Ussing, H. B., lic. theol., Stifts-
 provst 72, 105

 Valby 20-74
 Valby Kro 72
 Valdal 72
 Valdemarsgade 75
 Valhalla 57, 102
 Valhøj 72
 Valhøjsvej 72
 Wandel, C., Grosserer 27, 94
 Weber, P. F., Degn, Lærer 64, 103
 Vesterbro 27
 Vesterbro Apotek 87, 108
 Vesterbrogade 57, 73, 74, 77-88
 Vesterbros nye Teater 88, 108
 Vesterled 28, 94
 Vesterport, kaldet »Porten« 84
 Vestre Kirkegaard 85

 Westrup, C. A. A., Manufaktur-
 handler 43, 98
 Westrup, C. W., Manufaktur-
 handler 43, 98
 Viborg 9
 Viertel, H., Jfr. 31, 95
 Wilhelmine, Prinsesse 7, 19, 92
 Willemoes, Fr. W., Stiftsfysikus
 56, 102
 Windersleff, F. C., Frue 71, 105
 Winther, Carl 78, 106
 Winther, Josephine 78, 106
 Wiuff, P. H., Organist 24, 65,
 104
 Vodrofsvej 44
 Voergaard 81, 107
 Vokskabinet, Møllers 56, 102
 Wolfhagen, Johan, Etatsraad
 56, 102
 Wærn, Martha 34, 96
 Wærn, Morten, Generalkrigs-
 kommissær 34, 96
 Værnedamsvej 41, 77, 82
 Wærnske Institut, det 34, 96

 Zoologisk Have 18

 Oehlenschläger, Adam 7, 25
 Oehlenschläger, Christiane 8
 Oehlenschlägers Statue 25, 93
 Øresundshospitalet 39, 97
 Ørsted, A. S. 62, 103
 Ørsted, Sophie, f. Oehlenschlä-
 ger 62, 103
 Ørsted, G., Gartner 66, 104

ADAMINE GERBER »FREDERIKSBERG BY MED SIDEVEJE, FALKONERALLÉ, PILEALLÉ, VALBY O.S.V. TIL »PORTEN« findes haandskrevet i Københavns Raadhusbibliotek. Denne første Udgave udsendes i 1000 Eksemplarer, hvoraf de 250 i Kommission hos Gyldendal. Teksten er sat med Monotype Times, og Bogen er trykt paa Offsetpapir i Nordlundes Bogtrykkeri, København. Klicheerne er udført i F. Hendriksens Reproduktions-Atelier, Bogbinderarbejdet hos Carl Petersens Enke.

NORLUNDE
KØBENHAVN